

Am căutat orice altă senzație. Am fugit de acasă
prin ploaie, iernată. Am sărutat fără noimă,
mă îmbrășas fără răst. Dar m-am întors, de
nicăieri, singură, la fel pe care îl rebeam.

Amoruri de haine, deccare de rân

ANDREA LĂCĂȚĂNU • ALICE NĂSTĂBE

despre iubire

2

Aurora Liiceanu
Alice Năstase

Dincolo de bine, dincoace
de rău
Despre iubire

Ediția a II-a revizuită
EDITURA NEMIRA
2010

NEMIRA
plăcerea lecturii

Alice Năstase, Aurora Liiceanu
Dincolo de bine, dincoace de rău
Despre iubire

© Nemira, 2010

© Imagine copertă: Vadim Ghirdă

Coperta colecției: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU

Lector: Nicoleta GHEMENT

Tehnoredactor: Corneliu ALEXANDRESCU

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-579-096-4

Lectura digitală protejează mediul
Versiune electronică realizată de Elefant.ro

Aurora Liiceanu este doctor în psihologie, scriitor și senior-editor al revistei Tango. Lucrările și articolele sale abordează diverse aspecte ale socialului sau ale psihicului uman într-un stil inconfundabil, foarte documentat, dar accesibil, plin de umor și de profunzime, întotdeauna captivant. „Nimic din psihologie nu mi se pare neinteresant”, spune Aurora Liiceanu. „Și, totuși, există unele subiecte fascinante față de care am o slăbiciune deosebită. Unul dintre acestea este domeniul relațiilor interpersonale, adică lumea relației dintre noi și alții: o lume plină de incertitudini, ambiguități, frumuseți și dezamăgiri, o lume în care cu greu poți fi liber și totuși atât de legat de cineva. Există relații interpersonale intime, puternice și adânci, din care ne tragem puterea de a exista, dar, uneori, și durerea de a fi neînțeleși. Și de aici

se naște splendoarea lor. Există atâtea iubiri, câți oameni sunt sau vor fi, și chiar mai mult, atâtea iubiri, cât de multe versiuni ale noastre există, în timpi diferiți.”

Alice Năstase a studiat filologia și psihologia. Este jurnalist, creator al conceptului revistei Tango, pe care o conduce. S-a remarcat prin articolele scrise cu sensibilitate și onestitate, prin curajul mărturisirii profunde, prin felul îndrăzneț și naiv în care vorbește despre căutarea iubirii. „Cred că Graalul lumii noastre este iubirea împlinită, fericită, completă. Uneori ni se pare că am găsit ce căutam, dar înțelegem curând că nu e ceea ce speram. Am dat doar peste un pocal din care am băut apă sau otravă. Dar am băut cu nesaț, pentru că ne era sete nebună de dragoste. Demersul e cumplit de anevoios. Șanse să reziste marilor încercări și marilor întrebări ale căutării nu au decât cei curajoși, cei puternici, cei valoroși.”

Până când amanții ne vor despărți

Alice Năstase

„E o mare durere să iubești, și o mare nenorocire să scapi de această durere.”

Ion Luca Caragiale

Cine pleacă la urmă

Uneori alegem prea repede despărțirea. Dăm de mochetă cu telecomanda și divorțăm. Îi dăm șefului

tâmpit sau despot cu cana în cap și ne luăm câmpii. Ar fi trebuit să răbdăm mai mult? Să ne sacrificăm cu mai mult sânge pe altarul carierei suitoare sau pe cel al șandramelei matrimoniale? Sau poate am suportat deja prea mult? Cu ce cântar deștept să măsurăm cantitatea de toleranță necesară și s-o comparăm apoi, matematic, eficient, cu revolta care te ține în viață?

Separarea ne lasă răni pe suflet. Finalurile nefericite, indiferent dacă noi le-am decis sau doar le-am îndurat, înseamnă eșecuri.

Ecranizările recente ale marilor povești cu final trist își îngăduie răsturnări uimitoare de scenarii. Săteanca săracă din *Numele trandafirului* nu se perpelește pe rug decât în paginile lui Eco. În film e salvată, în ultima clipă, printr-un miracol. Esmeralda preaiubită de cocoșatul de la Notre-Dame nu mai moare în coada filmului, așa cum se întâmpla între copertele cărții lui Hugo. În loc să mă las cuprinsă de revoltă literară, mă bucur copilărește că am economisit o mare de lacrimi. Cu puțin noroc, într-o bună zi, Romeo va ajunge la Julieta înainte ca ea să-și gâlgâie otrava, iar Othello va demasca la timp tertipul dușmănos. Și poate că, încet-încet, vom deprinde noi însene talentul de a ne stivui amintirile abia după ce le-am retușat. În filmele memoriei proprii, iubiiții dintâi ne vor adora la infinit, amanții vor divorța pentru noi înainte să-i prindă nevestele cu dragostea-n sac, prietenele cele mai bune nu ne vor sufla niciodată bărbații, iar copiii nu vor pleca niciodată la casele lor, lăsându-ne cu sufletul pustiit de iubire nemaîmpărtășită. O grindină de adio ne-a ciuruit inima și, din prostie sau din mândrie, n-am deschis umbrela la timp.

„N-ai să vii și n-ai să morți

N-ai să șapte între sorți

N-ai să vară primăvară

N-ai să doamnă domnișoară.”

Nichita Stănescu

Eu cred în căsătorie

Deși întreaga mea istorie personală m-ar putea contrazice, deși toată istoria umanității se îndârjește să se așeze de-a curmezișul acestei convingeri, eu cred că marile iubiri ar trebui să degenereze în căsătorii. Atunci când mă îndrăgostesc, primul gând mă duce, păgubos, la nunți, la voaluri albe, la torturi cocoșate de frișcă, din care să tăiem amândoi prima bucată...

Leagănul conjugal

Și totuși, n-am prea avut parte de scenele perfect banale, perfect sublime, în care el întreabă cu emoție, ea aprobă cu amor. Singura dată când m-am măritat, acțiunea care a declanșat înrudirea oficializată s-a petrecut într-o manieră amețitoare, la propriu și la figurat. Pe când iubitul meu împingea conștiincios la leagănul din spatele blocului în care concubinam, fericiți și pauperi, într-o garsonieră cu chirie, l-am întrebat, răspicat, de la înălțime, dacă mă iubește. „Sigur, pisoi”, mi-a răspuns el, dând leagănului un brânci viguros, care m-a expeditat spre slava cerului doldora de stele. „Și-atunci, de ce nu te însori cu mine?”, am continuat eu, aruncând întrebarea dintr-o poziție mai apropiată de sol. Leagănul s-a mai legănat o vreme, scârțâind cam speriat, apoi Pisu a zis, cu glas buimac: „Fie.” Și a fost. Cu nuntă, trenă, icre de crap și un tort al cărui gust îmi revine pe cerul gurii ori de câte ori mă încearcă noi pofte matrimoniale.

Un spanac udat cu lacrimi

Peste ani, mult mai târziu, după ce înduraserăm câteva zile lungi și amare de despărțire și simțiserăm amândoi, năprasnic, că nu putem trăi unul fără celălalt, Mo, iubitul drumurilor mele de taină la Balcic, m-a sunat într-o noapte primăvărată, cu lună rotundă, și mi-a zis: „Hai să ne împăcăm! Mărită-te cu mine!” Am spus „Da” în română, bulgară, engleză, italiană, latină, spaniolă, franceză, maghiară și rusă, ca să fiu sigură că pricepe exact afirmația. Am dat și din cap, amplu, până mi-am învinețit sternul cu bărbia, ca să fiu mai convingătoare. Dar a doua zi, când ne-am întâlnit, am reeditat aventura Turnului Babel, într-o conversație din care am înțeles cu greu, în timp ce-mi curgeau lacrimile-n farfuria cu spanac, că fusese doar o propunere bună pentru un miez de noapte aurit de lună, dar care s-a preschimbat în tinichea la lumina soarelui.

Scrisoare de bun-rămas

Am primit nu de mult o scrisoare de la Sku, un bărbat care, deși mă iubea și se visa tată al copilului meu de-al treilea, fiind gata să mă înnobileze cu poziția de mamă a celui de-al patrulea copil al lui, mi-a explicat, logic și abrupt, de ce trei plus patru nu fac șapte când e vorba de copii. (Fiindcă împreună am fi avut, în total, șase.) Și mi-a demonstrat de ce unu plus unu fac zero, câteodată, când e vorba de o dragoste târzie. Prea târzie. „Sku, eu nu cred în căsnicie. Nu m-au convins nici cele treizeci de predecesoare ale tale care mi-au bătut apăsător, nici cele trei care mi-au făcut copii, cu sau fără știrea bărbaților lor legiuți. Dar asta nu înseamnă că nu te iubesc! Dacă vom găsi un aranjament convenabil pentru copiii tăi, să-i ducem unde sunt ei în siguranță, la o bunică sau la o creșă cu program anual, vom putea viețui fericiți, alături de copilul nostru, până la adânci bătrânețe. Știu că ți se

va părea stranie cererea mea, dar trebuie să recunoști că este și îndreptățită. Eu am venit singur în relația noastră. Copiii mei locuiesc, slavă Domnului, cu mamele lor, iar pe cățeaua asta, care acum ni se urcă în pat, am s-o mut în curte și n-o să te mai deranjeze cu lătratul ori năpârlirea ei. Vom putea huzuri singuri în casa noastră – pe care, însă, n-aș vrea s-o împart cu nimeni la vreun partaj neprevăzut. Ne vom putea întemeia o familie fericită. Fără acte, desigur, dar ce contează o hârtie, acolo? Eu nu cred în căsătorie.” Nu i-am răspuns niciodată la scrisoare. Nu i-am răspuns nici la telefon. Doar în gând, am spus de câteva ori, ca să-mi înghit mai ușor nodul de lacrimi amare, sărate: Eu cred. Eu cred!

„Bunul renume al unei femei se datorează tăcerii mai multor bărbați.”

Humphrey Bogart

Irepetabila povară

Decât să întrebi o femeie cu câți bărbați s-a culcat până acum, mai bine îi dai două palme. Răspunsul onest la o asemenea întrebare nu-i poate fi decât defavorabil, oricât de dezgolit de prejudecăți l-ai aștepta.

„Cu unul singur” e răspunsul care stârnește ori ilaritate dezlănțuită („Ce toantă!”), ori neîncredere gata să dea în clocot („A naibii ipocrită!”). „Cu trei” pare a fi răspunsul standard al celor care evită dintru început adevărul legat de un asemenea subiect fără draperie.

„Iubitule, tu ești al doilea” e ceea ce bărbații vor să le fie șoptit la ureche de foarte aproape. Iar femeile țin cont de dorințele lor.

Cele mai multe dintre noi au vrut din toată inima să se mărite cu cel dintâi bărbat din viața și așternutul lor. Dar pentru că, în cazul unora, alesul avea șaptesprezece ani,

al altora avea nevastă acasă și al celor mai multe avea o lipsă gravă de caracter, acest vis nu li s-a realizat. Nu mă încumet să spun „din fericire”. Femeile se încapățânează să creadă că despărțirea de bărbatul cadourit cu himenul lor este un eșec considerabil în dragoste. Dacă tot n-au rămas împreună, înseamnă că el n-a meritat nici actul irepetabil de curaj sufletesc, nici pătuța rozalie de pe cearșaf. „Mai bine mai așteptam” își spune recent dezvirginata, suflându-și trist nasul în batistă.

Mitul căsătoriei în rochie albă, cu lămâiță prinsă peste voal, continuă să ne emoționeze, oricât de emancipate și dedulcite la apucături liberale am fi. Am fi vrut, fiecare dintre noi, să iubim nebunește un singur bărbat în viață, să ne trezim în fiecare dimineață a existenței noastre din dragoste pentru el, să îl dorim dezlănțuit în fiecare clipă a destinului nostru. Să tânjim să-i purtăm lui pruncii în pânțe, să-i știm doar lui, pe dinafară, gustul îmbătător. Și să nu mai vedem alt bărbat niciodată, orbite de o iubire fără margini și fără cusur. Ar fi fost mai simplu, iar inima noastră ar fi fost cruțată de multă tristețe. Dar, din păcate, se pare că nici un bărbat de pe lume nu merită să fie iubit într-atât. Și-atunci, ești nevoită să mai sperii, să mai aștepți, să mai cauți, să mai încerci. Încă unul și încă zece și încă o sută. Ce contează? Oricum, chiar dacă vei fi întrebată, nu vei spune niciodată adevărul.

„A doua căsătorie reprezintă triumful speranței asupra experienței.”

Samuel Jonson

Prea puținii monogami ai planetei

Legea nu interzice omului decât ceea ce el ar fi capabil să facă. Drept care s-au instituit legi împotriva furatului, a înșelatului, a ocărâtului, a mituirii, a trădării și a tuturor

celorlalte păcate dureros de omenești. Printre altele și împotriva poligamiei. Nu peste tot, dar aproape peste tot în lume, poligamia a fost scoasă în afara legii. Țările islamice încă mai tolerează apucătura de a-ți îndesa în dormitor mai mult de o nevastă, dar nici în lumea necreștină nu-i ușor să te descurci cu mai multe femei deodată.

Și totuși, eu înclin să cred că, în ciuda glumelor și a prea deselor aluzii, în ciuda felului pofticios în care-și lasă ochii să alunece, bărbații nu vor poligamie în sensul real, onest, al cuvântului, ba chiar sunt tentată să susțin că monogamia le convine de minune. La adăpostul monogamiei, bărbații înșală și se împerechează pe rupte. Măsurile contraceptive răspândite pe scară largă, legalizarea avortului și liberalizarea principiilor au deschis porțile a ceea ce se numește, pompos, revoluție sexuală, dar care înseamnă, sintetic, să poți să-ți înșeli partenerul fără să te temi de mânia lui instrumentată cu un obiect casnic în formă de tigiaie sau făcăleț. Pentru că poligamia, în varianta de dicționar, presupune să ai, în mod legal!, mai multe neveste. Presupune, de asemenea, să îți asumi responsabilitatea bunăstării lor și a copiilor lor.

Așadar, monogamia este șansa celor care vor să înșele de a-și menține amorurile ilicite la plăcutul nivel de aventură. „Nu pot să mă însor cu amândouă o dată, că e ilegal. De iubit, te iubesc pe tine, dar pe nevasta mea am cunoscut-o cu mulți ani înainte...” spun domnii aventuroși amantelor pe care uneori chiar le iubesc din adâncul inimii.

E adevărat, e infernal de adevărat că patima, vârtejul iubirii, nebunia superbă nu viețuiesc prea mult când aerul căsătoriei e lăsat să se îmbâcsească. „Îmbrățișarea n-are nici un haz atunci când te privesc sfinții din icoane și-ți dau binecuvântarea” spunea Alexis Zorba, personajul lui Nikos Kazantzakis, același care găsea cea mai frumoasă

justificare a zvâcului poligam care există în fiecare bărbat: la Judecata de Apoi nu se va găsi iertare pentru un singur păcat, acela de a fi lăsat să te aștepte o femeie care te dorește. Cei care au puterea să-și asume un asemenea păcat pentru toată viața, și ispășirea lui pentru toată moartea, sunt prea puținii monogami ai planetei.

Aurora Liiceanu

„Gândesc, deci sunt nemăritată.”

Lizz Winstead

Exclusivitate, adulter, fidelitate

Probabil că puțini au citit nuvela *Doamna cu cățelul*, scrisă de Cehov, în 1899, și au văzut filmul rusesc cu același nume. S-a spus că prin această nuvelă Cehov își lua adio de la secolul al XIX-lea. Subiectul este cât se poate de simplu, dar simptomatic pentru interesul permanent pe care îl stârnește în viața oamenilor. Nuvela nu este altceva decât istoria unui banal adulter, petrecut într-o stațiune balneară, adulter care se transformă într-o iubire adevărată și dureroasă, fără ieșire.

Predispoziția către infidelitate este naturală

Anna, soția adulterină, se apropie și se îndrăgostește de Dimitri, ea căsătorită convențional, așa cum se întâmpla la acea vreme, el, la fel, prins într-o căsătorie monotonă, distant și critic. Ea, la prima aventură, el, deja folosind adulterul ca terapie. Ea pășește sfios, ezitant și plină de culpabilități, rușinată, în această aventură ce părea să nu aibă nici un viitor; el intră în relația cu Anna, seducător, atrăgător și atras, uitând de complicațiile inerente ieșirii din rutina conjugală. Rămâneau doar

divertismentul, noutatea, freamătul emoțional, cheful de viață.

Monogamia, spun mulți, este construită cultural. Atitudinea față de infidelitate – acceptarea, toleranța sau respingerea – ține de cultură, de specificul normelor sociale. Ea este învățată în cursul socializării și al experienței de viață a oricărui individ care aparține unei culturi. Predispoziția către infidelitate, susțin aceștia, este naturală, doar normele sociale constrâng, uneori încălcarea lor fiind sancționată chiar de lege. Dacă specia umană este dresată sau nu să aleagă fidelitatea în pofida unei predispoziții native către infidelitate rămâne o problemă deschisă. De curând, am aflat că prin schimbarea unei singure gene la nivelul centrului plăcerii din creierul unei specii de rozătoare, s-a reușit transformarea masculului infidel într-un calm monogam. Totuși, problema rămâne deschisă: de ce unii șoareci – cei de prerie – sunt fideli sexual față de partenera lor, în timp ce șoarecii de pădure își schimbă partenererele? De ce, cu alte cuvinte, în primul caz o singură și aceeași parteneră este asociată cu plăcerea sexuală, în timp ce, în al doilea, plăcerea sexuală este asociată nu cu partenera, ci doar cu actul sexual? Deci plăcerea sexuală asociată doar cu sexul este expresia și definește infidelitatea.

Oamenii nu sunt, însă, șoareci și nici nu putem spune că rezultatele obținute pot fi extrapolate la om.

Un partener nu poate satisface toate nevoile celui alt

Când vorbim despre infidelitate, avem tendința de a ne referi la sex. Infidelitatea este însă o temă mult mai largă, mai complexă, a cercetării relațiilor interpersonale, chiar dacă ea este centrală relațiilor intime. Psihologii admit că,

În contextul actual, infidelitatea se referă la comportamentele exclusive în viața cuplului. Mai simplu spus, ce relații extramaritale sau extracuplu sunt acceptate, fără a pune cuplul în pericol, a intra în criză sau a risca separarea? Se admite, astăzi, ideea că un partener nu poate satisface toate nevoile celuilalt. De aceea, el sau ea poate iniția alte relații cu persoane de același sex sau de sex opus care să-i satisfacă acele nevoi neacoperite de cuplul primar, adică de relația curentă, intimă, în care el există. Evident, sexul exclusiv este aspectul cel mai critic, oamenii netolerând infidelitatea fizică. Iată, însă, că întrucât ei intră astăzi în multiple interacțiuni – la locul de muncă, în viața socială – conținutul și provocările relaționării sunt mult mai bogate: se leagă prietenii, apar afinități, simpatii, atracții, similarități sau disimilarități tentante. Dacă este simplu să admitem că sexul ar trebui să fie exclusiv consumat în relația primară, pare foarte dificil să identificăm activitățile și comportamentele nonsexuale extracuplu care să fie acceptabile sau neacceptabile. Aici încep negocierea și renegocierea nuanțată, care exprimă valorile și așteptările fiecărui partener în raport cu celălalt, dar și schimbările ce pot avea loc la nivelul acestor valori și așteptări. Poți invita o colegă sau un coleg seara la restaurant pentru o cină în doi? Poți ieși la dans cu un alt bărbat sau cu o altă femeie?

În general, tendința este de a avea activități exclusive chiar dincolo de sex, odată ce relația devine mai serioasă și mai profundă. Se fac din ce în ce mai multe lucruri împreună, se consumă din ce în ce mai mult timp împreună din bugetul de timp liber. Adeseori, nici măcar activitățile cu prietenii de același sex nu sunt tolerate sau privite cu ochi buni. Câte femei nu se supără că partenerii lor ies cu alți bărbați la o bere? Ca să nu spunem că

sondajele relevă preferința bărbaților pentru compania masculină și nu pentru cea a celor cu care-și împart viața cotidiană. Câți bărbați nu reproșează partenerelor sau soțiilor că au fost neglijanți de acestea, atunci când ele s-au întâlnit cu prietenele lor?

Cercetările arată că majoritatea oamenilor dezaprobă sexul nonexclusiv – deci cel extracuplu – și totuși procente semnificative de bărbați și femei au fost sexual sau emoțional infideli cel puțin o dată în cursul unei relații primare, serioase. Este adevărat că procentul bărbaților este mai mare.

Exclusivitatea – și cea sexuală – este, deci, o arie complexă, cu multe aspecte și consecințe importante asupra stării de bine a cuplului.

Motive pentru exclusivitate, motive pentru nonexclusivitate

Există motive atât pentru exclusivitate, cât și pentru nonexclusivitate. Pentru a rămâne în exclusivitate există două rațiuni principale: caracterul special pe care îl are o relație exclusivă (relația este unică, intimitate, exprimarea iubirii) și protejarea față de rivali (amenințarea pierderii celuilalt, gelozia care antrenează cuplul în sentimente negative și stări de tensiune și conflict). Pe de altă parte, există două rațiuni principale care explică avantajele și implicit tentația nonexclusivității: modelul deficitului și modelul creșterii personale. Aceste modele ne arată de ce unele cupluri sau unul dintre partenerii unor cupluri maritale sau nu se angajează, deci aleg, comportamente nonexclusive.

Conform modelului deficitului, partenerii participă la interacțiuni extracuplu din cauza problemelor existente în cuplu. Insatisfacția în cuplu corelează pozitiv atât cu

infidelitatea sexuală, cât și cu cea emoțională, atât la femei, cât și la bărbați. Ca atare, corectarea deficitului ar putea îmbunătăți relația și ar preveni o viitoare implicare extracuplu.

Conform modelului creșterii personale, partenerii se angajează în comportamente extracuplu pentru a-și mări idea de sine și nu pentru că sunt insatisfăcuți în relația lor primară, curentă. Ei sunt interesați de a se descoperi pe sine, de a împărți și împărtăși cu alții noi experiențe. Ei își dezvoltă sentimentul de independență personală, de încredere în sine, de aventură și statut social. Ambele modele vizează redefinirea așteptărilor față de cuplu, flexibilitatea și deschiderea către noi satisfacții.

Psihologii mai spun că partenerii nu vorbesc despre aceste rațiuni, fie de frica de a fi greșit înțeleși, fie pentru că este dificilă confruntarea cu noi definiții ale cuplului.

Există diferențe între femei și bărbați cu privire la infidelitate: femeile sunt centrate pe aspectele emoționale – chiar când înșală sexual – în timp ce bărbații sunt centrați mai ales pe aspecte sexuale. Bărbații tind să vadă în sex scopul unei relații cu o persoană de sex opus.

Egalitatea între sexe, prietenii între sexe opuse aduc problema infidelității în centrul psihologiei iubirii, determinând alte definiții ale acesteia. În vocabularul terapiilor de cuplu, repertoriul exclusivității și al nonexclusivității este dificil de conștientizat de către cei care se confruntă cu insatisfacția în cuplu. „Dacă mă iubești, faci totul cu mine” rămâne o aspirație tradițională și o concepție răspândită a ideii de cuplu, deși se vede cu ochiul liber că nu mai corespunde vieții moderne. Divorțurile și separările o arată.

„Nu m-am măritat niciodată, fiindcă n-am simțit nevoia. Am trei animale de casă care-mi țin perfect loc de soț. Am un câine, care sforăie toată noaptea, un papagal care înjură

măcar o dată pe zi și un motan care vine foarte târziu acasă, seară de seară.”

Marie Corelli

Homosexualitatea ca alternativă la paradigma familiei

Despre homosexualitate s-a scris mult, dar cercetări sunt puține. Oricum, preocupările față de homosexualitate coboară spre anul 1850 și ele se datorează unor mari sexologi, fondatori ai domeniului, care, în majoritatea lor, au avut preferințe homosexuale și au fost atrași către cercetare datorită unei implicații personale.

Mireasa din pădurea adormită

Se spune despre acești sexologi că au fost indivizi neobișnuiți, chiar bizari.

Hirschfeld, care a murit în 1935, era travestit și homosexual, Ellis era fascinat de urinarea feminină și căuta să nu piardă nici o ocazie pentru a-și contempla infirmiera care făcea acest lucru în poziție verticală, în parcuri – closete publice nu existau, iar fustele erau lungi – încântat de acel „sunet misterios ca un șuvoi de apă ce coboară din cer”. A avut o soție cu puternice tendințe lesbiene, nu a vrut copii și s-a angajat, ca și ea de altfel, în relații extramaritale insatisfăcătoare. Amantele l-au declarat impotent.

Dar primul care a pretins recunoașterea publică a homosexualității a fost Karl Heinrich Ulrich, descendent al unei linii lungi de pastori luterani, care și-a încunoaștințat sora despre orientarea sa sexuală și apoi familia printr-o circulară. Sora, plină de ostilitate, l-a sfătuit să-și schimbe comportamentul și să ceară ajutorul lui Dumnezeu. El a

scris douăsprezece cărți despre homosexualitate semnate fără pseudonim și a cerut legitimizarea homosexualilor. Era în 1864.

Un lucru este sigur: bărbații homosexuali au deschis public problema homosexualității, mulți dintre ei subliniind contribuția homosexualilor la patrimoniul cultural al umanității, amintindu-i pe Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, Erasmus, Francis Bacon, Oscar Wilde, Alexander von Humboldt și alții.

Homosexualitatea nu putea fi altceva decât un tabu, atâta vreme cât sexualitatea, în general, rămânea un tabu. În anul 1890, Richard Burton, un mare sexolog, vorbitor de douăzeci și cinci de limbi străine, un mare aventurier și cunoscător al practicilor sexuale din foarte multe culturi, dar și cel care a înființat Societatea de Antropologie din Londra, denunța ignoranța în acest domeniu povestind despre un bărbat care, intrând în dormitor în noaptea nunții, și-a găsit mireasa sub cloroform – ca frumoasa din pădurea adormită – dar și un bilet prins pe pernă. Pe el scria: „Mama zice că poți face ce-ți place.”

Este încă greu să definim homosexualitatea, dar știm sigur că o mare schismă funcționează până-n zilele noastre.

Etiologie și ideologie

După celebra rebeliune a homosexualilor de la Stonewall, din 1969, care a făcut vizibilă social această minoritate, obținând recunoaștere – dar nu și acceptare, prejudecățile continuând să existe – preocuparea pentru cercetarea cauzelor homosexualității a crescut. Dezbaterile se poartă între esențialiști și construcționiștii sociali. Primii susțin că trebuie identificați determinanții biologici ai atracției și comportamentelor sexuale. Pentru ei, ar putea exista o homosexualitate nativă și una dobândită.

Pentru ceilalți, influența societății ne face să fim heterosexuali și ne determină orientarea sexuală. Politici diferite răspund acestor două poziții. Primii pretind intervenții și control al predispozițiilor patologice sau disfuncționale, alternativ cu apărarea statutului de minoritate ca o condiție unică și de neevitat. Ceilalți cer normalizarea comportamentului homosexual, fiind subversivi la adresa ortodoxiei sexuale și idealizând stilul de viață homosexual. Totuși, două lucruri importante s-au petrecut: în 1974, Asociația Psihiatrilor Americani (APA) a scos homosexualitatea din categoria bolilor mentale, a numit-o tulburare a orientării sexuale, iar cercetătorii au început să se preocupe de bisexualitate argumentând că aceasta, fiind o capacitate de angajare și dezvoltare a unor atașamente atât heterosexuale, cât și homosexuale, încă de la Freud citire, trebuie considerată ca „o condiție naturală a umanității”.

Masturbația, un risc în a facilita căderea în homosexualitate?

Toate cercetările etiologice – fie biomedicale, fie construcționist-sociale – prezintă riscul de a îndrepta atenția asupra activității sexuale genitale, excluzând sau neglijând afecțiunea și apropierea între parteneri. De aceea, a apărut un nou domeniu: cel al schimbării preferințelor și orientării sexuale în cursul vieții, considerându-se că sexualitatea este fluidă și aptă de schimbare în manifestările ei. Iar ceea ce s-a descoperit ne dă de gândit. Mai întâi, trecerea de la heterosexualitate la homosexualitate se face la lesbiene mult mai târziu în viață, majoritatea acestora fantazând heterosexual în adolescență și punând preț pe ideea de relație și pe cea de sex. Rar, spun cercetătorii, și indiferent de vârstă, găsim o

lesbiană care nu a avut o istorie substanțială de implicație heterosexuală. Bărbații, în schimb, au tendința către sex ca sex și în adolescență experimentează și au o sexualitate impersonală și autoerotică. De unde, din nou, s-ar părea că masturbația prezintă riscul de a facilita căderea în homosexualitate. Apoi, femeile ajung, am spus că mai târziu, la lesbianism, din cauza dezamăgirii maritale și a faptului că nu găsesc în întâlnirea cu bărbatul ceea ce le aduce o altă femeie: senzualitate și mai puțin sexualitate. Lesbiennele introduc în relația lor *romantic drift*, homosexualii, mai multă violență și urgență.

Homosexualii au o activitate sexuală mult mai intensă și frecventă decât cuplurile maritale. Relatările lesbienelelor arată că la ele contactul genital nu apare chiar la începutul istoriei legăturii. Femeile care trec la lesbianism au înainte un episod foarte tandru de prietenie. La bărbații homosexuali, accentul genital este mult mai semnificativ.

Lesbiennele caută mai mult, homosexualii mai puțin

Lesbiennele caută mai mult și obțin mai mult în relațiile lor cu același sex, homosexualii caută mai puțin și obțin mai puțin. De altfel, tendința către episoade adulterine este mai mare la homosexuali – în unele cupluri se evoluează către norma de a avea *great deal of sex* cu altcineva – decât la lesbiene și acceptată cu mai puțină suferință. Lesbiennele tolerează mai ușor să fie heterosexuale într-o relație și homosexuale în alta și nici nu-și lezează sau traumatizează identitatea atunci când o fac. Homosexualii, dimpotrivă, găsesc calea către identificarea homosexuală în principal prin activitate sexuală autonomă și apoi prin relația de cuplu.

Sexualitatea, pentru a te considera bărbat, este mai importantă la bărbați decât la femei pentru a se considera femei.

Homosexualitatea masculină debutează mai repede, adesea direct din virginitate. Lesbienele pun mare preț pe stabilitatea relației în care sunt angajate și coabitează mult mai mult în cuplu decât homosexualii. Totuși ele se despart mult mai ușor atât în raport cu homosexualii, cât și cu heterosexualii, și-și petrec viața într-un model de monogamie serială. Homosexualii părăsesc cuplul considerând că bărbații nu dau acea afecțiune și grijă specific feminină, evident valorizată în cultura heterosexualității. Toate acestea susțin importanța socializării în organizarea sexualității și felului în care se construiesc preferințele și comportamentele noastre sexuale.

„Creștinismul a turnat otravă în Eros”

Psihologii susțin că nevoia de a se defini stabil este cea mai mare preocupare a homosexualilor și lesbienele, uneori ei lăsând impresia unei confuzii irezolvabile sau a unei perpetue căutări de sine. Se mai spune că stereotipurile noastre nu sunt corecte; că lesbienele mai mult se aseamănă decât se deosebesc de femeile heterosexuale și că acest lucru este valabil și pentru homosexuali. Se mai spune și că homosexualitatea masculină naște exhibiționism, pornografie, burlesc, plăcerea deghizării, spectacolul dezbrăcării și că la această imagine a lor, care există mai ales în capul femeilor, ei au dezvoltat ghetouri hipermasculinizate în care mult din viața publică are tenta unor spectacole.

În cărți găsim că dorința homosexuală este una, iar a trăi preferința homosexuală este cu totul altceva. Mai aflăm că homosexualitatea este un stil de viață alternativ.

Unii se întreabă: „Alternativ la ce?” Unii răspund în șoaptă: „Evident, la paradigma familiei.” Alții răspund cu vorbele lui Nietzsche – „Creștinismul a turnat otravă în Eros” – și aduc omagii psihanalizei care, permițând să se vorbească despre sexualitate, a avut un mare aport la civilizație. Valoarea ei psihologică rămâne secundară.

Nimic din ceea ce e femeiesc nu-mi e străin

Alice Năstase

*„Ceilalți lupi m-ar sfâșia dacă ar ști
Că urletul meu e în realitate un plâns.”*

Octavian Paler, *Impostură*

Frumusețea ca armă

Sunt om și nimic din ceea ce este omenesc nu mi-e străin. Tânjesc după înțelepciune. Mă emoționez în fața cuvintelor turnate în forme perfecte. Invidiez geniul, coerența, profunzimea spiritelor mari. Ard de admirație în fața a tot ceea ce poartă semnul infinitului.

Și totuși, dacă deasupra mea ar pogorî un miracol care mi-ar da dreptul să-mi pun o singură dorință, prin care să cer să fiu altcumva, altceva, mai ceva decât sunt, n-aș avea destulă tărie să strig după o înmiită putere de muncă. N-aș avea curajul să cer minunea erudiției. Nici virtutea construcțiilor artistice desăvârșite. Nu m-aș încumeta să implor descuierea porților către lumile spiritului etern. Prea lungă mi s-ar părea calea până la salvarea sufletului nemuritor...

Oglinda are două fețe! a strigat Barbra Streissand într-un film pe care l-a regizat chiar ea. Ca să primească dragostea după care tânjește, ca să aibă dreptul la fericire, o femeie trebuie să fie – fir-ar să fie! – înainte de orice altceva, frumoasă. La ce bun să ne prefacem? Condiția e obligatoriu necesară. Și, ca să fie toate destinele feminine complicate, nu e nici măcar suficientă! Șlefuirea întru împlinire începe abia după ce *cloisonné*-ul a fost pus la punct în cele mai mici detalii și nuanțe.

Ce să faci dacă nu te-ai născut la umbra unei amprente genetice norocoase? Pe dracu-n patru! N-are rost să te resemnezi într-o lume în care criteriul primordial de acces la fericire este ambalajul lucios și fără denivelări scăpate de sub control. Până la urmă, poți avea și tu ceea ce au celelalte și mai mult decât atât. Într-un univers în care toate femeile sunt frumoase, cele deștepte au câștigat din start toate bătăliile.

Nu mai există de mult caste ale înfățișării. Trăim într-o epocă în care a fost abolită condamnarea la urâtenie. Frumusețea este o armă și trebuie să învățăm unde și cum o putem afla sau achiziționa, cum o putem utiliza cu măiestrie fără s-o uzăm. N-are rost să plecăm ochii în pământ și să mimăm jocul indiferenței. În acest veac se poartă frumusețea și trebuie să muncim, să asudăm, să economisim, să flămânzim, să ne încordăm, să ne dăm de trei mii de ori peste cap ca s-o dobândim. E nedrept, e ridicol, e dramatic, dar nu se poate altfel.

Dacă deasupra mea ar pogorî un miracol care mi-ar da dreptul să-mi pun o singură dorință prin care să cer să fiu altcumva, altceva, mai ceva decât sunt, aș cere, cu nesmintită încăpățănare, frumusețea. Sunt femeie și nimic din ceea ce este femeiesc nu-mi e străin.

„Haina face pe om. Oamenii goi n-au aproape deloc influență în societate.”

Haine pierdute, vârste câștigate

Îmi plac jeanșii de firmă pe care-i așez, tot mai mulți, tot mai scumpi, pe umerășele din șifonier. Nu mi-e dor deloc de blugii cei rupți și cei ieftini pe care-i purtam în studenție. Dar îmi e, da, îmi e dor de noaptea în care am dormit îmbrăcată în ei, pe malul unei mări a cărei nemărginire concura, fără sorți de izbândă, cu dragostea mea.

M-am năvărit să merg la coafor măcar de două, dacă nu de trei ori pe săptămână. Să-mi susure-n ureche stilistul, cu glas catifelat, că se poartă liniile ovale, alunecoase, sinuoase, drăgăstoase. Să-mi împartă părul în șuvițe fine, să mi-l răsfete, să mi-l învețe cu nuanțe de aur care să-mi ascundă desăvârșit toate încărunțirile. Nu mi-e dor de anii ciufuliți și cânepii în care-mi purtam părul prins într-o coadă de mânz. Dar mi-e dor, da, îmi e dor de încrederea năvășă pe care-o aveam în mine și-n el, de galopurile fericite către brațele iubitului dintâi, de mirosul sărat al brizei primite din goană, drept în inimă.

M-am dedulcit și la câțiva pantofi de firmă, la câte-o geantă din piele tandră, la mănuși moi. N-aș prea mai vrea să le schimb cu tenișii rupți, cu rucsacurile sărmene, și nici de frigul mâinilor îndesate-n buzunarele pline cu batiste de pânză nu mi se face dor prea adesea. Dar mă gândesc mereu la anii în care îmi era de ajuns să îmi iau o pereche de șireturi ca să simt că mi-am făcut un cadou, de bucuria năucă de-a îndesa în rucsac, lângă cartea lui Paler, un măr, de bătaile nebunești ale inimii când mâinile noastre se întâlneau, hotărâte să lupte împreună împotriva iernii și a uitării și a neiubirii.

Vor trece ani și voi pufni în râs amintindu-mi de cizmele cu blăniță pe care le-ncaț acum nu de frig, ci de chichi. Dar îmi va fi drag să-mi amintesc că le purtam în anul în care copiii învățaseră să mă strige pe nume, în care îmi erau scumpe împăcările, iar viața mea dănuia în ritm de tango. Așez cu grijă, an de an, pe rafturile dulapului, felii din viața mea. Îmi așez cu duioșie obrazul pe fularul pufos, îmi odihnesc obrazul pe gulerașul de blană, îmi răcoresc fruntea pe eșarfa neagră de mătase. Doar haine? O viață! Atingerea lor îmi va deștepta în minte, cândva, parfumul schimbător al unei vârste câștigate. Pierdute. Totuna.

„De multe ori, banii costă prea mult.”

Ralph Waldo Emerson

Moda bate ADN-ul

Înțeleg – sau mă prefac că înțeleg – rostul schimbărilor pe care le impune moda. Uneori cu convingere, dar de cele mai multe ori din spirit gregar, mă supun dictaturii stilistilor. Se poartă lung, se poartă roz, se poartă evazat, se poartă șepci, se poartă dungi... E totuși admisibil.

E, de asemenea, realizabil să urmărești și să ții cont de normele pavoazării de dincolo de haine. Se poartă părul întins. E în trend glossul colorat. E la modă epilatul complet. Se poartă manichiura franțuzească, blondul, roșcatul... E, cât de cât, suportabil.

Doar că, mai presus de baierile complianței mele, stau trendurile modei în materie de trup. Se poartă femeile înalte sau minione. Se poartă buzele groase sau foarte subțiri. Se poartă sâni rotunzi sau mari sau mici, cine mai știe?!

Am aflat deja cu toate crudul adevăr că, oricât ți-ai zdreli genunchii în săli de sport, oricât te-ai înfofoli în

creme sau te-ai conecta la electrozi, trupul tău nu va ieși în vecii vecilor dintre coordonatele sale genetice. Că toate implanturile sau extracțiile nu vor face decât să ajusteze o formă căpătată, iremediabil, prin încâlceli de ADN-uri petrecute în nopți de iubire de care nici măcar părinții și bunicii noștri nu-și mai aduc aminte. Nudurile pline de colăcei de grăsime din pânzele marilor pictori ale altor epoci sunt o dovadă clară că pupila umanității e capricioasă. Sunt absolut sigură că femeile grase din tablouri n-au fost pictate ca să râdă eternitatea de lăcomia lor, ci pentru că privitorilor vremii li se păreau frumoase. Și atunci la ce bun să-ți mărești sânii, burdușindu-i cu silicon, dacă există posibilitatea ca peste câțiva ani să se poarte din nou toracele turtit, de ce să-ți răscroiești buzele cu collagen dacă știi că nu peste mult timp zâmbetul tău opulent va deveni vulgar?

Ne spunem mereu că nu prea poți reuși în carieră fără să fii frumoasă. Avem dovezi limpezi că duducilor arătase le-a fost mai ușor să-și ia doctoratele sau să-și construiască businessurile de succes. Dar poate că ar trebui să ne întrebăm și dacă poți fi frumoasă fără să ai o carieră bănoasă. Pe o planetă în care femeile aspiră tot mai mult la independența financiară față de bărbați, într-o lume în care pentru a fi chipeșă ai nevoie de un portofel mereu doldora, ar fi bine să învățăm mult, să muncim din greu ca să ne putem asigura, fără ajutorul amanților, venitul acela obez care să ne permită să avem mereu hainele și trupul în pas cu moda. E un cerc vicios în care ne vom învărti disperat, absurd, la infinit. Atâta timp cât amețeala acestei rostogoliri nu ne dă grețuri, se cheamă că trăim intens.

„Drumul către succes e întotdeauna în construcție.”

Anonim

Femeia obiect-subiect

Bărbații au nevoie de ordine. Ați văzut ce tămbălău se iscă în căminele în care domnii se întorc spetiți de la poker sau amantlâc și găsesc lucrurile aruncate vraiste! Ei trebuie să știe mereu unde-și găsesc cămășile curate, în ce sertar anume se odihnesc chiloții lor tanga și, cât se poate de precis, unde, cum și mai ales în ce fel îi așteaptă femeia proprie.

Nu s-a născut din senin apucătura bărbaților de-a încadra femeile în categoria obiectelor personale. Există în fiecare dintre noi, ca bagaj genetic ancestral, dorința de a ne lăsa folosite la justa valoare. Pentru a atinge parametrii utilizării la maxima capacitate, am născocit, noi însene, noi și noi metode diabolice de ajustare.

Pentru început, am bătut în cuie, iremediabil, triada lucioasă 90-60-90. Pentru atingerea acestor țeluri precis cuantificate se ia obiectul însuflețit; se flămânzește năprasnic; se agită cumplit în săli de sport; se torturează cu nenumărate masaje anticelulitice; se conectează la electrozi; se împachetează în parafină opărită; se înmoaie în creme dimineața și seara; se jumulește de păr, fir cu fir. Odată obținute măsurile optime, se caută cea mai potrivită vitrină de cafea, pentru ca rezultatul muncii să poată fi evaluat, admirat și apreciat. Și, nu în ultimul rând, pentru ca obiectul, cu valoarea sporită de un inel de logodnă pe deget, să fie achiziționat pe termen lung.

Lucrurile pot fi văzute și așa. Numai că trăim într-o lume paradoxală, în care contrastele nu mai funcționează antagonic, iar polii nu se mai urăsc unul cu celălalt. Amăgire înseamnă dezamăgire. A iubi atât cât poți e la fel cu a iubi până nu mai poți. Și peste toate, a fi obiectul dorinței făpturii iubite e același lucru cu a fi subiectul

aspirațiilor sale. Obiect, subiect, totuna. Depinde de unde privești. Noi suntem cele care alegem poziția.

Aurora Liiceanu

„Pentru a nu fi singuri, vrem ca lumea să fie sinceră cu noi. Doar sinceritatea ne dă această certitudine că suntem înconjurați de prieteni, de oameni care ne iubesc, că nu suntem singuri.”

Mircea Eliade

Femeia, bun de consum

Criticii de artă au scos la un moment dat un volum intitulat *Femeia ca sex-obiect* arătând că arta, mai ales pictura, iar acum artele vizuale în general, dând atenție deosebită imaginii feminine, au contribuit la considerarea acesteia ca obiect al fantasmelor erotice și/sau pornografice masculine și au impus trecerea lor în realitate. Evident, accentul s-a pus asupra faptului că termenul „erotic” însemna de fapt „erotic pentru bărbați”, întărind dreptul bărbaților la contemplarea și/sau utilizarea femeii în scopul delectării și plăcerii sexuale personale.

Femeia consumabilă

Dreptul la fantasmă al femeii este, spun mulți, un drept recent câștigat și promovat mai ales prin filme. Ba, mai mult, asocierea femeii ca obiect – deși se știe că e animat, viu – cu alte obiecte-obiecte a indus includerea femeii în categoria obiectelor neanimate. De exemplu, ideea de sân ca metaforă a mărului, sânul rotund, care a triumfat în secolul al XIX-lea, era, în fond, alimentată de picturi cu femei care aveau în preajmă o tavă cu mere. Și, așa cum se cumpără merele, bărbatul era invitat să

cumpere sâni. Părți ale corpului femeii deveneau astfel consumabile. Criticii afirmă că femeia s-a bucurat de o asemenea asociere, în timp ce bărbatul nu dispune decât de comparația între sexul lui și banană, care a fost folosită sporadic în publicitatea vestică. În definitiv, istoric vorbind, bărbatului i s-au dezvoltat fantasmele consumului erotic, susținându-se ideea funcției decorative – femeia ca ornament – sau cea de utilizare – prostituata – a femeii.

Pentru unii, în reclamele de astăzi, imaginea femeii în preajma unor obiecte propuse achiziției, ca de pildă publicitatea făcută în industria automobilelor, face ca aceasta să fie inclusă în categoria bunurilor, a obiectelor la care aspiră bărbații. Vecinătatea, atât de evidentă în femeia culcată sau așezată pe capota unei mașini, poate sugera că un obiect nu poate exista fără celălalt dacă vrei să ai o satisfacție totală, dar, evident, reclama nu este pentru femeie, ci pentru mașină. Dar ea se strecoară pervers și subtil în lumea aspirațiilor masculine. Acest lucru este o manipulare a mentalului masculin în defavoarea femeii.

Femeia însăși se instituie ca bun de consum prin referirea la ideea de consum. „Spice Girls” și „Las Ketchup” ne trezesc imaginarul prin asocierea fetelor cu mirodeniile. Ele sunt picante, vor ele să ne spună, preluând și reproducând ceea ce așteaptă bărbații de la ele și invitându-și semenele să fie la fel. Femeile sunt ca alimentele; ele pot fi dulci, acre, picante.

Femeia cu ciorapi albi

Se știe că celebrul pictor francez Gustave Courbet a pictat în 1861 un tablou numit *Femeia cu ciorapi albi*, pentru Khalil Bey, un om bogat, fost ambasador al Imperiului Otoman la Sankt Petersburg, care locuia la

Paris. În tablou este înfățișată o tânără femeie, așezată, care-și trage un ciorap peste un picior gol, celălalt fiind ușor ridicat, îmbrăcat – nu existau la acea vreme colanți – văzându-se genunchiul și sugerând ceva mai mult. Celui care privește tabloul de jos în sus îi este dirijată privirea către organele genitale ale femeii care atrag privirea neintenționat. Privirea este, deci, condusă cu măiestrie și intenție – spun criticii – spre sexul feminin. Inițial, Khalil Bey a șovăit, apoi a luat tabloul și l-a încuiat într-un tabernacol sau cabinet. El era posesorul atât al unui tablou, cât și al unei femei. Feministele radicale au spus că posesorul n-ar fi încuiat tabloul dacă el nu ar fi reprezentat o femeie cu sexul sugerat vederii, ceea ce înseamnă nu că femeia este sex sau are sex, ci că ea este doar un sex.

În societatea de consum, publicitatea transformă femeia din persoană în obiect, se spune. Corpul femeii este fragmentat, așa cum se demontează un obiect: sânii, fața, picioarele, ochii, buzele.

Bărbații au o privire exersată istoric în a vedea femeia ca obiect. Privirea lor nu este numai evaluativă, ci și distributivă. Ei văd femeia fragmentată, ei au un ochi analitic. Ei scanează. Femeile, se spune, au un ochi sintetic. Expertiza masculină se datorează accentului pus pe aspectul fizic al femeii ca o condiție prioritară a evaluării și valorizării ei. Atâta vreme cât a existat stereotipul conform căruia nu contează frumusețea la bărbat, ci inteligența, femeia nu și-a exersat ochiul pentru a analiza bărbatul ca obiect. Dar, se mai spune, fenomenul a început să se manifeste.

Se spune că bărbații sunt predatori, operatori și evitanți în raport cu femeile. Corpurile femeilor au puterea de a seduce și atrage bărbații și acest lucru este clar exprimat în stereotipuri sexuale. Corpurile femeilor sunt

obiecte de frumusețe și pericol și de aceea ele sunt abordate cu prudență. Pentru evitanți, corpul femeii trebuie ascuns pentru că trezește tentații. Pentru operatori, el este un obiect de cucerire, este o victimă, ceva asemănător șoarecelui pentru pisică. Pentru predatori, corpul femeii există pentru a fi asediat și atacat. Fantasmă sau realitate, corpul femeii trebuie asaltat, hărțuit, bătut, violat, ucis. Dacă pentru operator sunt specifice controlul și sângele rece, pentru predator este specifică violența. Operatorul este cel care în magazine și reviste porno sau semiporno este considerat „atlet sexual”, pentru că el atrage femeile, este fermecător, le seduce, iar ele devin neajutorate, lipsite de apărare în prezența lui. El este cel care în confruntarea cu femeia pune condiții și acționează. Evitantul a fost asociat călugărului. El este cel care trebuie să se salveze prin reprimare.

Desigur că această tipologie care stabilește relația între bărbat și femeia-obiect este și extremă, și negativă. Dar, ne spun psihologii, ea face să funcționeze măcar parțial la bărbați acea atitudine cu care se raportează la femeie în pat și în afara lui. Ea alimentează o parte a psihicului cu care ne relaționăm, chiar dacă adesea nu o conștientizăm. Și, mai mult decât atât, funcționează și în imaginarul feminin. În viață, lucrurile sunt mai nuanțate și mai amestecate și poate mai puțin sofisticate decât le văd psihologii. Totuși, în fol-clorul cotidian auzim că unii bărbați țin o contabilitate a cuceririlor. Cine nu știe că pentru bărbați criteriul număr este adesea însemnul și condiția virilității?

„De ce să mă căsătoresc și să fac nefericit un singur bărbat, când pot să stau singură și să fac nefericiți o mie?”

Carrie Snow

Femeia trage de mâneca ochiului

Părțile trupului sunt adesea descrise ca tot atâtea podoabe, ca și cum veșmântul, emblemă a socialului, ar fi chemat să conducă la tainele trupului: pielea este descrisă ca o haină fină, străvezie, delicată ca voalul, iar dezbrăcarea corpului poate fi imaginată ca o incursiune în care renunțarea treptată însemna, odinioară, straturi de rufărie fină, dantelată.

Căile seducției

Seducția merge pe căi diferite: veșminte și încălțări, machiaj și mirosuri. Pe vremuri, coronițele de trandafiri și de flori de măceș se purtau pentru a împrăști miresme minunate. Femeia înmiresmată de pe vremuri – aromatizarea părului cu mosc, cuișoare, nucșoară și esență de cardamonă – este strămoașa femeii parfumate de astăzi. Înmiresmarea se aplica și interiorului, astfel că răsufierea trebuia și ea să fie dulce și parfumată. Complicația codurilor s-a păstrat și, firesc, ar trebui ca o femeie să-și schimbe parfumul în funcție de axa diurn-nocturn și de tema socializării. La fel ar trebui să se întâmple și cu celelalte forme de seducție.

Un sfat de bună sociabilitate privea distanța, amendând neglijența: „În timpul unei hârjoneli amoroase, să nu vă lăsați sărutată, căci mirosul neplăcut incomodează și mai mult când ești încălzit.” Și acest lucru se aplica și la bărbați, deși am crede că ei s-au strecurat recent în lumea cochetăriei. O grijă teribilă l-a făcut pe un morar medieval îndrăgostit să se scoale odată cu cântatul cocoșilor, să-și pieptene pletele, să mestece cardamonă și o bucătică de lemn-dulce și să-și întâmpine iubita mai târziu, adresându-i-se cu o metaforă olfactivă cu o conotație neîndoielnic erotică: „Păsărica mea frumoasă, dulcea mea scorțișoară!”

A existat, mai mult decât atât, o punere în valoare sobră și calculată a părților trupului care pot fi arătate în mod licit doar pentru a sugera ansamblul ce devenea un rod al efortului imaginativ. Imaginația era cea care lucra la recompunere, amânând savant o realitate care întârzia strategic.

„Ceea ce ochiul nu vede inima nu mânănește” era un sfat înțelept.

Vestimentația, podoabele, parfumurile, semne ale convenienței sociale

Era o vreme în care femeia se împodobește arătându-se drămuț la fereastră și doar atunci când privirea masculină – a taților, fraților etc. – își pierdea din strășnicia supravegherii. Imaginea ei înveșmântată cu grijă se livra străinului într-o combinație în care rochia elegantă și degetele împodobite însoțeau lucrul de mână pentru a-i înșela pe cei ce credeau că întreprinde acțiuni frivole sau că arătatul ei are o conotație erotică. Imagini ale prințeselor ferecate găsim astăzi doar în basme.

Vestimentația, ca și podoabele și parfumurile sunt semnele esențiale ale convenienței sociale. Costumul este mai întâi miza unui conflict surd între ordinea publică și mișcarea economică. El face obiectul unei reglementări care frânează ostentația arogantă a unora sau ignoranța altora, spun istoricii culturii.

A existat un album cu gravuri corespunzând profesiunilor încă din secolul al XVI-lea, dându-ne informații prețioase despre rolul hainei. Prostituatele aveau însemne ale funcției lor sociale, cu mici variații. Astăzi, la noi, am putea avea gravuri corespunzând unor ocupații care și-au creat norme scrise sau nescrise de prezentare publică. În folclorul urban se vorbește despre

cum se îmbracă firmistele, știristele, moderatoarele, cei de la bănci etc. Istoria costumului public începe dincolo de funcția primară a îmbrăcăminții și anume cea de a ține cald. De la acest deziderat primar am ajuns astăzi la lux, modă, gust și preferințe.

Astăzi, femeia a cucerit spațiul public, strada, instituțiile și locurile publice, asimilând nevoia de frontiere între „acasă” și „în lume”, dar și „acasă, în lume”. Există coduri și există reguli chiar dacă societatea modernă este o societate care a câștigat în relaxare. Evoluția vestimentației traduce diminuarea statutelor și rolurilor sociale. Dar nu le anulează. Rolul sexual a suferit provocări la care s-a răspuns mai ales prin declinul fustei. Franța anilor 1970 a numărat cincisprezece milioane de rochii confecționate și paisprezece milioane de pantaloni de damă. Moda de astăzi, se spune, este nervoasă, violentă, sofisticată, exaltând avantajele prin expunere mai degrabă decât prin sugerare. Vizibilul a câștigat față de invizibil. Veșmintele sunt mai mult decât ținută, ele indică o personalitate care se revendică din însăși alegerea ei. Ele sunt simptomatice pentru criteriul percepției noastre: economic, estetic, cultural, biologic.

Cine crede că este total liber se înșală. Sensul social al situațiilor diferite în care se află un individ este explicit; chiar dacă oricine are dreptul să se afirme și să se exprime, soluția aleasă pentru revendicarea personalității nu scapă sancțiunii publice. Codurile vestimentare devin mai puțin rigide. Declinul fustei, căruia i-a urmat declinul cravatei la bărbați, nu trebuie considerat o anulare a codurilor, ci o altă expresie a lor. Puloverul de revoluționar al lui Petre Roman ne amintește de puloverul lui Valéry Giscard d'Estaing, cu care a apărut la TV înainte de câștigarea prezidențialelor, uimind publicul, dar câștigând electoratul.

Prostul-gust și siguranța de sine

Astăzi moda permite cel mai drastic clivaj între cei care merg și cei care nu merg în pas cu ea. În pofida relaxării și a libertății de expresie, îmbrăcămintea rămâne un cod precis, chiar mai complex, mai subtil și mai dificil ca altădată. Există pulovere de vacanță, rochii de seară, haine de cocktail, de revelion etc.

Viața modernă presupune dinamism, dar și lipsă de timp. Acest lucru rafinează codurile vestimentare. Canoanele, însă, rămân. Societatea adoptă, ce e drept, sisteme de organizare mai subtile și mai discrete, dar regulile nu se încalcă. Nu te poți îmbrăca oricum și nici nu poți spune orice.

La noi, dimensiunile timp și spațiu nu par a fi respectate în felul în care cineva se prezintă în public. Codurile sunt încălcate cu candoare și suficiență de sine. Lipsa de cultură anulează crisparea sau disconfortul, iar nevoia de ascensiune socială, de exhibiționism, face să se perinde sub ochii noștri personaje feminine care agresează ochiul și oferă proaste exemple. La TV, dar și în alte părți, femeile sunt încărcate cu de toate. Mult fard – adevărate fresce – bijuterii somptuoase la orice oră a zilei, veșminte precare, ieftinuțe, dar impresionante, pulovere cu pene sau fulgi, părul prea creț, prea lung, prea roșu, voaluri și volane, tocuri de tocuri, în urechi cercuri uriașe pe care tarabagiii le numesc Lambada ca un însemn național, fuste minimaliste. Ai putea zice că în urechi se poartă brățări și nu cercei. Moderatoare îmbrăcate ca la revelion, străvezii, dar cu un caiet în mână, reglează împreună cu invitați corect îmbrăcați probleme care nu par divertismente, vorbind despre impozite sau șomaj. Lecția se prinde repede și fetele merg la școală de parcă ar merge la discotecă. Femeia noastră „trage de mâneca” ochiului,

șochează. Ce spuneți de un interviu luat la Parlament, iarna, când ziarista avea decolteu ca în filmele cu Pardaillan și un medalion ca o prințesă la bal? Nimic, decât o lipsă de adecvare atât în timp, cât și în spațiu. Obsesia hainelor și hipergăteala sunt semne de provincialism, de lipsă a unei anume științe sau a intuiției. Prostul-gust nu stă bine fără siguranța de sine.

„Celibatarii au tabieturi în loc de sentimente.”

George Moore

Vânătoarea este un sport feminin

Despre femei se spune că nu au vocația prieteniei. Nici cu bărbații și, mai ales, nici între ele. Istoria a consemnat mari prietenii între bărbați, dar nu între femei și, deși feministele au lansat un echivalent feminin al „frăției” – sororitatea – el nu s-a prea impus și nici nu a clintit un adevăr adânc: frica femeilor de femei. În repertoriul spaimelor femeiești, femeia ocupă un loc de cinste. Și de ce n-ar fi așa? Nu se spune că cea mai bună prietenă pofteste la bărbatul tău și încearcă să ți-l fure, așa, perfid și insidios, cum numai femeile știu s-o facă? Nu se mai spune că femeile se îmbracă pentru femei, pentru a înfrunta ceva ce le paște la tot pasul, adică rivalitatea și gelozia surorilor?

Nu bărbatul alege femeia

O glumă ironică la adresa vrăjmășiei subtile a femeilor spune că două prietene se întâlnesc și una îi spune celeilalte că vine de la coafor. La care cealaltă o întreabă dacă coaforul era închis. Și, ce au ele de împărțit? Simplu: bărbații. Unii spun că ei sunt în număr prea mic. Alții că le este în fire. Căci, deși se spune că în orice bărbat zace un vânător, un arhetip prea cunoscut, adevărul este chiar

pe dos. Femeia este cea care vânează bărbați. Femeile intră în competiție pentru a-și câștiga bărbați, iar unde este competiție este luptă, nu prietenie. Nu bărbatul alege femeia – asta doar i se pare lui sau este lăsat să creadă – ci femeia, cu mijloacele cele mai rafinate ale seducției. Nu a căzut bietul Samson în mrejele Dalilei, care și l-a adjudecat tăindu-i părul, orbindu-l și propunându-i, spre stupefacția lui, să rămână acasă așa cum fac femeile? Și la noi la țară mai auzim zicători de horă ca aceasta: „Fie șchiop și fie orb / Și părul să-i iasă prin clop / Numai eu să fiu aleasă / Să mă văd și eu mireasă.” Căci suprema victorie a femeii este căsătoria, cum o fi. O divorțată privește de sus o *single*. Ea măcar a avut parte de căsătorie, chiar dacă s-a terminat prost.

Femei la vânătoare

În social femeile nu sunt deloc pasive. Doar par așa. Mai întâi, cu o privire de vultur, ele fac un *screening* general, rapid și eficient. Ca mama vitregă a Albei-ca-Zăpada. Au vreo rivală? Este vreuna mai ceva ca ea? Cum sunt îmbrăcate? Cât aur au pe ele? Dacă nu, vor respira ușurate, vor merge mai departe. Este vreuna mai simpatică, mai volubilă etc.? Dacă da, deci dacă se vor simți inferioare ca atractivitate, vor evita cu abilitate să se plaseze în dispozitiv într-un mod defavorabil. Vânătoarea este etapa a doua. Astăzi nu se mai stă pe gânduri. Se atacă, pentru că „încercarea moarte n-are”. Freud a zis că atunci când o femeie își conturează buzele este ca atunci când un soldat își curăță pușca.

Zilele trecute am fost la o recepție. Subliniez, la ora 18. Lume multă de tot felul, toate vârstele, toate sexele, toate partidele, toate meseriile care țin de cap. La plecare, schimbam câteva vorbe, la garderobă, cu un tânăr amic, charismatic, mult mediatizat, considerat, cu acordul

ambelor sexe, *handsome*. Ca din senin discuția noastră a fost tăiată ca maioneza de o jună unduitoare, în rochie lungă și neagră – nu era cazul! – cu un mers hotărât și implacabil direcționat. Ca destinul, de neocolit. Părea că ne va anunța un dezastru, să ieșim că vine un cutremur sau, mai știi, cu bombele astea! Veșmânt de luptă, dar ce știu bărbații? Tânărul meu amic avea mâna „înverighetată” pe haina de pe masa garderobei. Foarte la vedere și cu totul normal. Ea n-a părut să ezite. L-a privit lung în ochi, a făcut două-trei complimente intelectului său, mesaj în contradicție cu cel neverbal, și cu un gest sigur i-a întins cartea ei de vizită. Din nou, părea că el i-o ceruse, cândva, în mod expres. Dar, nici vorbă de așa ceva. El n-o văzuse în viața lui. Într-adevăr, „încercarea moarte n-are”.

Se mai spune că bărbații nu se prea ceartă pe femei și că, dimpotrivă, și le recomandă cu mici referințe erotice, de care ele habar n-au, că ei sunt solidari, că o prietenie nu se strică de la o fustă! Salvador Dalí nu s-a înșirat la alți bărbați, toți apropiați, pentru a-i deveni soț Galei?

Orice femeie este, pentru o alta, o mamă vitregă cu oglinda în mână. Nu-și fură rețete, metode, modele, indiferent de domeniu? Dar, adesea, printr-o complicitate inexplicabilă, le transmit celei mai bune prietene. Nici nu mai știi ce să crezi!

Despre bărbați și alți demoni

Alice Năstase

„Înălțimea Voastră, spuse Sancho Panza, ce se vede nu sunt uriași, ci mori de vânt.”

Bărbații mint mai mult decât femeile

O lume în care oamenii și-ar spune unul celuilalt numai adevăruri ar fi o lume a războiului permanent, a disprețului și a răzbunărilor nesfârșite. Ne-am începe fiecare zi sub semnul urii, refuzând să-i salutăm pe cei antipatici și răspunzând cu tăceri scârbite la întrebările colegilor nesuferiți și am ieși pe toate ușile cu șuturi în fund. „Bună dimineața, ce bine arătați astăzi!” spunem zâmbind, de cinci ori pe săptămână, șefului libidinos. „Mă bucur nespus să vă cunosc!” rostim cu drăgălășenie în timp ce zgâlțâim mâna transpirată a unei persoane căreia i-am uitat instantaneu și numele, și chipul. „Vă mulțumesc pentru amabilitate” susurăm către cei de care nu știm cum să scăpăm mai repede. Minciuna e drogul de care nu ne putem lăsa. O înghițim în fiecare zi ca pe unul dintre E-urile pe care le detestăm, dar de care nu izbutim să ne ferim. Ocolim adevărul cu nesaț, cu patimă, cu disperare, cu obidă. Nici n-avem încotro...

Pentru că țin cu dinții de supremația lor în războiul sexelor, bărbații mint mai mult decât femeile. Își îngroașă la maximum calitățile și-și subțiază defectele până când acestea devin transparente, fine, delicate, plăcute la gust și pipăit. Cine sunt cei mai mari bucătari? „Nooooi” răspund, într-un cor de voci groase, bărbații care n-au pus în viața lor mâna pe-o coadă de cratiță fără să-și lase pe metalul încins buricele degetelor. Dar cei mai pricepuți șoferi? „În nici un caz femeile!” strigă cu voioșie șleahța purtătorilor de pălărie și de ochelari, care ne macină nervii pe șosele mai ceva ca hârtoapele lui Bănescu. Cei mai tari finanțiști? „Mandea” răcnește, bătându-se cu pumnul în pieptu-i de aramă, câte-un pauper tupeist. Cei mai profunzi filosofi? „Cum, cine,

bărbații!” se repede să răspundă câte-un individ care n-a trecut cu înțelegerea dincolo de panseurile lui Gâgă. Dar cine leșină când vede un vârf de seringă, cine se-nverzește de frica nevastei, cine pupă mai cu foc botinele șefilor autoritari, cine bârfește cu mârłănie, cine se laudă cu gagicile cărora le-a pus-o, cine nu e-n stare să țină un secret dacă e momit cu un țap plin cu bere?

Bărbații mint mai mult, pentru că înșală mai mult. Pentru că disimulează adesea, încercând să pară altceva. De fapt, nu sunt decât niște bieți oameni, „niște oameni, acolo, și ei”. Ei se prefac că spun adevărul, noi ne prefacem că-i credem.

Minciunile au ajuns să ne fie dragi și necesare ca sarea-n bucate. Fără ele, viața noastră ar fi searbădă și imposibil de îngurgitat.

„Trei tipuri de bărbați nu înțeleg femeile: bărbații tineri, bărbații de vârstă mijlocie și bărbații bătrâni.”

Bob Hope

Dragostea refuză transparența

Bărbații noștri nu sunt prietenii noștri. Ca să cucerești un bărbat, dai jos de pe panoplie arma cea mai iscusită a feminității: prefăcătoria. Nu este doar un tertip al celor fără calități, care, vrând cu orice chip să își găsească un coleg de dormitor, își ascund adevărata față și adevăratul spate. Este principala regulă a cuceririi. Și, până la urmă, e și regula păstrării unei iubiri viguroase.

Dacă îți otrăvești partenerul cu adevăruri oferite fără glazură, s-ar putea ca, la un moment dat, el să simtă nevoia să găsească antidotul în altă parte. Dacă îi servești la micul dejun plictiseală nefardată, la prânz pandalii premenstruale nedisimulate, iar seara o migrenă veritabilă, prezentată cu

liminară sinceritate, s-ar putea să afli că i s-a aplecat de la un asemenea regim hiperonest.

Dragostea refuză transparențele totale. Pentru iubiri durabile există văluri translucide, există abajururi care filtrează milos lumina, există formule tandre care îmblânzesc verbele și domesticesc substantivele. Metaforele dulci trebuie să domolească veridicitatea amară a poveștilor de iubire trăite în trecut. Minciunelele delicioase trebuie să condimenteze realitățile fade.

Atunci când avem nevoie de un reper al sufletului nostru neprefăcut trebuie să tânjim nu după un bărbat, ci după o femeie: prietena care știe absolut totul despre inima noastră, martora trăirilor noastre esențiale, aceea care s-a cățărât umăr la umăr cu noi pe țăncurile nefericirilor și care a aflat prima, fără să leșine, că am degustat pe furiș plăceri interzise.

Pentru iubitul tău e important ca el să creadă că-i spui adevărul. Pentru relația ta de iubire e important să nu i-l spui. Până la urmă, de ce ai face-o? Oricum, un bărbat pricepe greu adevărurile unei femei...

„Dacă aș fi întrebat «ce anume face o femeie bună la pat», aș răspunde «un bărbat bun la pat».”

Bob Guccione

Nici arătoși, nici înstăriți

Bărbații investesc mai greu prețioasele lor sentimente într-o ființă nedotată de la natură sau de la chirurg cu farmece exterioare indiscutabile. Dacă domnișoarele nu posedă talie de viespe, coapse zvelte și piele fragedă, riscă să caute disperate un partener de garsonieră până la adânci și amețitoare bătrânețe. Cunosc femei cu suflete și minți splendide care, atâta vreme cât n-au reușit să convingă acul

cântarului să coboare în zona zvelteței fără cusur, n-au putut păcăli nici un bărbat să le mototolească așternutul, ca să nu mai vorbim că nici nu s-a pus problema să le invite vreodată în parc. După marea și eficienta flămânzeală care le-a redat circuitului sexului în natură, splendoarea sufletului lor a redevenit vizibilă, palpabilă, onorabilă. În schimb, femeile nu sunt la fel de exigente. Ca să fiu cinstită, eu însămi mi-am exersat de câteva ori sentimentele cu bărbați despre care numai frumoși nu se putea spune că sunt și, dacă prin absurd nu erau săraci lipiți, practica cu succes o nă râvită zgârcenie. Și dețin o colecție fascinantă de amice frumoase și deștepte îndrăgostite de bătrâni poeți geniali și anonimi, de tineri buboși care cântă superb la chitară, de profesori alcoolici cu discurs tulburător. Într-o lume așezată într-o rână fiindcă are pe talgerul feminin mult mai multe exemplare decât pe cel masculin, și categoria bărbaților urâți și săraci are suficientă căutare. Pentru femeile lumii nu doar frumusețea trupului și doldoroșenia portofelului contează. Aparținem acelei jumătăți de omenire pentru care au efect afrodisiac pe termen lung și funcționează ca motive temeinice de îndrăgostire și faima, și abordarea sânguincioasă a sexului oral, și gloria, și scrisorile scrise cu har, și sms-urile trimise în nopți flămânde de dragoste, chiar dacă talentații acestor domenii nu sunt nici arătoși, nici înstăriți. Acelei jumătăți care, ce noroc, ce nenoroc, are motive să iubească și să sufere mai mult. „Sunt slabă, probabil. Și ochii mi-s slabi.

Nu deosebesc culorile intermediare.

Pentru că se lasă iubită de crabii

Mi-e scârbă de mare.“

Ana Blandiana, *Intoleranță*

Cine n-are bărbați să-și cumpere

Pot fi îngeri, dar pot fi și curve. În catalogările mele, bărbații pe care i-am iubit enorm au trecut lent, dureros, de la o extremă la cealaltă. Cei pe care i-am iubit scurt și arzător au trecut valvârtej. Nu știu cum s-a făcut că nici unul n-a rămas așezat în colțul de rai al inimii mele, pe care totuși l-am dereticat conștiincios la începutul fiecărei povești de iubire. Și sunt convinsă c-a fost vina mea. În loc să închid galeș genele măscăruite și să suspin a dorință lascivă, am lăsat să piuie bezmetic radarele pentru minciună, lașitate, prefăcătorie sau poftă de amantlâc proaspăt. Ești mincinos? Te-am prins, ai îmbulinat-o, băiete!, am răcnit. Și el a tulit-o, speriat. Și, în plus, nu m-am putut abține – ce greșeală! – să depistez lăcomia de bani, pofta hulpavă de putere, foamea de amantlâc ori fandoseala ridicolă a bărbaților care, oricât de deștepți ar fi, tot au momente de slăbiciune crasă a minții atunci când orgoliul lor intră în erjecție.

N-am putut să-i laud cu vorbele pe care ei aveau chef să le audă, chiar dacă îi admiram pentru isprăvi de alcov sau de business. „Mărite, slăvite, preapriceputule” sunt cuvinte pe care le-am măturat cu jenă din vocabularul meu. Și rău am făcut! N-am știut să aduc osanale frumuseții lor, deși se împopoțonau cu haine destinate să adauge uau trupului lor cremuit și parfumat. Și n-am priceput decât târziu, și nu mă pot obișnui cu asta, că cei mai mulți bărbați sunt de vânzare. Dacă n-ai bani, îi poți achiziționa și păstra pe termen lung cu ocheade zaharisite de admirație, cu vorbe însiropate de emoție contemplativă, cu orgasme strigate deșănțat întru slava potenței lor u-hu-lu-i-toa-ah-aaaa-re! Cine n-are bărbați să-și cumpere. Cei mai mulți sunt de vânzare.

„A trecut atâta timp de când n-am mai făcut sex, încât nici nu mai știu cine pe cine leagă.”

Țara lui Bombonel, Bretonel, Ochelărel

Am suficiente motive să consider că homosexualitatea, văzută românește, atrofiază și mai drastic respectul nostru pentru populația masculină. Bărbații sunt mai puțini decât femeile. Zdrobitor de mulți dintre ei sunt neinteresanți și plicticoși. Alții sunt neputincioși. Și de parcă toate aceste neajunsuri n-ar fi fost suficiente, un procent îngrijorător al găștii masculine are prostul obicei să iubească tot bărbați! Câți indivizi interesanți ne mai rămân și nouă? Nedrept de puțini... Acesta este unul, cel dintâi, dintre motivele pentru care consider homosexualitatea un subiect nesuferit.

Un al doilea temei de nemulțumire: de sportul psihologic și trupesc al homosexualității se lasă atrași irevocabil mai ales bărbații finuți, cu ceva urme de sensibilitate și deșteptăciune, cei prevăzuți cu oareșce înclinații artistice.

Mai rar vezi câte un ghiolban cu burdihan mare și idei mărunte să declare, convins: „Adio, femei!” Dimpotrivă. Adesea nu izbutim să-i ademenim pe cei după care ne lasă gura apă, pentru simplul motiv că ei sunt ori îndrăgostiți de alta mai tânără, ori de altul, la fel de atrăgător ca și ei. Halal să le fie!

Am și un al treilea motiv! Homosexualitatea unora dintre noi dă prilejul altora să-și manifeste, mai mult sau mai puțin fățiș și zgomotos, o apucătură urâtă, reprobabilă, jenantă.

În lanțul xenofobiei, antisemitismului, rasismului ori sexismului a mai apărut o verigă, la fel de otrăvită: homofobia.

Subiectul homosexualității continuă să rămână un tabu, și încă unul tenebros, oricât de liberali în concepții ne-am declara. Persoanele publice care iubesc fapte de același sex cu ei refuză să-și recunoască apartenența sexuală,

oricât de viguros le-ar cere sprijinul puținii militanți din organizațiile de profil și oricât de insistent i-ar ruga ziariștii să dea declarații de bunăvoie... Lupta fără foloase imediate nu intră în preocupările românești.

Cei care aspiră la jilțuri sus-puse neagă, disimulează, dezmint. Ziarele sunt pline de ironii la adresa unor Bombonei, Bretonei, Ochelărei, dar bărbații în cauză se scutură oripilați de atari acuzații, strâng din dinți și pupă în văzul lumii câte-un bot de muiere, doar-doar or izbuti să-și păstreze avantajele funcțiilor mărețe pe care le dețin. N-ar fi mai cinstit să-și recunoască identitatea? Prefăcătorii lor nu e ori o dovadă de lașitate, ori una de intenții meschine? Trăim într-o lume liberă. În alte țări, homosexualii, femeii și bărbați, ies în stradă, se sărută pe gură și fac din Love Parade semnul eliberării de prejudecăți a unei lumi ce crede în iubire și nu se teme să aleagă. La noi se poartă duplicitatea. Zicala spune că și cu dânsa-n fund și cu sufletu-n rai nu se poate, dar, atât timp cât poți să te minți chiar și pe tine însuși, alegerea nu pare obligatorie. „Nici un bărbat sau femeie din lume nu merită lacrimile tale, iar acela care le merită nu te va face să plângi.”

Gabriel García Márquez

Bărbați nervoși

Vor sau nu să recunoască, violența este apanajul masculinității. Peste 80% din omucideri sunt făptuite de bărbați. Peste 98% din actele teroriste sunt comise tot de către bărbați. Istoria umanității n-a prea înregistrat episoade în care adolescente supărate să-și fi măcelărit semenii, gospodine isterizate să fi declanșat carnagii ori mame scoase din sărite să fi căsăpit toți pruncii întâlniți în

cale. În schimb e burdușită cu povești sângeroase care au ca protagoniști bărbați foarte nervoși.

Este adevărat că nu suntem bine dotate fizic pentru exercitarea forței. Dar este la fel de real și faptul că, dacă am voi, ne-am învineți zilnic în bătaie copiii și ne-am putea mătrăși soții ori amanții de câte ori aceștia ar începe, osteniți de iubire, să sforăie.

Nu cred că atunci când cineva își exersează greutatea palmei pe obrazul nostru s-ar cuveni să întoarcem și obrazul celălalt. Nu sunt de părere că loviturile netrebnicilor care nu au alte argumente trebuie îndurate cu stoicism. Dar nici nu sunt de acord cu rostogolirea perpetuă într-un cerc bolnav de viciul violenței.

Răbufnirile violente sunt semnul animalității decantate în oameni. Din când în când, atunci când se simt neputincioși, învinși, depășiți, umiliți, când pârghiile logicii încep să le scârțâie, își amintesc de urletul fiarei, de mușcătura jivinei, de lovitura bestiei. Și atacă. După ce redevin oameni, le rămâne de îndurat parfumul tristeții celor pe care i-au rănit. Și pedeapsa gândului că, la Judecata de Apoi, se vor cântări numai lacrimile.

Aurora Liiceanu

„În spatele fiecărui bărbat de succes stă o femeie uimită.”

Maryon Pearson

Bărbatul, între ficțiune și realitate

Conform stereotipului masculin, bărbatul este: independent, curajos, orgolios, puternic, agresiv, obiectiv, important, aventuros, șef, logic, încrezător în sine, competitiv, lider, activ, autonom, protector, ambițios.

Bărbatul biologic: atât de vulnerabil

A fi bărbat este produsul interacțiunii a trei factori: predispoziția genetică, fiziologia și procesul de socializare, ultimul implicând un complex de determinări psihologice, sociale și culturale. Există însă momente critice în construcția identității masculine în cursul cărora determinările psiho-sociale au o influență mai mare decât ceilalți factori, fără a se putea distinge cu precizie ponderea acestor influențe.

În 1979, o bizarerie petrecută în Republica Dominicană a pus pe gânduri cercetătorii interesați de factorii biologici. A fost descoperit un grup de treizeci și trei de copii cu o masculinizare redusă în expresia ei fizică, astfel încât ei au fost etichetați drept fete. Spre vârsta pubertății, caracterele masculine, inclusiv îngroșarea vocii, s-au accentuat evident.

Nouăsprezece dintre ei au fost crescuți ca fete până la pubertate. Dintre aceștia, șaisprezece au adoptat treptat o identitate masculină, manifestând și un interes erotic față de sexul feminin. Dintre cei rămași, unul și-a schimbat identitatea în identitate masculină, dar a continuat să se îmbrace și să trăiască ca femeie, iar altul s-a căsătorit la șaisprezece ani și și-a menținut identitatea și rolul feminin. La ce a dus această istorie? La concluzia că, deși copiii au fost crescuți ca fete, factorii biologici au fost determinanți în majoritatea cazurilor. Cu mult umor, în fața disputelor asupra rolului ultim în devenirea bărbatului sau a femeii, autorii au adăugat la concluzia de mai sus: „Cel puțin așa se întâmplă în Republica Dominicană!”

Perspectiva biologică este foarte fermă: bărbații speciei noastre, nu femeile, sunt sexul slab. În societatea noastră ei vor avea probleme în etapa de individuație în cursul dezvoltării. Sexul masculin este vulnerabil pentru că față de sexul feminin:

- se îmbolnăvește mai des și are tulburări degenerative mai frecvent;
- mortalitatea fetală este cu 50% mai mare;
- în primele luni de viață are o rată de mortalitate cu 40% mai mare;
- în primul an de viață rata de mortalitate este cu 33% mai mare;
- în copilăria timpurie, rata de mortalitate este mai mare cu 37% și se îmbolnăvesc mai ușor;
- există un exces de băieți în numărul de avorturi, de copii născuți morți sau cu probleme;
- nou-născuții cu deficiențe sunt mai frecvent băieți.
(În toate aceste cazuri, stilul de viață și deprinderile de muncă nu pot fi luate în considerare ca variabile.)
Cum se explică acest lucru? Pur și simplu, prin maturarea intrauterină, ca și a celei după naștere mai lente a băieților.
Mai departe s-ar putea spune că băieții au probleme de vorbire și citit, iar majoritatea autiștilor provin din rândul băieților. Ei fac infecții, iar când cresc fac stări depresive mai frecvent. Ei au o imunitate redusă și pentru acest lucru, printre altele, sunt mai afectați de efectele nocive ale fumatului și alcoolului. Ei se sinucid mai des.
Fragilitatea constituțională a băieților și lentoarea de maturare afectează reacția lor la separare și la pierderea ființelor apropiate. Iată de ce trebuie să nu mai fim atât de răutăcioși, ci mai degrabă înțelegători când luăm în considerare relația soț-soacră. Dar, se poate?

Mitul cel mai fals: „E bine să ai băieți”

Dacă citești cât de dificil se construiește un bărbat, cât de vulnerabil este – și cât de multe consecințe psihologice are echipamentul său precar de supraviețuire; să nu uităm și speranța de viață mai mică a bărbaților, oriunde în lume – atunci compasiunea noastră își găsește o fericită exprimare în concluziile specialiștilor:

Societatea cere bărbaților autonomie, relaționare redusă, forță individuală și resurse interioare, considerându-le sarcini de dezvoltare specifice sexului masculin, deși ei sunt mai puțin echipați biologic pentru a face față acestor solicitări.

De aceea, bărbații au o viață grea: ei trebuie să joace un rol pentru care sunt subdotați. Ei rămân în adâncul ființei lor dependenți și fragili. A-i părăsi înseamnă a-i face să-și trăiască neajutorarea în fața vieții.

În acest fel, stereotipurile amintite sunt mai degrabă trăsături dezirabile decât trăsături reale. Bărbații sunt slabi, sensibili la stres, greu adaptabili la nefericirile pe care ți le poate produce viața.

Un bărbat nu se omoară după baie (în cadă, mai ales)

În viața de zi cu zi, oamenii menționează ceea ce se așteaptă de la un bărbat, ca de altfel și de la o femeie. O feministă afirma că un bărbat care brodează, având deci o preocupare feminină, este în consecință bănuیت de a avea o orientare sexuală neortodoxă.

Terman și Miles, după o lungă perioadă în care au fost interesați de standardele de masculinitate-feminitate, s-au gândit să renunțe la aceste două concepte psihologice și la teoretizarea lor și să studieze răspunsurile bărbaților și femeilor la chestionare privind interesele și preferințele lor.

Pentru ei, bărbații sănătoși trebuiau să fie bărbați, iar

femeile sănătoase, femei. Simplitatea presupuzițiilor lor a determinat construirea de profiluri de bărbat pe care armata americană le-a folosit în cel de al Doilea Război Mondial pentru a recruta bărbați-bărbați – adică, evitarea homosexualilor – respingând orice abatere de la aceste profiluri. Și, astfel, un alt autor, amintindu-și de acea perioadă, mărturisea: „[...] am spus că-mi place să fac baie. Acest lucru a fost privit ca o caracteristică mai degrabă feminină decât masculină și a dus la întrebări suplimentare privind masculinitatea mea, deși preferința mea pentru baie se datora faptului că nu avusesem baie în casa în care am crescut.”

Bărbatul psihologic, bărbatul soft

Interesul recent pentru psihologia bărbatului este ceva firesc și previzibil. După atâta feminism, în mai multe valuri, după toate dezbaterile privind femeia și denunțurile feministe referitor la privirea bărbatului asupra femeii, după toate expresiile sociale, psihologice, politice, culturale ale discursului feminist, era necesară o decentrare a motivației de cunoaștere. Prea mult a întârziat privirea asupra femeii. Era chiar sănătos ca ochiul social să se uite în altă parte. Astfel a apărut echivalentul mișcărilor feministe referitoare la bărbat. Am putea să le numim „masculiniste”, iar curentul „masculinism”. Cărți recente au titluri provocatoare ca *Bărbatul supraviețuitor*, *Paradoxul masculin*, *Egoul masculin*, *Cavalerul dinăuntru*, *Legătura fragilă* etc., toate propunând noi definiții ale bărbatului: bărbatul anilor nouăzeci. O nouă etapă a mișcării bărbaților oferă o viziune conturată asupra bărbatului, ceva mai puțin exotic, accesibilă unui număr larg de bărbați. Majoritatea ideilor se referă la necesitatea acordării unui ajutor bărbatului pentru a-l transforma într-o ființă mai puternică sau cu adevărat puternică, mai deschisă spre asumarea emoționalului:

bărbatul tradițional nu simte că are voie să-și exprime durerea, tristețea, nefericirea, deznădejdea, suspinele existențiale sau plânsul disperat.

Bărbatul psihologic a fost deci neglijat în preocupările specialiștilor. Atunci când a fost luat în considerare, el a servit drept comparație pentru femeie și mai rar ca obiect aparte de investigație. El a fost mai degrabă descris ca opusul femeii.

Bărbatul psihologic este fragil. Fragilitatea sa este consecința vulnerabilității biologice. Conținuturile emoționale prezente în psihologia sa nu se materializează decât rareori și, atunci când o fac, expresia lor este cel mult moderată. În situații critice sau dificile, bărbatul nu are voie să plângă. De aceea, lacrimile bărbaților, atât de rare, impresionează mult mai mult decât cele ale femeilor. Suspînul este asociat cu femeia, iar smiorcăiala cu copilul.

Un bărbat adevărat, ne învață filmele, la suferință împietrește, privirea i se răcește, iar maxilarele se strâng pentru a pune în evidență autocontrolul. Slăbiciunea nu este pentru el. Un bărbat se ține, se abține, lucru evident când privirea spectatorului este condusă chiar de către bărbat spre jocul maxilarelor lui. Acolo se joacă psihologia lui.

Bărbatul psihologic este sintetic. El nu numai că nu se ocupă de detalii, dar nici măcar nu este interesat de ele sau nu le vede. Atracția către global face ca bărbatului să-i placă socialul și să se desprindă ușor de casă. Desigur, temporar.

Câți bărbați își amintesc de casă odată ieșiți din casă? Fiind sintetic, bărbatul este independent perceptual. El nu-și construiește câmpul perceptual cu grija și minuțiozitatea femeii. El nici nu aleargă după bibelouri, lucruri decorative, milieuri etc. Îi plac, dar nu se omoară după ele. Și totuși, unii bărbați se lasă ademeniți de valorile feminine. N-ați văzut șoferi de autobuze cu cabina îngrijită ca o mică

garsonieră, cu milieuri, scrumieră, floricele de plastic, jucării-bibelouri etc. Evident, date de nevastă, dar tolerate cu plăcere de el.

Bărbatul este infantil. Unii autori ne asigură că masculinitatea tradițională este infantilă și abuzivă.

Bărbatul trebuie să atingă o masculinitate matură, să-și dezvolte și să-și afirme identitatea de rege ale cărei resurse zac nedezvoltate și nemanifestate. O masculinitate matură înseamnă pentru bărbat echilibrarea dimensiunii feminine mai soft cu agresivitatea, hard-ul dimensiunii sale masculine. Este deci imperios necesar, ne spun aceștia, să fie redefinită masculinitatea, pentru ca generațiile viitoare – cărora trebuie să li se furnizeze modele de rol masculin – să absoarbă ceea ce este bărbăția de la „tăticu”.

Bărbatul erotic

Bărbații, afirmă Ortega y Gasset, se împart în trei categorii: unii sunt Don Juani, alții au fost Don Juani, iar alții spun că ar fi putut să fie, dar n-au vrut. S-a scris atât de mult despre importanța relației între erotism și performanță sexuală, pe de o parte, și despre imaginea de sine a bărbatului, pe de altă parte. Tradițional, bărbatul este considerat inițiator sexual. El este cel care agață, iar ea, dacă îl percepe în termeni de convenabilitate, se lasă agățată. Raportul pare de tipul activ-pasiv. Și totuși nu este nici așa și nici atât de simplu. Inițierea este un complex de variabile, pe de o parte, și, pe de altă parte, ea se petrece într-un joc subtil pe diferite mijloace de comunicare și în mod explicit sau implicit. Într-o viziune modernă, biologizantă, atât bărbatul, cât și femeia inițiază relații erotice, dar în maniere diferite și cu mijloace diferite. Bărbatul este vulnerabil la solicitările neverbale ale femeii care se înscriu într-un repertoriu mult mai amplu și nuanțat decât cel al curtoaziei masculine: zâmbete, surâsuri

și râsuri, joaca prin păr, înclinațiile capului, suspinele, umezitul buzelor cu limba, tendința de a se proximitiza, unduirea corpului care trage către el etc. Ca să nu mai vorbim despre cel mai important element al repertoriului, privirea.

Răsfățul erotic, clientul și victima

În majoritatea cărților dedicate terapiei de cuplu și nu numai în ele, se poate găsi un capitol despre îmbrăcăminte intimă a femeii, la care bărbatul este foarte sensibil. Este drept că la Hollywood există un magazin special pentru vestimentația erotică masculină, Fredericks, dar el nu se compară cu varietatea celei feminine și cu posibilitățile pe care le are un designer de modă feminină, etalate în magazinul Victoria'Secrets. În răsfățul erotic, ținta tradițională este bărbatul. Publicitatea erotică și oferta sexuală se adresează timid și femeii, dar lui, bărbatului, femeii fierbinți și ascultătoare promit prin profesionalismul lor – în care înțelegerea celuilalt este abilitatea supremă – să-i îndeplinească orice dorință și preferință, pentru că în definitiv el este clientul. Deci, stăpânul. Fie că se cheamă sex comercial sau mercenariat sexual, studiul prostituției s-a referit mai ales la situațiile în care bărbatul este client și nu prestator de servicii, și în acest caz mai mult la prestatoare și mai puțin la client. Există tipologii ale clienților. Într-una, bazată pe 1 230 de interacțiuni sexuale, s-a constatat că relația între client și prostituată este complexă, cu componente materne, fraterne, uneori. În situații de acest fel, bărbatul poate fi un aventurier ocazional sau un interlocutor tandru. Peste tot se vorbește de frustrări.

Mai nou, mișcarea masculină a evidențiat că abuzul sexual petrecut în copilărie este mai frecvent la băieți decât la fete; consecințele psihologice sunt în cazul lor mult mai grave și

mai lungi: sentimentul de vinovăție – conștientizarea măcar parțială a inadecvanței create de rolul pasiv propriu victimei – creșterea agresivității, comportament antisocial și lipsa controlului de sine. Dintre aceștia, spun „masculiniștii”, se recrutează mai târziu și mai frecvent homosexualii.

Mămica băiatului și mama bărbatului: complexul ombilical

Toată literatura privind fragilitatea bărbatului a mai evidențiat, din perspective diferite, relația complexă între băiat și mamă și rolul ei în construcția identității masculine. Unii autori susțin chiar că mulți bărbați se nasc cu frica de separare de mamă, alții o capătă. Oricum însă funcționează complexul ombilical. Băieții, fiind mai vulnerabili la boli fizice și la traume psihologice, caută relații în care să fie „hrăniți” cu tandrețe, grijă, dragoste, deci relații cu femeile, în ciuda faptului că în același timp ei neagă această nevoie. Dintr-o asemenea situație rezultă un conflict, mai ales la cei susceptibili, care este numit complexul ombilical. Întrucât copilul mic este dependent de adult, de mamă, în special, absența acesteia este percepută ca o situație stresantă.

Fricile copiilor – anxietatea de separare și groaza de abandon – se întâlnesc mai mult la băieți și se pot întinde pe tot parcursul vieții. În mulți bărbați zac băieței speriați de viață, spun psihologii. Separarea de mamă produce fetei o sperietură mai mică sau mai mare, dar băiețelului îi provoacă panică. Reacția băieților este să-și controleze sursa de protecție de la distanță.

Cu acest complex nu te poți juca, atâta vreme cât se manifestă în toată psihologia și pe toată durata vieții. Tulburarea sau dezordinea cunoscută sub acest nume are forme blânde, proprii femeilor și forme grave care apar preponderent la bărbații adulți. Sunt descrise sindroame și

modalități de ameliorare. Cineva, deci, ar trebui să le tragă de mânecă pe femei, fie că sunt mame, fie că nu. Oare de aceea în filme cu femei dezlănțuite sexual – fie că sunt sau nu prostituate – le auzim admonestându-și partenerul, aproape cu nuanțe matern-pedagogice, numindu-l *bad boy!* ca o „mămică” ce-i face cu degetul, lăsând să se înțeleagă că, dacă nu se potolește, o va păți el. Iar, în alte filme, aceste mămici nu fac cu degetul, ci chiar cu biciul, iar avertismentul nu este decât un prolog pentru ce va urma. Poate că aveți alături un bărbat provenit dintr-un băiețel abandonat temporar și traumatizat. Practica socială arată că, dacă trebuie să găsești un părinte pentru un copil abandonat, atunci, dacă este băiat, trebuie să te grăbești. Urmele separării și abandonului sunt mai grave și uneori pentru totdeauna.

Ce să facem? Bărbatul este totuși fragil. Până și ei au început să-și pună problema acestei fragilități. Atunci, oare de ce vor femeile și bărbații mai degrabă băieți?

Un banc grecesc spune că într-o barcă se aflau un bărbat, soția și amanta lui. Cum barca lua apă și cineva trebuia sacrificat, aruncat în apă, pentru ca ambarcațiunea să continue să plutească, bărbatul se afla în situația de a alege între soție și amantă. Și pe cine credeți că a sacrificat el? Pe amantă. Pentru simplul motiv că ea oricum îl înțelegea. Adică un bărbat își ia amantă pentru că acasă nu e înțeles.

Acasă el nu găsește sau nu mai găsește acea tandrețe, toleranță înduioșată, rodul unei iubiri necondiționate pe care o caută alături de o femeie. Unii susțin că această iubire nu există decât la mame. La unele mame.

„Cât despre bărbat, desfășurarea de forțe la care este supus – din partea sa așteptându-se mașini și cuceriri – are diverse efecte. Mulți bărbați au impresia că etalarea de forță sexuală feminină pretinde din partea lor afirmarea unei virilități imposibile.”

Frica de femeie a bărbatului: ginofobia

Atitudinea masculină față de „al doilea sex” a fost întotdeauna contradictorie, oscilând între atracție și repulsie, între, așa cum spunea un istoric, „înminunare și ostilitate”. Totuși, Goethe spunea că eternul feminin înalță bărbatul.

Femeia a fost cinstită și onorată de bărbat, dar de-a lungul timpului, această cinste a fost umbrită, chiar contrazisă dușmănos de frica bărbatului de femeie, despre care se spune că a generat dominația masculină până în zilele noastre. Ostilitatea mutuală care pune în opoziție cele două componente ale umanității – feminitatea și masculinitatea – se pare că este generată de un impuls inconștient.

Rădăcinile fricii bărbatului de femeie, spunem astăzi, sunt mai complexe decât a considerat Freud, pentru care raționamentul era mai simplu: bărbatului îi e teamă de castrare, care se naște din dorința femeii de a poseda un penis. Pentru unii, această dorință secretă a femeii a intrat „pe furiș” în psihanaliză, exprimând de fapt o adeziune puternică la supremația masculină. Că bărbatul se teme de femeie – ea fiind ceva ce el nu este – pare de înțeles, dar faptul că femeile s-au perceput cu nedumerire, s-au încurcat în propriile lor deslușiri pare de neînțeles. Și, totuși, Simone de Beauvoir afirma că „sexul feminin este misterios, chiar și pentru femeia însăși, ascuns, zbuciumat.

Aceasta în mare parte din cauza faptului că femeia nu recunoaște în el, așa cum nu se recunoaște ca fiind ale ei dorințele sexului.” Maternitatea pare să fie un generator de miracol pentru ambele sexe; frica de femeie ține profund de acest mister, producător de tabuuri, rituri și prejudecăți, superstiții și teroare, care o apropie pe femeie de Doamna

Natură, i-o face complice, fiind numită de același istoric „sanctuar al straniului”.

Femeia a fost din timpuri străvechi creditată cu o capacitate specială de a înțelege tainele naturii – fetițele învață de la sine numele florilor – având nu numai darul profeției, ci și pe cel de a-și vindeca, dar și de a-și vătăma semenii, prin metode doar de ea cunoscute, inaccesibile bărbatului. Față de aceste daruri, bărbatul s-a declarat, prin opoziție, rațional, separându-se de femeie, această creatură irațională, instinctivă, înclinată către vis și obscuritate. Ea este cea care-l aruncă pe bărbat în marea dilemă: erou sau casnic? Ea îl vrea măreț, dar face totul ca să-l anexeze casei și dorințelor ei. Ea îl vrea fixat. Ea manifestă dorința de a-l cuibări, de a-l păstra acasă, doar pentru ea. Ea este cea care și-l dorește superior altor bărbați, dar face totul ca să-l domesticească, împiedicându-l să intre în competiție cu alți bărbați care, firește, l-ar scoate din casă.

Repulsia față de femeie a născut un univers complex al interdicțiilor: în perioada ciclului, ea este impură, primejdioasă, aducătoare de rele, iar după naștere, ea trebuie redată societății prin rituri de purificare. Se spunea că dacă femeia pune mâna pe arme, le atinge, bărbații vor pierde războiul. Și astăzi țigăncile își flutură fustele crețe – partea de jos a corpului este locul spurcăciunii – pentru a-și descăiera bărbații, încrâncenați în certuri și conflicte aducătoare de nenorociri. Până și asocierea între parfumuri și femeie și expertiza feminină în lumea parfumurilor nu este decât o stratagemă pentru a-și înmiresma corpul care altfel emană mirosuri putride. Femeia, „Malodor” – miros rău – este un receptacol al vieții, dar și al morții, iar psihanaliste celebre au numit uterul un „viitor cavou”.

Zeita hindusă Kali este cea mai teribilă plăsmuire a bărbaților. Neasemuit de frumoasă, dar și neasemuit de însetată de sânge, ea cere ca sacrificii anuale mii de

animale. Ea aduce viața, dar și ciuma, foametea, războaiele, arșița ucigătoare și praful nimicniciei noastre. Surorilor ei grecoalice, nici numele nu li se pronunța pentru a nu se dezlănțui imprevizibilul rău. Erau turbate, nebune, răzbunătoare, viclene și bănuitoare.

Dar frica bărbatului de femeie, în forma ei extremă, se exprimă prin cel mai mare rău pe care aceasta i-l poate face bărbatului: să-i ia bărbăția, să-i fure identitatea, să-l scoată din ceea ce îl definește. Frica de castrare a născut reprezentări teribile ale vaginului, comparat cu un animal agresiv, gata oricând de a devora. Vaginul este plin de șerpi la indienii din nordul Americii, dar și la hinduși. Femeia este capabilă să-l ademenească pe bărbat pentru a-i „fura mădularul bărbăției”. Și astăzi, în Maramureș, femeile păstrează și transmit frica de Marțolea, acea creatură care ia forme inimaginabile – poate fi și o femeie neînchipuit de frumoasă – pentru a atrage și pedepsi bărbatul infidel. Ea poate să-i apară bărbatului în vis sau în carne și oase, aievea, îl poate ademeni erotic pentru a-l „nimnici”, a-l distruge. Și dacă el e slab, neajutorat și nevigilent, Marțolea nu-l iartă: ori îl face mut, dacă răspunde chemărilor ei viclene, ori îl pocește, ori îi ia bărbăția. Până și dorința nerealizată se pedepsește. Interesant este faptul că această superstiție, favorabilă femeii – care trebuie să-și supravegheze bărbatul înclinat spre deșertăciune – și, pare-se, inventată de femei, este preluată de bărbați și sădită solid în solul inconștientului masculin, temător de femeie și neliniștit de unirea cu ea.

Bărbatul, orice face, în înfruntarea cu femeia, pe terenul sexului, pierde. Femeia este cea care-i judecă sexualitatea, fără ca el să poată pricepe ce vrea ea și cum vrea ea. Femeia este un rău grandios, o plăcere plătită scump; ea este plină de venin și ascunsă, înșelătoare, aducătoare de păcat și necazuri, de ghinioane, nenorociri și moarte. Ea

este cea considerată răspunzătoare de pierderea paradisiului și care i-a adus omenirii nefericire eternă.

Frica de femeie a născut discursul bisericesc antifeminist, bazat pe imposibilitatea asocierii între frumusețe și virtute.

Ce poate fi mai îngrozitor, mai periculos decât ca ea să-ți surâdă, dospind de venin, în tăcerea ei gracilă? Predicatorii au diabolizat-o, dând verdicte: anumite femei sunt de neîndreptat, orice acțiune pedagogică a bărbaților de a le potoli este inutilă. Preacurvia femeii funcționează într-un repertoriu infinit de mârșăvii. Până și Potopul a fost provocat de îndrăzneala ei de a călări bărbatul când face dragoste, iar relațiile ei erotice cu diavolul au produs o literatură misogină numeroasă, recomandări și avertismente pentru bărbați: „Soțul trebuie să nu aibă pic de încredere în nevasta lui”, „Nu trebuie să-i dai putere”, „Orice femeie se bucură la gândul păcatului”, „Curvă nesătulă, unealtă a pierzaniei”, „Nă râvită în crimă, ea însăși crimă întruchipată”, „Femeie fățarnică, femeie spurcată, femeie scârbavnică, ea este tronul lui Satan, rușinea-i pentru ea povară, lipsește din calea ei, cititorule”, „O femeie care gândește singură gândește rele”, „Curva din lacrimi își ascute dinții” etc.

Toate aceste precepte, menite a proteja bărbatul de malefica femeie, îl încurajează totodată pe acesta să caute compania bărbaților, pentru că „mai bună răutatea bărbaților decât femeia de bine făcătoare” și pentru că „bărbatul care vorbește vreme îndelungată cu femeia, el își grăbește pierzania ș...ț iată ce primejdii te pândesc, când îți place prea mult să flecărești, să râzi și să trângănești cu femeia, fie bună, fie rea”.

Astăzi, am spune: „Trăiască comunicarea, cea aducătoare de primejdii!”

„Sănătatea femeii a stat mereu sub cea a bărbatului, pentru simpla idee a societății care a făcut ca sănătatea bărbatului să fie

primară, iar cea a femeii secundară. Faptul că multe societăți de asigurare plătesc pentru Viagra, dar nu pentru contraceptive spune totul."

Leonard Shlain

Se pierde tații

Acum câțiva ani, nu de mult, am citit un articol într-un ziar englezesc, cum că în Anglia, un bărbat, englez și el, căsătorit cu o femeie, englezoaică și ea, a introdus acțiune de divorț soatei sale. Cazul era nemaîntâlnit. El spunea că înainte de a se căsători, au hotărât amândoi, de comun acord – deci, decizie de cuplu – să nu aibă copii. Nu mai țin minte dacă decizia era definitivă sau doar temporară.

Oricum, dacă era temporară, lucrurile nu se schimbă prea mult. Nu aveau deci „dezlegare la parentalitate”. Și, iată că ea rămâne însărcinată. Începe scandalul. El este sufocat de indignare, ea îi răspunde, jignită și inocentă, că a fost un accident, că anticoncepționalele luate au și ele un procent de risc – nici prezervativul nu este 100% sigur, că doar nu este de tablă – că nu a intenționat să-l păcălească. Chiar nu-și dorea un copil. El n-o crede și aduce drept motiv de divorț abuzul conjugal în formă de abuz de paternitate. Nu-i așa că vă mirați? Dar, dacă încercăm să ne punem în pielea lui, parcă, parcă, i-am da dreptate. Doar au decis împreună!

Mai mult, nu se spune că un copil trebuie să fie dorit de amândoi? Nu se constată că mulți dintre copiii abandonați sunt nedoriti? Nu se spune că trebuie să fii pregătit – psihologic și economic – ca să aduci pe lume un copil? Femeile știu că, în general, mai ales ele au năstrușnica idee de a dori copii. Ei, bărbații, se cam codesc, se cam lasă și apoi ori o întind ori se consolează cu paternitatea lor. Ba chiar iubesc copilul.

Numărul femeilor care fac copii de capul lor crește numărul familiilor monoparentale, care inițial erau compuse din mamă divorțată sau uneori văduvă și bărbat, dezertor cu sau fără voia lor. Pe vremuri, și nu de mult, în tratatele de sociologie, găseai capitolul „Familia”: mamă, tată și copil sau copii. Adică familia tradițională. Astăzi, avem conceptul de familie care s-a spart în bucățele, în alternative: pe lângă familia tradițională, mai există familia monoparentală – un adult, părinte biologic fără partener – cel mai adesea o femeie – și unul sau mai mulți copii și familia recompusă. În Franța, unde sunt 18 milioane de tineri sub 25 de ani, 12 milioane (66%) trăiesc în familii tradiționale, 1,9 milioane (10,4%), în afara căminului, 1,6 milioane (8,8%), în familii recompuse – un părinte biologic și un părinte vitreg – și 2,7 milioane (14,8%) în familii monoparentale.

Și la noi crește numărul de familii monoparentale, dar amploarea fenomenului nu i-a convins pe statisticieni să-și schimbe modalitatea de abordare. Oare de ce să nu mai dorească oamenii copii în doi? Mai întâi pentru că, în general, nici în unul, nici în doi, nu se prea mai fac copii. Vreau să spun în Europa. Cine ar crede că Italia importă copii, că adopția este un import de natalitate?

Emanciparea femeilor a însemnat și un spate întors bărbatului. Din două puncte de vedere: mai întâi, dacă trăiești în cuplu, zice emancipata, pune mâna și ajută la problemele vieții și ale casei, iar dacă facem un copil – tot ea zice – pune mâna și ajută: aleargă după pampers, fierbe biberoane, ieși în parc cu copilul cât dau eu cu aspiratorul sau invers. În fine, există o tocmeală a diviziunii muncii, dar în nici un caz nu se mai admite chiulul. Unii bărbați se lasă, intră în jocul vieții tradiționale, alții acceptă democratizarea relației, alții dau bir cu fugiții. Și, mai este ceva important, care determină această raționalitate în ideea de cuplu:

cariera. Mai demult, preocupare masculină – finanțele masculine – mai nou și preocupare feminină.

Pentru femeile emancipate viața nu este ușoară. Cariera împinge maternitatea spre vârste avansate, iar uneori este chiar prea târziu. Chiar și vârsta căsătoriei la noi a suferit o amânare de peste doi ani, și la bărbați, și la femei.

Maternitatea este însă o problemă care nu dă liniște nici la 28–30 de ani, nici la 34–36 de ani. Prima fază este legată de căsătorie, a doua nu mai ia în considerare căsătoria, ci pur și simplu doar maternitatea.

Pentru unele femei, bărbatul nu mai este necesar. Dacă ai bani destui. Nici nu mai este necesar pentru procreere. Există bănci de spermă. Totul este să ai curaj și s-o faci. Și unele chiar o fac.

Ce îi trebuie unei femei, care a ajuns la concluzia că vrea un copil, nu are cu cine să-l facă sau are cu cine să-l facă, dar nu are cu cine să-l crească și care știe că un copil înseamnă multe griji și că decizia de a-l avea se împletește obligatoriu cu un disconfort și chiar cu sacrificii?

Desigur că îi trebuie anumite condiții și veți vedea, dacă cunoașteți pe cineva care intră în această categorie, că ele, condițiile, există într-un fel sau altul:

- bani (fie o slujbă bine plătită, fie părinți înțelegători, moderni și cu bani);
- ajutor din partea cuiva din familie (mamă, bunică etc.), pentru că este vorba nu numai de o angajată la copil, ci și de cineva în care ai încredere, care te depanează atunci când angajata nu este disponibilă, când trebuie să pleci undeva și nu ai cu cine lăsa copilul, dar și de o bonă, evident plătită;
- o viziune asupra vieții: faci ce vrei pentru că vrei tu și nu renunți sperându-te că lumea va vorbi, bârbi etc., că un copil trebuie obligatoriu să aibă tată etc. etc.

Și am ajuns la problema timpului. Când ai bani, n-ai timp și când ai timp, n-ai bani. De aceea, adesea, o femeie tânără, care se neliniștește la ideea maternității, amână mereu această decizie – uneori chiar ideea adopției – pentru că nu dispune de timp pentru a se ocupa de copilul dorit. Adesea copilul rămâne un proiect și doar din cauza timpului și deci a carierei.

Există și femei care nu acceptă în ruptul capului să facă un copil pe care să-l crească fără tată. Și, cred că nu din cauza unei opțiuni filozofice privind viața, opțiune bine cântărită, ci din prejudecăți deghizate în principii.

Ce să mai spun, pare-se că rămân două condiții mari și late: resurse financiare și resurse interioare.

Iubesc, deci exist

Alice Năstase

„Dragostea adevărată e credință oarbă, umilință fără preget, supunere desăvârșită, încredere și dăruire împotriva ta însuși, împotriva lumii întregi. Dragostea înseamnă să îți dai inima și sufletul întreg celui care ți le va zdrobi.”

Charles Dickens, Marile speranțe

Fuga din Paradis

Mai întâi s-a întâmplat minunea și ne-am îndrăgostit unul de altul. O bună, uimitoare bucată de vreme, n-am avut nevoie de nimic altceva decât de noi înșine. Am așteptat iarna, sperând să ne înzăpezim (până la vârfurile brazilor, până peste crestele munților) într-o colibă. Am dorit o vară slobodă și turcoaz, visând să tragem perdeaua

spre lume dintr-un cort așezat departe de orice pas cunoscut. Fericiți să petrecem în doi, doar în doi, obligatoriu în doi, zile și nopți nesfârșite. Fără să știm ce înseamnă plictisul, fără să tânjim după tumult. Convinși că avem în noi destulă ardere, destulă poveste, ca să nu ne fie în nici o seară frig.

Nici nu mai știu care dintre noi a vrut primul să crape ușa înspre restul lumii. Doar puțin, să vedem ce se mai întâmplă cu ceilalți. Doar puțin, să ne vadă și ceilalți ce fericiți suntem. Am simțit apoi pofta să privim pe furis, ca prin gaura cheii, către afară. Și mai târziu s-a luminat în noi, ca într-un miez de noapte, nevoia de libertate. Lui i se făcuse dor să petreacă departe de mine nopți fabuloase, netrăite până atunci. Mie mi se făcuse poftă să-mi reexersez farmecul împietrit, ce paradox, într-o mare iubire...

De atunci știu că, de fiecare dată când încep să simt nevoia de evadări fugare, povestea mea de dragoste stă să se ducă de râpă. Când începe să mă ademenească dorința de a petrece timp de aur, timp luminat și cu altcineva decât cu el, pricep că amorul meu cu năbădăi a decăzut într-un respect cuviincios, în iubire amabilă, amară, fără flăcări și fără cenușă. Fără viitor.

Odată cu ispita libertății începe sfârșitul iubirii. Degeaba ne prefacem că, într-o lume modernă, dragostea nu poate rezista fără independență. Iubirile mari și fericite n-au nevoie de martori, n-au nevoie de moarte. Nici de butaforie, nici de spectacol, nici de artificii. Iubirea e o stare edenică. Dar pentru că nu suntem pregătiți să îndurăm fericirea cumplită pe care o aduce cu ea, sub pretextul dorului de libertate, fugim din Paradis.

Și ne întoarcem unde?

„Dacă iubești cu adevărat pe cineva, lasă-l să plece: dacă se întoarce, e minunat. Dacă nu, probabil ia cina cu cineva mai atractiv decât tine.”

Bill Grieser

Iubire pe viață și pe moarte?

Nu cred că în dragoste există alegeri pentru o viață. Nu cred în iubiri eterne care călăresc peste orice obstacole, în amoruri care defrișează orice încâlceli de piedici, în povești veșnice cu inimi și trupuri pereche. „Pe viață” mi se pare o sentință nemiloasă atunci când se aplică unei relații cu ambiții la dragoste, sex și comunicare pe termen prea lung. Faptul că trăim încă într-o lume populată cu bărbați care nu își părăsesc nevestele, cu soții care nu-și abandonează copiii și omul de acasă, cu indivizi care nu se smulg cu ușurință dintr-o relație este o realitate (admirabilă, nu mă înțelegeți greșit!) care ține de cu totul alte coordonate ale psihicului uman decât de acelea sentimentale. Am bănuieli, ba nu, am și dovezi, că și ei, aparent stabili, se îndrăgostesc și suferă, poate chiar mai mult, că și ei au aventuri care le răvășesc sufletul, că și lor li se întâmplă să re trăiască chinul fabulos, delirant al dorinței interzise. Pentru că dragostea „pe viață” are frăgezimea unui pahar de șampanie spart la miez de noapte în toiul nunții. Dulceața ei, a șampaniei și a iubirii, alunecă spre inevitabil, oricât de cu mare evlavie ar fi păstrată. Și atunci, măcar din când în când, trebuie să reiei exercițiul pur al emoției și răscolirii, răzvrătirii. S-o faci cu nebunie și conștiinciozitate, cu nădejde, cu deznădejde. Să trăiești până la sânge, să iubești până la durere, să arzi până la țipăt. Să simți că te sfâșii atunci când te desprinzi din îmbrățișarea celui alt. Să-ți așezi ticăitul inimii în cadența silabelor numelui său. Să lași să-

ți curgă prin vene parfumul său dulce-otrăvit, egoist și sălbatic, terestru și înălțător. Și să uiți că în dragoste nu există alegeri pentru o viață. Să vrei să îl iubești pentru totdeauna și să te iubească mereu.

Imposibil.

„Lucrurile mari nu sunt făcute din impuls, ci dintr-o serie de lucruri mici puse cap la cap.”

Vincent van Gogh

E toamnă. E frig. E frumos

Sunt friguroasă, dar îmi place să port veșminte subțiri. Sunt puternică, dar îmi place să fiu alintată. Sunt femeie, dar mă tratez, luându-mă la trântă cu decizii bărbătești, cu businessuri complicate, cu alegeri tăioase, cu datorii grave, cu credite încurcate, cu supărări viguroase.

Trăiesc de-o viață balansându-mă între decizii contrare, mă învârt într-un univers de contraste. Aleg mult și culeg prost. Tânjesc să învăț regulile comparației sănătoase, dar nu izbutesc să diferențiez binele de mai bine, răul de mai puțin rău. În vreme ce alții trăiesc în părul vieții, eu merg, îndârjit, în răspăr.

Cumpăr haine fără să-mi pot motiva prea bine alegerile și mi s-a întâmplat nu o dată să ajung acasă și să constat că n-aș putea îmbrăca niciodată ce-am scos din pungă de la mall. Mă încăpățânez să iubesc bărbați pe care-i vreau smulși din lumi ce-mi sunt pe de-a-ntregul străine și, după nesfârșite luni de plâns și trudă, mă fulgeră durerea că n-aș putea viețui nici o singură zi lângă cel pe care am luptat să-l îmblânzesc. Și-atunci mă-ntreb, hotărâtă să râd, pregătită să plâng: ce ținute de toamnă a tinereții să aleg? Ce conduite mature, pentru anotimpurile înțelepciunii, să adopt?

Am nevoie, urgent, de un stilist pentru viață. E musai să vină cineva și să-mi spună, ca-n magazinele bune, ce se asortează cu ce. Trufia mea nedomolită cu o singurătate asumată? Copiii mei născuți pe timp de dragoste cu un tată nou și gata să mă-nvețe regula compromisului duios? Ambiția prostească de-a face carieră cu gândul sfredelitor că îmi vor crește pruncii prin brațe vânjoase de bone plătite prea mult? E toamnă, mi-e frig, dar îmbrac, îndărătnic, veșminte subțiri. E târziu, mi-e frică de nopți fără îmbrățișare, dar mă mândresc mai departe cu gândul frumos că nu știu să iert, că nu pot să uit. Mă învârt amețitor într-un univers de contraste, dar n-am curajul să opresc planeta, nu-ndrăznesc să vreau să cobor. E toamnă. E frig. E frumos.

„Voi care vă întoarceți acasă

Și după ce-ați închis ușa

Spuneți «Bună seara»,

Voi nu știți ce înseamnă

Să intri pe o ușă tăcând.“

Octavian Paler, *Singurătate*

Ianuarie forever

Dacă ar fi să mi se dea puteri de vrăjitoare care poate șterge din calendar bucăți de timp, vă mărturisesc onest și fără jenă că, dintr-o piruetă a baghetei aş anihila sărbătorile de iarnă. Aş şterge odată cu pălălaia de artificii şi sclipiciuri toată groaza de singurătate care ne dă târcoale atunci când se apropie, bălăngănind din zurgălăi, sania Moşului. „Iarăşi mă voi simţi pustie la miezul nopţii?” ar fi o întrebare de-al cărei vâjâit în creier aş putea scăpa. Aş anihila strângerea cumplită de inimă pe care mi-o dă numărătoarea finală de la răspântia anilor. A

mai trecut un an din viața mea? Am mai alunecat cu încă o cifră spre bătrânețe? Brrr...

Fără sărbători, aş scăpa de răcnetul de groază pe care-l eliberez de fiecare dată când, după Anul Nou, mă privesc în oglindă şi văd că mi-am distrus conturul de silfidă dând iama în platourile cu bunătăţi. Aş putea chiuli şi de la bilanţul nemilos care aşază, într-o aritmetică à la Marin Sorescu, adunări cu rezultate păguboase: un bărbat pe care l-am iubit plus acelaşi bărbat care nu m-a iubit fac zero.

Şi totuşi, la căpătâiul fiecărui an, râcâi în grămada de speranţe ca un copil în coşul cu jucării. Vine din nou ianuarie cu nădejdlile lui neîncepute şi cu şansa luminată de-a putea promite, mincinos sau nu, dar obligatoriu optimist, că voi fi mai bună, mai tenace, mai fericită, mai bogată, mai deşteaptă, mai abilă în noul an. Că nu voi irosi cele douăsprezece luni care-mi sunt date pe tavă, neîncepute, împachetate în hârtie lucioasă şi cu pampon pe capac. Că voi face din anul abia scos din cutie cel mai norocos răstimp al vieţii mele.

Mi-e dragă luna ianuarie pentru că şifonierul e burduşit cu toate cadourile care l-au făcut pe decembrie suportabil. Pentru că întotdeauna în ianuarie ninge disperat şi găsesc în ninsoare pretextul de-a mă cuibări între braţe fierbinţi. Pentru că neînceputul calendar îmi dă iluzia de tinereţe. Pentru că cineva drag e născut în ianuarie. Pentru că mi-am făcut deliciosul obicei să îndrăznesc în ianuarie ceea ce nu aş cugeta vreodată să visez în august. Şi pentru că toate minciunile începutului de an sunt atât de parfumate şi dulci şi frumoase, încât aş vrea să trăiesc pe planeta Ianuarie, un loc în care de fiecare dată când se întâlnesc oamenii se bucură, se sărută şi îşi spun „La mulţi ani!”

„În fiecare noapte te scot din inima mea și în fiecare
dimineață te găsesc acolo la loc.”
Replică din filmul *Pacientul englez*

Mari iubiri și mici înghesuiele

Toată lumea se culcă cu toată lumea. O fi bine, o fi rău? Parcă asta nu m-ar deranja atât de rău dacă, apoi, eroii permutărilor infinite n-ar începe să se spovedească în stânga și-n dreapta. Discreția, floarea de colț a nemărturisirii, a fost surghiunită dintre apucăturile de zi cu zi ale muritorilor. Am constatat cu consternare dusă până la sufocare ceva: se vorbește mult și cu sete despre adultere, dar nu despre dragoste. Oamenii nu vor povești despre mari iubiri, singurele în stare să ne facă să atingem cerul și să devenim imponderabili, ci despre mici înghesuiele. Un fante, un papagal (nici nu știi...) cu care ai avut o rătăcire de-o oră, va umple târgul cu isprava lui. În schimb, un bărbat care te-a adorat o veșnicie nu va istorisi niciodată amicilor lui cât de răvășitor a simțit că nu poate trăi fără tine.

Mi se pare nedrept, pustiitor, revoltător!

De pe urma talmeș-balmeșului indiscret al lumii în care trăim, de pe urma faptului că viețuim într-o lume îngustă, cu iz balcanic, aș pofti să se nască și consecințe fericite. Aș vrea ca bărbatul pentru care am fost ani de-a rândul zeiță, atunci când bea coniac la aceeași masă cu bărbatul pentru care acum suspin și ard și zac și mor, să nu-i ofere numai istorioare picante. Ci, într-o clipă de profundă sinceritate, să-i vorbească despre cum știu eu să fiu răsărit de lună și pom înflorit și colind de Crăciun și măr geruit la fereastră atunci când iubesc. Să-i spună, onest, nu „pe femeia asta am avut-o și eu”, ci „am iubit-o

enorm și n-am știut s-o păstrez. Când a plecat, lumea mea s-a năruit. Dacă și tu o iubești, ai grijă să n-o pierzi.”

Știu, asta nu se va întâmpla niciodată. Și mai știu ceva. De fiecare dată când m-am îndrăgostit cu adevărat, cu nebulie, cu durere, cu amețală, cu dor, am redevenit copil, am redevenit fecioară. Dragostea profundă preschimbă în palimpseste listele lungi ale scurtelor relații.

„Cu cât îmbătrânim, cu atât mai mare devine uimirea când vedem câtă ignoranță încapă în noi fără să ne crape hainele.”

Mark Twain

Mărimea (vârstei) contează?

E o minciună să spui că te îndrăgostești doar de trupul și de sufletul unui om. Când îți pică cu tronc cineva, de fapt îți cad dragi reputația lui, felul lui de-a comanda vinul la restaurant, averea, hainele, mașina, geanta și ceasul său. Ornamentele mai mult sau mai puțin materiale ale fiecărei ființe îi construiesc o aură care, în dragoste, valorează mai mult decât amănuntele sufletului, ba chiar și ale trupului.

Din pricini ca aceasta se ajunge la fapte care scandalizează populația și declanșează furtuni în rândul oamenilor serioși, așezați, cu morală viguroasă: unor domnișoare fragede ca sparanghelul li se aprind călcâiele roz după domni bătuți de atâta experiență de viață, dar care dispun la scara vilei de un BMW ultimul tip; tinerei visători, recent angajați, se îndrăgostesc până peste urechi de șefele lor autoritare și deștepte, femei care acasă sunt doar mame bune și neveste sastisite; dudu în etate, cu riduri la ochi, își pierde uzul rațiunii din amor pentru juni plini de naivități, dar demni să bântuie cu trupul lor tânăr prin visele comise în cearșafuri scumpe; profesori maturi,

cu biblioteci gemând de ceasloave, dedică poeme unor Lolite ispititoare, pe care le-ar vrea în dormitor, dacă nu s-ar teme de mânia legii care pedepsește (co)ruperea în figuri cu minore.

Se tot vorbește despre imposibilitatea de a cântări cu balanțe obișnuite sentimentele omenești, dar e clar că există, totuși, elemente care priesc atracțiilor mai mult decât altele. Artiștii bătrâni se însoară cu fete care-i adoră, cântărețele coapte au amanți tineri și frumoși, iar posesorii de averi însemnate au un succes nebun la june, oricât de bătrâni și urâți ar fi ei. Când neglijezi așezările vârstelor, apar plusuri și minusuri. Dar dacă este stabilită o ordine precisă a priorităților, viața merge înainte fără prea multe împleticeli de conștiință. Iubirea pentru un bărbat mai tânăr înseamnă lupta cu oprobriul public. Dar poate fi și o evadare superbă dintre prejudecățile unei generații înăcrite, recâștigarea, fie și fugară, a dreptului la vis dezlănțuit, la geamăt dulce.

Se poate și altfel... V-amintiți de episodul din *Totul despre sex* în care Samantha întâlnește un bătrân fermecător, galant, cu simțul umorului, bogat și tandru? Ea decide să-și îmbogățească experiența amoroasă și ajunge cu el, goală, în dormitor. Dar cuceritorul pleacă până la baie și Sam îi vede fundul stafidit, de pe care curg pieile. Și fuge... Există riscuri și câștiguri. Din relația cu un partener aparținând altei generații poți avea și avantaje, și dezavantaje. Până la urmă, mărimea vârstei contează? Cine n-a încercat nu va ști niciodată.

Aurora Liiceanu

„Toate cuplurile ar trebui să învețe arta războiului cu aceeași râvnă cu care învață arta iubirii.”

Ann Landers

Amorul în discuție și ambițiile unora

Nici nu vă trece prin cap câte complicații, tipologii și dezbateri teoretice, speculații și controverse, ca să nu amintesc cât de multe texte s-au scris în domeniul iubirii. Ca să vă tai avântul, dacă nu mă credeți, vă voi spune că există și o „Lege a atracției”, a lui Byrne, care are chiar și o formulă de calcul, greu de reprodus, dar foarte exactă.

Iubitul sau iubita Pragma

Psihologii se contrazic, însă, în fel și chip, când botează sau descriu diferitele forme de iubire. Unii susțin dragostea romantică – extaz/mizerie – alții pe cea companiardă – înțelegere/tandrețe – în fine, alții sunt mai cu picioarele pe pământ și sprijină cu tărie un tip de iubire care se cheamă Pragma.

Iubitul sau iubita Pragma are mai mult sau mai puțin conștient în cap o *shopping list* – o listă de cumpărături – a calităților obișnuite pe care el sau ea dorește să le găsească la celălalt. Această listă poate include caracteristici fizice, dar nu există pentru aceștia specificări anume pentru corp, așa cum ar fi în iubirea de tip Eros, în care se știe exact, uneori cu versiuni, cum arată cel dorit.

Iubitul sau iubita Pragma caută un partener compatibil, în sensul în care termenul compatibil este folosit de sociologi sau de agenții matrimoniale. Este astfel cunoscut faptul că această compatibilitate îi face pe unii oameni să țină la relația lor; religia, apartenența politică, clasa socială etc. pot fi indicatori de compatibilitate sau calități dezirabile, de la care unii nu fac rabat. Castele se susțin prin această inflexibilitate. Lista de cumpărături poate însă include și preferințe privind interesele personale, ca de pildă hobby-urile sau sportul. Acest tip de iubire este ușor de descris într-un limbaj clasificat și la

fel de ușor de identificat atunci când contemplăm unele cupluri. Este un tip de iubire sănătoasă, iar ceea ce îi face pe acești oameni să stea împreună este formula: „Dragoste fără febră și nebunie.” Și nici romantism cu extaze sau supraexcitări. Afecțiuni da, paroxism nu. Un „nu” total și ferm, iubirii cu năbădăi. Când stau la masă împreună, cei doi își ajung prea bine unul altuia, emană o reciprocă satisfacție. Lui îi place cum așază ea masa, ei îi place cum deschide el sticla de vin. Indivizii Pragma discută cu ușurință posibilitățile lor de cuplare, nu au acel secret adânc al neîmpărtășirii interogației intime cu alții. Ei discută liniștiți, fără jenă, cu prietenii, despre cine li s-ar potrivi mai bine.

Iubirea ca afacere

Pe vremuri, această ideologie a iubirii era mai mult o afacere a părinților, iar preocuparea lor ducea la „căsătorii aranjate”. Astăzi, tinerii își fac propriile lor aranjamente de viață. La noi, încă, chiar dacă ei le au, ele se intersectează adesea conflictual și, uneori, dramatic, cu ideile părinților, care „se bagă” în viața lor și, uneori, chiar reușesc să-i despartă. Uitați-vă la *Din dragoste* sau la *Babilonia* și vă veți convinge.

Apropiată de pragmatism este viziunea economistă, adică aplicarea ideii de afacere de succes în alegerea sau menținerea unei relații, să-i zicem – spun unii cu ironie – de iubire. După economiștii iubirii, iubirea nu este decât o stare de convenabilitate. Ea are chiar și în cazurile romantice nu numai aspecte conștiente, ci și o contabilitate subtilă, subconștientă. Cu alte cuvinte, oamenii țin să stea împreună pentru că există două registre de convenabilități. Pe unul îl mai putem identifica, dar pe celălalt este mai greu sau chiar imposibil. Motivațiile profunde ne scapă. Dar și aici există o formulă,

măcar pentru unul dintre aceste registre. Toate calitățile lui X și cele ale lui Y se adună în două inputuri diferite. Când diferența între inputul X și cel Y este mare, ai făcut o afacere proastă și ești candidat la frustrare și insatisfacție. Când este zero, lucru rar, ești fericit. Ai făcut o afacere bună.

Criticii spun că nu pot fi cuantificate unele calități – poate contul în bancă! – și nici comparate unele cu altele. Au dreptate. El are bani mulți, ea zâmbeste neasemuit de grațios. Le poți evalua astfel încât să spui: ce este mai de preț? Pare imposibil. Se mai lucrează în acest domeniu și, poate că formule noi, mai rafinate, mai sofisticate vor apărea sau poate că un economist se va pasiona de psihologie și va rezolva problema. Până una, alta, ceva este adevărat. Nimeni nu rămâne într-o relație dacă nu există anumite rațiuni sau justificări. Altfel, am fi cu toții masochiști sau sadici. Dar cum rămâne cu femeile bătute?

Care ar fi însă cel mai important ingredient care face ca indivizii să rămână în relație, care se manifestă la oameni cel mai frecvent și care este atât o sursă de satisfacție și, adesea, un obstacol în ruperea relațiilor? Aici intervine un acord unanim. Legăturile de atașament, care au rădăcini biologice și care apar primele în viața oricui. Atașamentul face ca să ne despărțim greu și, atunci când o facem, dacă nu suntem insensibili, suferim un doliu erotic. Legăturile de atașament sunt cele care au dat atât de mult prestigiu mitului duratei unei relații și au investit timpul cu aura absolutului. Atașamentul este o nevoie primară pe care mulți o numesc iubire. Deși legăturile de atașament sunt atât de importante, pentru o iubire aproape perfectă mai sunt necesare și grija – „păsarea”, deci inversul nepăsării – și atracția sexuală. Cine le are pe toate?

„În politică, dacă vrei ca un lucru să fie spus, cere-i-o unui bărbat. Dacă vrei ca un lucru să fie făcut, cere-i-o unei femei.”

Margaret Thatcher

Bărbatul să aibă, femeia să fie

Alegerea unui partener, indiferent de intențiile legate de viitor, este un proces complicat, dificil de descifrat. Atâtea variabile intră în joc, încât nu știu ce este mai dificil: identificarea lor sau ierarhizarea în funcție de importanță. Deși există criterii generale pentru fiecare dintre noi, ele sunt amestecate cu credințe, preferințe și, uneori, cu superstiții personale. Toate acestea intră în ceea ce numim subiectivitate. O parte a subiectivității este conștientă, o altă parte rămâne în subconștient.

De la ideal la realitate

Viața demonstrează că aproape toți oamenii se abat de la imaginea ideală la realitate, după cum le surâde norocul.

Totuși, mulți oameni reușesc să spună care sunt motivele principale pentru care aleg pe cineva, dincolo de „că-l iubesc” sau de bine cunoscuta „chimie” americană. Cunosc pe cineva care mi-a spus că în alegerea celui cu care s-a căsătorit a contat foarte mult faptul că el „avea conversație”, dar cunosc și pe altcineva care a ales o fată pentru că avea o vilă. Mai precis, părinții ei, dar e tot aia!

Există, însă, și tot felul de idei care ni se par năstrușnice, dacă nu infantile. De pildă, unii susțin cu îndârjire că nu se vor cupla decât cu blonde și până la urmă n-o fac. Aceste lucruri sunt mai degrabă preferințe și în cazul în care nu te întâlnești cu ele, nu este nici o dramă, ci doar un vag regret, de care te desparți cu timpul. De regulă, rămân o palidă și cuminte nostalgie și

înțelegere față de sine. În facultate, am avut un coleg destul de arătos. S-a însurat repede. L-am cunoscut soția. Ea mi-a spus că i-a arătat mamei ei fotografia lui și aceasta nu s-a arătat prea încântată. Ba chiar a cam strâmbat din nas. Privindu-i figura din fotografie, mama îi observase un vârtej într-o sprânceană. Asta nu i-a plăcut și și-a avertizat fiica că bărbații cu acest semn sunt răi, nu sunt buni ca soți. Credința mamei nu a contat, însă. Pare-se că a avut puțină dreptate.

Vremuri când semnele contau

Există, în folclor, tot felul de credințe despre care se spune că te pot păzi de pericolul de a te însoți, chiar și vremelnice, cu un bărbat rău. Astăzi, ele nu prea mai contează și rar le mai auzi, iar atunci când le auzi le iei ca pe ceva amuzant. Dacă este să te iei după aceste credințe, tot ce este diferență este amendabil, iar diferențele sunt asociate cu ceea ce este și astăzi important atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Totuși, variația este descurajant de mică și mai aproape întotdeauna valabilă și pentru femei, și pentru bărbați. Iată de pildă, atât bărbații, cât și femeile cu părul creț, natural, firește, sunt mari mincinoși, cei cu părul roșu și cei care au părul din creștetul capului drept sunt răi. Cei cu frunte lată sunt deștepți, ca și bărbații nu prea înalți, iar cei cu sprâncenele îmbinate sau cu ochi mici și băgați în fundul capului, ca și cei cu ochi albaștri sau verzi sau cei care se uită cruciș pot deochea cu ușurință. Bărbatul cu două vârtejuri în cap va avea două cununii sau noroc cât doi în viață. Dacă vrei să-ți iei un bărbat care să ajungă om mare, trebuie să alegi unul cu loburile urechilor lipite sau cu un neg sau o alună cu păr și trebuie să ai grijă ca acesta să nu-și taie părul de pe el, pentru că-și taie norocul sau un bărbat cu mâinile păroase. În sfârșit,

strungăreața arată caracterul lumeț, „aprins la dragoste”, lejeritatea erotică, la noi, dar în alte părți ale lumii cei cu strungăreață vor cutreiera lumea, vor avea noroc sau se vor îmbogăți ușor. Dacă vrei să eviți un bărbat prost sau bleg, atunci îl refuzi pe cel care are fruntea „cât palma”, urechi lungi și lăsate în jos. Sau poate chiar așa îți dorești să-l ai! Mai există și semne specifice sexului. Așa se întâmplă cu asocierea între lungimea nasului și dotarea biologică a masculinității, deși când este adusă în discuție nu este luată în serios.

Dar cine mai ia în serios asemenea credințe? Mai ales că tehnologia remodelării este atât de avansată, încât nimeni nu se mai împiedică într-un nas prea lung sau în culoarea ochilor. În plus, canoanele atractivității se schimbă. Dacă în trecut ca să nu ai buze umflate – considerate neatractive – trebuia să săruți o broască, astăzi este preferabil să le ai umflate, ca și când ai fi bocit o noapte-ntreagă.

Astăzi, oricine îți poate spune că banii contează cel mai mult. Contul bancar face bărbatul „însemnat”. Interesant este că semnele sunt exterioare bărbatului: banii, mașina, casa, iahtul etc. Dacă fizicul răspunde minimelor exigențe, totul devine atractiv. Și, în fond, confortul și oferta lumească fac ca femeia să răspundă cu grație.

Un sondaj făcut printre cititoare de revista *Cosmopolitan*, la un an de existență pe piața românească, arăta că femeile sunt romantice, dar apreciază mult contul bancar și-și îndreaptă ușor iubirea către cei care-l au mai mare.

Ceea ce se mai vede este că ban la ban trage și că mai rar, o femeie care are bani alege un bărbat „modest” financiar. Invers, se mai întâmplă. Doar este și o tradiție.

Ultrabogata Peggy Guggenheim își justifica dorința de a-l avea ca bărbat pe Max Ernst pentru că era „frumos, celebru și bogat”. Un cumul de semne care-i asigurau fericirea, chiar dacă numai temporar.

Până la urmă, regula în a alege pare să fie, simplist vorbind, următoarea: bărbatul să aibă..., femeia să fie...

„*Sexul este consolarea celor care nu au găsit dragostea.*”

Gabriel García Márquez

Sex multiplu

În anul 2000, Fay Weldon publica un articol, în *The Independent*, cu un titlu provocator: *It is very sad, but it's the time to declare that love is dead*. Ea afirma, deci, că, deși este trist, trebuie să acceptăm că astăzi iubirea a murit. Mai mult decât atât, articolul se deschidea abrupt cu o propoziție scurtă ca un verdict: „Dragostea devine un produs foarte rar.” Observațiile ei, care au premers tristei concluzii, se refereau la ziua Sf. Valentin, zi în care magazinele sunt invadate de obiecte – flori, ciocolată și dulciuri, mesaje scrise, felicitări etc. – iar restaurantele sunt pline de oferte de dineuri festive, foarte speciale, superromantice.

Costurile psihologice ale iubirii

Pare că Evul Mediu revine cu toate practicile sale de curtoazie prin care femeile erau răsfățate, considerate, adulate. Aici Fay Weldon suspectează realitatea prezentului, a acestei abundențe de semne ale iubirii pure, ale idealizării persoanei iubite, afirmând că fața adevărată, obsesivă a iubirii ne șochează: iubirea este prea dureroasă și neconvenabilă, ne cere prea mult timp și prea mult efort și energie, ne face să nu ne mai pierdem în contemplarea celuilalt, a iubitului. Costurile psihologice ale iubirii sunt

mari și ele se convertesc în materialitatea unor gesturi pe care comerțul le dezvoltă nemăsurat, făcându-ne prizonierii obiectelor.

Astăzi, lumea s-a schimbat. Un iubit insistent poate fi un bătauș, iar femeia care-l suportă „pentru că-l iubește” totuși este considerată jalnică și lipsită de putere, fapt pentru care s-au inventat terapii care s-o scape de dependența nevrotică de bărbat. Adorabilele, sfielnicele flirturi, petrecute uneori într-o tandră complicitate la birou, la locul de muncă, în general, au devenit acte reprobabile de hărțuire sexuală, bărbaților le este frică de femei, iar femeilor le este frică de violuri. Fetele vor copii ca să se realizeze – o realizare personală, pe cont propriu – și nu pentru că-l iubesc pe bărbatul-tată. S-a născut o maternitate în care bărbatul este exclus, încurajând adopțiile, ca semn al modernității. Unele femei nici nu se mai complică, apelând la băncile de spermă. Așteptând fără entuziasm marea iubire, multe femei nu-l află pe El chiar dacă se găsește sub nasul lor.

Dorim iubirea, ah! O dorim, pentru că ea este un drog care ne face să ne sclipească ochii, să iradiem, să fim năuce, să vedem totul în roz. Totul pare să ne susțină această dorință. Și totuși, totul rămâne doar dorință. Suntem amabili, limbajul nostru este sec și prescurtat, ca la un cabinet de terapie, și mai puțin romantic. Există, spun psihologii, prea multă conștiință de sine, prea mult calcul și gând ascuns, prea mare preocupare pentru *self-esteem*. Nimeni nu ne ajunge. Am devenit prea analitici, prea conștienți și lucizi, pentru a fi deschiși la iubire.

Nu mai e timp de romantism

Statisticile privind divorțul, privirea către cei din jur, nenumăratele povești despre infidelitate, presiunea către sexualitate, noile subiectivități ne sperie. Cuplul-alianță

nu caută iubire, ci sex și confort. Spațiul privat este invadat de lumea exterioară, cu excitațiile și nervii ei, cu aventura și exhibiția ei, cu personajele din *reality show*-uri care se dezbracă la noi în apartament, se mișcă și conviețuiesc cu noi.

Femeile nu mai par să aibă nevoie de protecție, capul lor drăgălaș, cu „păr frumos și sănătos”, cum numai „ele o merită”, nu mai caută, ca pe un scut protector, umărul masculin pe care să-și suspine tristețile. Ele au carieră, bani, proiecte, relații. Ele se descurcă singure, trăiesc singure și chiar își cresc singure copiii. Atunci, ce le mai poate oferi un bărbat? Doar sex. Cele mature se mai consumă în telenovele, suferind, sperând, palpitând cu eroinele. Cele tinere poate că fac câte ceva din telenovele, visând la fotbaliști.

Viața se mișcă repede. Nu mai e timp de romantism. Sau dacă-l dorești, îl planifici. Modele ai în filme: lumânări speciale, parfumate, arome, o masă elegantă, flori, lumini adecvate, muzică pe măsură, băuturi fine. O regie copiată din filme și susținută de oferta din magazine. Romantismul înseamnă bani și un loc în agendă. În rest, sexul se face printre altele, ca orice altă acțiune, fără speranțe deșarte, înarmați de multiple rețete pe care revistele le oferă cu generozitate. Partenerii se schimbă; până la urmă toți se culcă cu toți, pe rând, într-o schemă combinatorie, pentru că timpul presează și nimeni nu are timp de a explora alte lumi în afara celei imediate, cea în care muncești, te enervezi, te exalți. Trăiești, pur și simplu.

Nici măcar puștii nu mai iau în serios iubirea. Ei văd în jur, suficient de bine ca să înțeleagă, cât de important este corpul. Nici un sfat medical nu oprește o jună să-și expună abdomenul și spatele pe timp răcoros, indiferent de context. Traectoria cunoașterii celuilalt este rapidă și

se oprește la sex. Sex terminal, am spune. Sau se începe cu sexul. Dacă mai apare vreun licăr de interes în alte zone ale cunoașterii, relația continuă, dar fără un sârg exagerat. Deși infidelitatea rămâne încă motivul principal al separărilor, serialitatea relațiilor sexuale atât la bărbați, cât și la femei este în creștere. Infidelitatea poate fi depășită, se spune, prin chiar serialitate consimțită. În relațiile scurte și relativ precipitate nu încapse infidelitatea. În pofida jindului pentru iubire și stabilitate, consensualitatea privind numărul de relații scurte pare să aibă câștig de cauză. Ba chiar mai mult. Adulterul consensual se răspândește și tinde să devină un obstacol al divorțului și o atitudine deschisă și neipocrită față de sex. Până la urmă, o comoditate.

Nu-i așa că iubirea și sexualitatea se privesc una pe alta, într-o relație din ce în ce mai complicată și mai puțin limpede, în care regulile sunt din ce în ce mai neclare, iar opiniile din ce în ce mai diferite?

„Căsătoria îți poate schimba viața. Dacă nimerești o soție bună, vei fi fericit. Dacă nimerești una rea, vei deveni filosof.”

Socrate

„Ar putea să-i fie fiică, ar putea să-i fie fiu”

Istoria ne spune că bărbații au avut neveste sau iubite mult mai tinere ca ei. Acest lucru părea un drept al lor, nemirând pe nimeni. Era ceva firesc. Reciproca era șocantă, rară, suscitând o curiozitate nestăpânită. Pe cât de firesc pare ca un bărbat vârstnic să fie împreună cu o femeie tânără, pe atât de nefiresc pare ca un bărbat tânăr

să fie împreună cu o femeie matură sau vârstnică. Observați că în ambele cazuri ne gândim la ei și nicidecum la ele? Căci dacă am face-o, în primul caz le-am compătimi, iar în al doilea le-am credita cu aceeași fericire pe care o simt bărbații vârstnici, dar cu mult mai multe griji.

Banii la bani trag

Se zice că o prea frumoasă tânără soție a unui american ultrabogat, admirându-i-se diamantul de la deget, un megadiamant, ar fi spus că-l are în loc de iubire. Pur și simplu, un schimb. Banii, celebritatea, poziția socială, titlul sau rangul, toate intră în jocul explicațiilor. Când o parte are de toate și cealaltă la fel, zicem că este vorba de o alianță, în sensul „banii la bani trag și titlul la titlu”. Restul sunt povești.

Cea mai mare diferență de vârstă de care am auzit nu este ușor de înțeles. Este chiar de neînțeles. Pablo Casals era o somitate în lumea muzicii când, la șaptezeci și opt de ani, s-a căsătorit cu o ultrajună. El era un muzician celebru și, fără îndoială, avea bani. Schimba capitalele lumii dând concerte. Dar ea? Ei, bine, țineți-vă respirația, ea era foarte bogată, foarte frumoasă, foarte inteligentă și avea doar optsprezece ani. Nu-i așa că o diferență de șaizeci de ani bate toate recordurile? Tot ea și-a justificat alegerea: melomană, adora muzica și mai ales interpretările lui și și-a dorit cu ardoare să-i fie soție.

Diferența de vârstă este privită cu suspiciune, până când o explicație pare convenabilă. Curiozitatea fiind satisfăcută, nu se mai așteaptă decât să se vadă cât va ține minunea. Dacă ține mult, ceea ce se întâmplă mai rar, e semn de iubire. Așa funcționează „mintea lumii”. Nu peste tot. Dar, adesea, pentru ca să se asigure că „sursa” nu-și găsește un alt recipient – sau dacă-l găsește nu

dispare de tot – femeile aplică o măsură de siguranță, o clauză a lor: maternitatea. Nimeni nu-și lasă copilul pe drumuri, indiferent de schimbările matrimoniale. Și chiar dacă sursa nu mai este atât de darnică, pe lângă copil poate trăi destul de liniștită și mama. Pensia unui copil minor al unui om foarte bogat este de departe mai mare decât un salariu, chiar al unei femei care câștigă bine.

Diferența de vârstă și frumusețea

În lumea filmului, mai ales la americani, se practică diferența de vârstă și frumusețea – căci ce folos că ești tânăr/tânăra dacă nu ești frumos/frumoasă? Deci, nu este normal ca tinerețea și frumusețea unei femei să fie accesorii obligatorii ale reușitei sociale masculine? Că doar nu poți să te afișezi la o gală de concurs cu mașina la braț, mașina o lași afară, dar pe Ea o poți duce mândru și demonstrativ, ca un cocoș, la brațul tău. Oricum, să știți că avem și noi americanii noștri.

Când o femeie matură sau vârstnică face același lucru, lucrurile se complică. O vorbă populară mai spune că bărbații nu judecă cu capul, ci cu alt organ. Femeia, nu. În cazul în care o face, unii spun că este vorba de un schimb, așa ca între un bătrân și o fetișcană. Alții adoptă psihanalize facile, dar prestigioase sau demne de luat în considerare: ori ea își caută tatăl, ori el își caută mama. Vă mai amintiți replica lui Jean Gabin ieșind din camera de motel – în care fiica lui, postadolescentă timpurie, locuia preț de un weekend, cu un domn serios (adică matur bine) și bogat – și încrucișându-se cu acesta, după un perdan pedagogic dat fiicei care îl striga: „Papa!”, Jean Gabin, tatăl, neacordând nici o atenție strigătelui fiicei, i se adresează amantului cu vorbele: „Vă strigă, domnule!”

„Crocodilul meu adorat”

Femeile nu prea își pierd capul, iar unii zic că acest lucru se datorează copiilor. Ei nu te lasă să ți-l pierzi, spun aceștia, susținând o diferență de responsabilitate între femei și bărbați. Instinctul matern, se mai spune. Alții spun că unde nu sunt copii, este carieră și că nu te lași de carieră dacă ți se aprind călcâiele, pentru că o carieră se face cu capul, nu cu sexul. Mai mult, ei spun că femeile sunt mai rezistente la tentații, iar dacă răspund acestora, o fac cu grijă, ajungându-le secretul iubirii și nimic mai mult. A te afișa public cu un iubit june nu aduce femeii nici pe departe același sentiment înălțător și îmbătător de succes pe care-l aduce unui bărbat vârstnic afișarea cu o jună.

Celebra scriitoare franceză Simone de Beauvoir, cunoscută feministă, a trăit o pasiune devorantă cu un american. Ea avea patruzeci de ani. Era scandalizată de propria vârstă. Cum s-a putut lăsa ea, atât de rațională și lucidă, luată de apele corpului și ale inimii? Ei, la fel, era animat de o mare atracție față de ea. Ea vroia să trăiască acest amor cu aviditate, transformându-l în laborator al pasiunii. Această înamorată tardivă a fost incapabilă să pună în acord capul cu inima, comportându-se ca o midinetă. I se adresa cu „crocodilul meu adorat” sau „iubitul meu soț fără căsătorie”. Au învins, însă, luciditatea, cariera și, mai ales, transparența, imposibilă pentru alții, a legăturii ei îndelungate cu Sartre, căruia i-a declarat, fără ocol: „Iubirea noastră este necesară, dar avem nevoie de iubiri contingente.” Și chiar așa era, pentru că, mai târziu, la cincizeci și cinci de ani, muncea la cărțile ei cu multă vervă și energie, lăsându-și putere și timp pentru a seduce cu bună știință un tânăr de douăzeci și cinci de ani, astăzi cunoscut cineast și scriitor.

Femeile de astăzi sunt mai îndrăznețe, mai hotărâte și mai libere și totuși când se întâmplă să cadă în păcat

reușesc să echilibreze fantasma cu realitatea. Când nu reușesc, drama lor este mai mare decât a unui bărbat într-o situație similară, poate pentru că în iubirea lor nu încap lumea, în sensul flatării pe care o simte un bărbat ducând la braț o fetișcană. Pe el, „ar putea să-i fie fiică” îl umple de mândră extază, pe ea, „ar putea să-i fie fiu” o rănește. În erotic, femeia este mai prostuță când este tânără, bărbatul, mult mai târziu.

Rugă pentru copii

Alice Năstase

*„Nici un părinte nu doarme în noaptea de dragoste a copiilor
Nici un arbore nu va lipsi la încolțirea semințelor lui.”*

Constanța Buzea

Alege viața!

Când de pe urma întâlnirii cu acela pe care l-ai crezut marea ta iubire rămâi cu gustul migdalat al amăgirii și cu vestea certificată într-o eprubetă că, da, vei fi mamă, iar el îți spune că nu e pregătit să joace alături de tine definitivul rol de părinte, ai de luat o decizie plină de spini. Dragostea e o întâmplare nedreaptă. Responsabilitățile revin, fără noimă, mai mult unuia decât celuilalt. Iar bărbații lasă pe seama celor pe care le definesc, prostește, ca exponente ale sexului slab deciziile, răspunderile și consecințele cele mai grele.

Dacă te hotărăști să devii mamă în ciuda nefericirii de a fi fost părăsită, fără să ții seama că oprobriul lumii se va inflama, iar mama ta va adormi cu ochii roșii de plânsul

rușinii învechite, trebuie să fii pregătită pentru încercări nebănuite. Când puiul tău va face bândâbâc în lichidul tău amniotic, denivelându-ți burtica și făcându-te să tresari din somn, s-ar putea să-ți dorești să fie cineva drag lângă tine, care să simtă în palma și-n inima lui aceeași mirare fierbinte. Și ai să te simți nedrept de singură. Când ai să vezi tați înlăcrimați așteptându-și odraslele în fața sălii de nașteri, ai să resimți durerea miraculoasă a venirii pe lume a copilului tău ca pe o pedeapsă pentru că ai crezut prea mult în iubire. Și ai să te simți condamnată pe veci la împietrirea inimii. Dar, dincolo de toate acestea, ai să înveți nemărginirea iubirii eterne ținându-ți copilul în brațe. Ai să fii pentru totdeauna mai puternică pentru că ai ales viața și nu moartea. Ai să știi că tu ai avut curajul să mergi până la capăt în iubire, așa cum numai cei aleși sunt capabili să facă. Ai să simți, pentru prima dată, ce înseamnă să iubești necondiționat o ființă și să fii răsplătită cu dragoste pură. Ai să tresari din somn din dragoste, dorind să săruți cu recunoștință fruntea și visele copilului care te-a făcut să devii femeie în marele, splendidul, iremediabilul înțeles al cuvântului.

„În aritmetica iubirii, unu plus unu fac totul, pe când doi minus unu este egal cu zero.”

Mignon McLaughlin

Avort din dragoste

Aș accepta chiar și prețul unui avort. Să-mi mărsăluiesc inima a groază când mă cheamă asistenta înăuntru. Să-mi leșine vocea de rușine atunci când răspund că da, am mai făcut și alte avorturi înainte. Să-mi protesteze mâna mușcată cu o ciudă ce nu poate anihila vibrația morbidă a chiuretei. Să mă prăvălesc în mine însămi de durerea gândului că, de bunăvoie și

nesilită decât de iresponsabilitatea care-mi curge prin vene, ciopârțesc o posibilă revelație. Să cobor de pe masa omorului și să ud cu lacrimi bete de anestezie căpătâiul patului din salonul de alături.

Dar aş vrea să doresc pe cineva nebunește. Să-i regăsesc gustul în cafeaua de dimineață, iar mirosul lui aspru lui să-mi zgârie visele. Să zac bolnavă de lingoare, să delirez, să gem, să strig. Să nu mă aline decât scrâșnetul dulce al cheii în ușa din spatele nostru. Să uit de tot că dragostea se cuvine să fie înțeleaptă. Și să nu-mi pese că poate veni o clipă în care să sufăr, atâta vreme cât fără dragoste pot să mor. Să nu mai am curajul să-l întreb pe Dumnezeu dacă e bine ce fac, și atunci să nu-l întreb nimic...

Dar sunt o femeie de carieră, înțeleaptă, lucidă, inacceptabil de trează. Și cred că n-o să mai trec niciodată prin asta.

„Nu sunt bogat. Sunt un om sărac cu bani, ceea ce nu-i același lucru.”

Gabriel García Márquez

Cadouri adevărate, cadouri visate, cadouri promise

Mă port cu copiii mei așa cum mi-aș dori să se poarte iubitul meu cu mine. Le duc câte-un cadou, cât de mic, în fiecare seară. Nu scump, dar un obiect care să le facă, musai, o bucurie. Și asta pentru că îmi aduc mereu aminte cum, copilă fiind, prețuiam atât de mult cadoul primit de-adevăratelea, oricât de neînsemnat ar fi fost, și detestam marele cadou, visat și promis pentru altă dată de cei mari.

Azi îmi adorm copiii privindu-le brațele care, mult după ce ei visează deja, încep cu greu să dea drumul

jucăriilor noi, cu care au adormit în mână. Mă trezesc de mai multe ori peste noapte ca să-i înfolesc cu pleduri moi. Mă concentrez ca pentru un doctorat atunci când le fac programul pentru weekend, ca să-i relaxez temeinic, după stresul năprasnic de la grădiniță. Îmi fixez drăgăstos obiective pe termen lung, cum ar fi o excursie fabuloasă la Disneyland, care să-i motiveze să se spele pe dinți zilnic și pe cap de câte ori își toarnă dulcețuri în plete. Adică de atâtea dăți pe săptămână! Îmi zdrelesc mâinile în pregătiri culinare și le dau voie să-ntoarcă toată casa cu susul în jos, atunci când este ziua lor și ei știu că nu pot fi pedepsiți. Nu mă zgâresc niciodată, când vine vorba să le cumpăr *lor* produse de calitate, dar trag cu coada ochiului la mărfuri mai ieftine, când e vorba de *mine*. Bumbacul șosetei lor să fie bumbac, pielea – piele, pingeaua – pingea.

Cu copiii mei sunt, așadar, așa cum mi-aș dori să fie iubitul meu cu mine, dar știu că eu nu mă port cu iubitul meu așa cum le cer copiilor mei să se poarte cu mine. Nu-l ascult când îmi cere supunere, nu-l cred când îmi spune că știe el ce-i mai bine pentru mine și nici nu-l iau în seamă atunci când jură că, dacă-am să fac cum zice el, o să ne fie mai cald și mai pufos amândurora.

An de an, când se crapă de iunie, dau buzna peste noi nostalgii puerile. Aș vrea să regăsesc în tandrețea iubitului aceeași grijă pe care-o așez în fiecare gest pe care-l fac pentru copiii mei. Aș vrea să-mi aducă bomboane-inimioare de ziua copilului și să mă alinte în fiecă seară, de dragul de-a-mi aduce vise cu parfum. Sunt gata să dau truda pe răsfăț, dar nu vreau să scap din mâini hățurile deciziei. Mi-e dor de neputința anilor naivi, dar nu într-atât încât să vreau să uit durerea și lumina de a fi femeie. Mi-e drag să serbez, ca mamă, ziua de 1 Iunie, dar parcă aș vrea să mai fiu, și la început de iunie, și în alte zile de nesărbătoare, copilul care își jura că, dacă se va face mare

și va avea, la rându-i, copii, nu se va întoarce niciodată acasă fără cadouri, nu îi va ieși din vorbă niciodată tatălui, dar nici nu îl va lăsa pe bărbat să fie nedrept și uituc. Cât am reușit să respect din promisiunile copilăriei? Doar fetița mea bălaie, neînțeleșul meu fiu mă vor judeca peste ani, peste vieți.

„Risipirea rodului era păcat, în simțirea și judecata ei indiană. După datina lor, trebuia să fim uniți în pat, și din mângâierile noastre să răsară roade vii, pruncii... Căci, altminteri, dragostea se pierde, bucuria ajunge stearpă, iar unirea noastră viciu.”

Mircea Eliade

Maternitate, eternitate

Nu cred că urmașii au virtuți de liant al cuplului. Prietenii mei posesori de odrasle mi s-au destăinuit mai întâi pe ton de glumă, apoi ascunzând nuanțe obidite în glas, că dorința dintre ei s-a istovit de tot de când au tocit linoleumul între iatacul mării lor iubiri și dormitorul bebelușului. Apoi mi-au arătat, mai întâi cu deget glumeț, apoi cu gest umilit-sfielnic, câte-o haină mai tocită pe care nu mai izbutiseră s-o schimbe. Câte-un puchițel de smălț sărit la mașina pentru care n-au mai avut buget de îmbospătare. Câte o bucată de grădină potopită de buruieni, pentru care n-au mai avut energie. Nu mai țin minte cine a avut impertinența să-mi arate până și un talon de alocație: 150 000 de lei pe lună. Alelei!

În anii adolescenței mele lungi ca o vară indiană, m-am hrănit cu romane în care marile iubiri, devastatoarele povești de dragoste eternă, nu includeau complicații gânguritoare. Julieta n-a rămas însărcinată. (O fi fost prea mică pentru asta?...) Isolda nu a așezat în dormitorul regelui-soț nici un Tristan mic. Nici Desdemona n-a

zămislit zece negri mititei, nici nouă, nici doi. Mai precis, nici unul.

Mi-am amintit mereu că basmele se termină cu „Și au trăit fericiți până la adânci bătrânețe”, fără precizări legate de urmași. Și, ani la rândul, am fost convinsă că am făcut alegerea înțeleaptă.

Doar că pufoșenia traiului fără griji nu m-a vindecat de frica de moarte. Am umblat ani de zile cu umerii cocârjați de teama pustiului, cu inima strânsă de amenințarea căderii în gol. Fiecare rid m-a durut. Fiecare iubire spulberată m-a speriat, ca un anunț funebru. N-am înțeles nicicând sensul trecerii înspre neant.

A fost nevoie să nasc în chinuri, să constat că maternitatea e nu doar o tentație, ci și o șansă superbă, că marea mea iubire pentru copilul meu îmi îngăduie să străbat firesc toate cotloanele cuvântului „totdeauna”, ca să mă vindec de spaimă.

Dacă nu mi-ar fi fost atât de frică de moarte, probabil că nu m-aș fi încumetat în veci să am copii. Ei sunt astăzi garanția nemuririi mele.

Aurora Liiceanu

„Vreau să am copii, dar prietenele mele m-au speriat. Una dintre ele mi-a povestit că a fost în travaliu treizeci și șase de ore. Eu nu vreau să fac nici măcar un lucru plăcut preț de treizeci și șase de ore!”

Rita Rudner

Avortul și dorința necivilizată

De la libera maternitate la dezintegrarea familiei, spun unii, nu mai este decât un pas. De la avort la dezintegrarea familiei tot un pas ar mai fi, spun alții. Oricum, dispute, mai mult sau mai puțin radicale,

politizate sau nu, au existat și încă există în diferite societăți și culturi. În acest context, atitudinea față de avort este inevitabilă, antrenând nenumărate specialități și întreaga societate civilă.

„Foetusul uman este proprietate socialistă”

Despre noi s-a spus doar că epoca Ceaușescu, cu politica sa pronatalistă, cu afirmația aberantă a lui Ceaușescu după care „foetusul uman este proprietate socialistă” și consecințele pe care acestea le-au avut, a fost un coșmar pentru femei și nu numai pentru ele. Mortalitatea feminină și numărul de copii nedorți au devenit emblematice pentru România comunistă. Și, să nu uităm că mijloacele contraceptive erau inexistente, lăsând femeia română în plin Ev Mediu. După 1990, am asistat la abrogarea infamului decret și la importul de idei feministe. Dar, mi s-a întâmplat în 1994 să aflu că în Vrancea, undeva, femeile nu știau că decretul a fost abrogat, continuând să-și șoptească între ele adrese și mijloace părelnic eficace.

Feminismul nu este o ideologie monolită. Există distanțe între glorificarea maternității și dezgustul pentru maternitate, există curente și opinii diferite.

Au fost feministe care au susținut maternitatea ca fiind ceva fără de care o femeie nu e o femeie, iar altele care, neneglijând frumusețea altruismului matern, i-au adăugat acesteia o dimensiune a inferiorității, apropiind-o de animalitatea umană. Această separare încrâncenată a continuat până la a considera alăptatul fie ca o datorie, fie ca o epuizare inutilă a femeii, adesea chiar periculoasă pentru copil. Discuțiile despre calitatea laptelui uman au mobilizat corpul medical în perioade diferite, începând cu zorii secolului XX, activate de suspiciuni privind

manipularea și interesele comerciale ale producătorilor de produse lactate.

Pro și contra avort

Care ar fi, dincolo de ideologiile și discursul oficial pro sau contra avortului, motivele pentru care femeile fac sau nu avort?

Mai întâi, credințele de grup – asimilate individual – mai precis religia și mai ales controlul pe care religia îl are asupra abaterii de la interdicții. Cu alte cuvinte, toleranța religioasă, distanța între ceea ce se spune și ceea ce se face. Noi, românii, stăm foarte bine aici. Dar, iată de pildă, mormonismul care este împotriva avortului, a contracepției, și care învață cuplurile de mormoni că au o datorie sacră de a face cât mai mulți copii atunci când pot să-i întrețină, astfel încât aflăm că în statul Utah există cea mai mare rată de nașteri din SUA, mai mare decât în Bangladesh. Aici se află și procentul cel mai mare de mormoni fundamentalisti. Poligamia sau căsătoria celestă sau căsătoria plurală adoptată de mormoni – la care au renunțat obligați de stat pentru a se încorpora calm în *mainstream* – rămâne și astăzi un punct fierbinte al relației între aceste comunități și restul Americii. S-a spus că viața sub conducerea unchiului Rulon în Colorado City seamănă cu cea din Kabul sub regimul taliban. El a avut șaptezeci și cinci de soții și șaiszeci și cinci copii, unele dintre ele fiind minore când el avea optzeci de ani. Și, deși în Utah și Arizona, unde sunt mulți mormoni, poligamia este ilegală, ei au găsit o soluție strălucită: se căsătoresc legal cu prima soție, iar celelalte soții spirituale – numele lor este decis și transmis de vocea Atotputernicului – fiind considerate mame singure de către stat, primesc sume considerabile de la autorități pentru a-și crește copiii. Iată deci un motiv serios pentru a respinge avortul.

Nu știu câți au îmbrățișat această religie la noi, dar știu că șaiszeci și cinci de predicatori mormoni caută adepți în lume.

Un alt motiv este ușurința față de un tip de amoralitate, care corelează cu nivelul de instrucție scăzut, deși această corelație nu este absolută. Ignoranța face ca femeile să adopte avortul ca pe ceva neplăcut, dar acceptabil, un rău care trece. Dar în categoria acelor care acceptă avortul, făcând rabat chiar la credințele religioase – care, de fapt, nu sunt prea solide – intră acele fete sau femei care se trezesc însărcinate în situații în care nu au nici mijloace financiare, nici sprijin familial și nici capacitatea de a înfrunta opinia publică. Acești factori coexistă. Rușinea, sărăcia și ignoranța fac să apară forme extreme de violență cum este pruncuciderea, crimă cu sânge rece, solitară, tainică, josnică. Căci cine le oprește să abandoneze copilul lăsându-l în viață?

Un copil provenind din viol absolvă femeia de vinovăția morală de a-i lua viața

Biserica Ortodoxă, ca și alte Biserici, nu admite avortul. Totuși, sunt situații în care avortul se face pentru că viața mamei este în pericol sau pentru că copilul are malformații grave. Printr-o lege nescrisă, un copil provenind din viol absolvă femeia de vinovăția morală de a-i lua viața, atâta vreme cât viața lui nu este dorită, ea fiind o permanentă amintire a traumei legate de viol.

Orice convingere, orice credință poate cădea de o parte sau de alta. Poți din convingere să duci la sfârșit toate sarcinile chiar dacă avortul este legal sau poți, tot atât de bine, tot din convingere, să fii penalizată pentru producerea avortului când acesta este ilegal. Nu toți o fac sau au făcut-o pentru bani. Madeleine Pelltier, medic și

feministă radicală, a practicat avortul în secret, a avut percheziție la cabinetul său medical și a continuat să folosească două asistente – ea fiind paralizată – iar în 1939 a fost declarată ca manifestând tulburări psihice, deci iresponsabilă, și internată. A fost prima femeie internată în azilurile Senei. Nimic nu dovedește că era nebună. Mai degrabă, frica autorităților de un proces public a dus la această situație. Numele ei se leagă de dreptul femeii la avort. Există astăzi, însă, dreptul medicului de a nu practica avorturi atunci când acest lucru contravine conștiinței sale.

Dar ce se întâmplă cu acele femei care au bani, sunt instruite și apelează la avort „cu inima ușoară”? O sarcină poate fi privită la rece, de unele femei, ca un ghinion, un inconfort, ceva care-ți strică planurile vieții. Uneori ea nu ți-o strică fundamental, adică atunci când ai bani și posibilități de a crește un copil. Dar de ce să te complici cu responsabilități, investiții afective, griji? Sau de ce să-ți strici cariera? Cu inima ușoară, în câteva minute, totul se rezolvă. Se zice că situația familială și starea părinților, ca și a fraților, impuneau fără rezerve un avort în cazul lui Beethoven. Se părea că și el va fi handicapat. Și, totuși, el este folosit ca avertisment de către geneticieni: există imprevizibilul.

Nu ne rămâne decât să credem că un copil se face și „cu cap” – adică, responsabilitate – iar dacă se face la întâmplare, trebuie să faci totul în interesul său. Dreptul de a dispune de corpul tău nu anulează respectul față de propriul corp. Planificarea familială este un mare câștig al umanității. Când emoțiile, dorințele nu sunt civilizate, nu există nici civilizația corpului.

„Femeile își iubesc mai mult copilul, pentru că pot fi sigure că e al lor.”

Samuel Beckett

Mitul Madonei și uterul parfumat

Natura i-a dat femeii ca zestre uterul și misiunea biologică de a naște nu pentru ca ea să aibă copii, ci pentru ca specia să se reproducă. Această determinare biologică a femeii se numește generativitate. Femeia generează viață. Nașterea este o experiență feminină.

O dihotomie culturală: sfântă sau curvă

Majoritatea oamenilor cunosc cuvântul „contracepție”, puțini folosesc cuvântul „procepție”. Unele cupluri și/sau femei își doresc copii, altele nu. Unele cupluri și/sau femei suferă că nu au copii, altele, dimpotrivă, își organizează viața libere de această dorință. Se spune că am progresat în contracepție, pe cât am progresat în procepție.

Indiferent de felul în care s-a structurat în timp imaginea despre cele două sexe, maternitatea este domeniul de necontestat al expertizei feminine.

Două mituri majore despre femei traversează cultura umanității: Mitul Madonei și cel al prostituatelor. Femeile se înscriu într-una dintre aceste două mari categorii. Stalin însuși o considera pe marea poetă Anna Ahmatova „jumătate călugăriță, jumătate târfă”, atunci când încerca să-i definească personalitatea ambivalentă. Sfântă sau curvă este o dihotomie culturală. Mitul Madonei cuprinde în esență asocierea maternității cu sanctitatea, iar limbajul folosit trimite la Biserică: știm cu toții ce înseamnă „nu e ușă de biserică”. „Mamele sunt sfinte” și „Toate femeile sunt curve, cu excepția mamei mele” ne sunt deopotrivă familiare.

Creștinismul a lucrat în egală măsură la înălțarea femeii – pe pedestalul maternității, asociind orice mamă cu Fecioara Maria – sau la coborârea ei – diabolizând femeia și asociind-o cu diavolul. Femeia este solară și

grandioasă prin zămislire de viață și întunecată, prin păcate. Sfântă sau diavol, onoare și rușine.

Femeia, până la urmă, este un construct simbolic, compus din alegorii, ideologie, metaforă, fantezie și – cel puțin în religiile dominate de bărbat – proiecții psihologice ale bărbaților, ne spune un mare antropolog.

Teoreticienii catolici numesc mariologie acea ramură a teologiei care se interesează de Fecioara Maria ca persoană și ca rol în tradiția catolică. Una dintre preocupările lor majore este modalitatea în care Fecioara Maria a servit ca model femeii și felul în care imaginea ei a modelat feminitatea. Cultul Fecioarei Maria sau cultul marian(ist) are în centru abnegația feminină.

Ortodoxismul pare să fie puțin reverențios la adresa Fecioarei Maria. Pentru catolici, însă, procesiunile pentru Fecioară implică multiple manifestări. De pildă, în Portugalia, există Nossa Senhora da Insua, Nossa Senhora de Fatima și Nossa Senhora da Bonanca. La catolici, asocierea între Fecioara Maria și propria mamă este adâncă și are ca numitor comun caracterul sfânt al legăturii între mamă și copil.

Indiferent însă de varianta religioasă, creștinismul a înscăunat femeia-mamă și a modelat iubirea filială pe recunoștința născută din aprecierea sacrificiului matern.

Crucea Roșie a înrolat nu femeile, ci devoțiunea feminină

Este oare maternitatea un instinct? S-a spus că da. S-a spus că iubirea de mamă vine din adâncul ființei femeii, că este în centrul feminității și esența ei și, chiar mai mult, ea este însăși natura femeii. Iubirea de mamă nu se învață, ea este, ea vine odată cu formarea fătului. Rolul de mamă este spontan.

Iată însă că acest narcisism, această „bună părere” despre o parte din umanitate, recunoscută de toată umanitatea, are momente de ezitare. Modernitatea are un ochi mai rece, mai rațional. Ea nu ia pe credit orice realitate a maternității. Ba, mai mult, parentalitatea, calitatea de a fi părinte, pare să fie și ea privită critic, ca distribuită inegal: sunt părinți buni, sunt părinți mai buni, sunt părinți răi, unii chiar foarte rău. Și mamele, și tații intră în aceste categorii. Credincioși mitului, acceptăm greu includerea mamelor între cei răi, pentru că există incontestabilul instinct matern. Unii încep să se îndoiască de existența lui, lăsând să se înțeleagă că maternitatea este devenire, ca și paternitatea, de altfel. Motivul este simplu: oriunde, aproape, femeia are etica grijii; femeia este cea care pune în lucru maternitatea în toate relațiile ei cu cei apropiați. Feminizarea tradițională a unor profesii exprimă clar acest lucru: unde este creștere – copii mici – unde este boală și suferință – bolnavi, bătrâni – apare femeia. Crucea Roșie a înrolat nu femeile, ci devoțiunea feminină, iar pe măsură ce copiii cresc, bărbatul dislocă femeia. Proporția de femei în educație scade pe măsură ce copiii cresc și majoritatea educatorilor din creșe și grădinițe sunt femei. Un bărbat ar fi privit cu nedumerire și chiar cu suspiciune. Dar acolo, ei nu sunt. Asocierea între femeie și infirmerie este de lungă durată.

Este adevărat că dintre toate diferențele între masculinitate și feminitate, singura care pare să fie sigură este cea care susține că potențialul de agresivitate al bărbaților este semnificativ mai mare decât al femeilor. Nu însă absolut. Sunt, deci, și femei criminale. Ce acceptăm mai greu este mama criminală, pentru că acest lucru nu este de conceput. Unde este instinctul matern? Putem fi oare îngăduitori față de pruncucidere pentru simplul

motiv că pruncul este opera a doi autori, dintre care unul este absent? Absența lui face culpa celui alt mai mică? Sunt mamele criminalizate? Indiferent cum am lua-o, mitul Madonei suferă, se fisurează. Iubirea maternă este absolută, necondiționată și vrem cu orice preț să continuăm a crede astfel, avem nevoie psihologică de această credință pentru că ea este securizantă. Într-o lume ostilă, plină de nedreptăți, într-o lume aprigă, plină de pericole, mama trebuie să rămână un simbol, o constantă a securității existențiale.

Satisfacția maternității, frustrări și indiferență

Pentru multe femei, maternitatea este o aspirație realizată. Indiferent dacă și-au dorit copilul sau el a venit pe lume din întâmplare, în sistemul lor de valori, el era ceva necesar. Femeile trebuie să facă copii, copilul dă un sens vieții. Copilul este „treaba femeii”, iar bărbații le urmează adesea fără prea mult entuziasm, dar convinși că așa este viața. Legătura între mamă și copil este un rafinament psihanalitic, chiar dacă nimeni nu o contrazice.

Complexul ombilical există, iar relația intimă între mamă și copil are o panoplie întreagă de metafore. Până la urmă copilul este inclus în mamă, între ei au loc schimburi oculte, necunoscute, prea puțin știute sau doar bănuite. Ei fac, pentru o perioadă îndelungată, un singur corp, o entitate. Despărțirea de mamă, separarea fizică a copilului de mamă, primul lui țipăt cu care intră în lume sunt investite cu valențe magice și cu savante speculații psihanalitice. O întreagă cultură se formează în jurul evenimentului nașterii. Obiceiuri complicate, gesturi stranii și ritualizate, cutume se reproduc în jurul acestui eveniment. Poate doar moartea să mai aibă acest statut al complicațiilor imaginarului uman.

Faptul că un copil își locuiește mama a născut ideea unei comunicări speciale între ei; una dintre explicațiile cele mai prestigioase ale etiologiei autismului – aceea incapacitate a copilului de a comunica – implică teoria „frigiderului matern”. Lipsit de căldura mamei, de o iubire pe care numai copilul știe să o recunoască, el se retrage în lumea lui. Copiii abandonati demonstrează cu prisosință efectele carenței afective.

Există mame indiferente, ceea ce este mai grav decât femeii indiferente la maternitate.

Nașterea unui copil schimbă raportul de putere și structura de relaționare într-un cuplu. Unii tați se simt excluși: mama și copilul își ajung atât de mult unul altuia încât un al treilea este de prisos. Tatăl devine o persoană în plus. Alte mame sacrifică copilul din dorința de a-l instala confortabil pe bărbat pe primul loc în viața ei. Între copil și tată se duce, spun psihanalistii, o luptă surdă, o rivalitate ascunsă la „inima” mamei.

Diviziunea răsfățurilor într-un cuplu: mofturile muieresti sau, mai frumos spus, capriciile feminine ale femeii însărcinate

Se spune că femeia însărcinată ocupă cu voluptate o stare de excepție. Ei i se iartă multe și i se cuvin și mai multe. Ea are poftă speciale și ciudate, vrea căpșuni iarna sau mai știu eu ce vară. I se năzar tot felul de dorințe, intră ușor în disconfort. Unii, mai malițioși, spun că ea nu face decât să speculeze situația, să profite, șantajând pe cel care nu suferă ca ea, că-l pregătește pentru un viitor modest că, în sfârșit, „i-a venit apa la moară”.

Viitoarea mamă „se prioritează”, pentru ca apoi să lase locul nou-născutului. Ea se preferă.

Totuși, gestația, ce se întâmplă dincolo de fiziologia elementară, rămâne un mister. Pe vremuri, uterul era reprezentat ca un animal care se mișcă imprevizibil în corpul femeii. Puterile olfactive ale uterului au jucat un rol însemnat în ginecologia premodernă. Dacă el se deplasa în sus, apărea isteria, el producând miasme urâte, dacă cobora, acolo unde-i este locul, mirosurile erau parfumate. Călugărițele se considerau a fi sfinte atunci când părțile lor intime miroseau sublim, iar despre asceta Lutgard se spunea că după terminarea ciclului exhuda fluide aromate.

Acum putem cunoaște sexul copilului înainte de a se naște. Este acest fapt un câștig? Unde mai sunt înainte de a se naște atunci surpriza, misterul, curiozitatea celor nouă luni, aventura imaginației, listele duble de nume, de băieți și de fete, unde mai este miracolul total? Unde mai sunt, va întreba un antropolog, toate acele obiceiuri care roiau în jurul gestantei ca o aură? Am uitat oare că femeii însărcinate i se pune sare în cap, ca apoi să se afle sexul copilului din mișcarea mâinii ei către nas sau către gură? Dar jocul cu verigheta, atât de departe de testele de astăzi? Acest simbolism nu pare atât de departe de interpretările psihanalitice, pentru că nasul este masculin, iar gura este feminină, prin similaritate cu organele sexuale.

Depărtarea de bărbat: femeia își va legitima solitudinea maternității

Cum spuneam, omul modern pare să se însingureze; universul ofertelor comerciale se lărgeste parcă pentru a-l consola. Hedonismul este din ce în ce mai valorizat.

Contracepția a schimbat mai mult decât credem relațiile între bărbați și femei. Câtă vreme ea era artizanală, încă exista întâmplarea. S-a trecut, însă, de la întâmplare la alegere. Femeia își controlează corpul și alege momentul maternității. Sexualitatea s-a despărțit, pare-se, definitiv de reproducere. Fiecare, pe drumul ei.

Înainte, refuzul femeii de a da curs datoriei față de bărbat de frica sarcinii se numea „fraudă conjugală”, astăzi insistența bărbatului dincolo de orice limită se numește viol conjugal. Femeia și-a luat în stăpânire corpul și, spun unii, își ia treptat în stăpânire și lumea trăirilor.

Înainte, dar și acum în unele părți, exista preeminența societății asupra individului. Am trăit-o și noi în perioada ceaușistă pronatalistă: „Nu numai mama, ci întreaga colectivitate poartă copilul în sânul său. Aceasta e cea care decide dacă trebuie să fie zămislit, dacă trebuie să trăiască sau să moară, care sunt rolul și evoluția sa. Așa după cum aceasta dictează femeilor arta și modalitatea de a naște, partea de suferință care le revine” a spus un susținător al legalității avortului.

Astăzi, contracepția artizanală s-a modernizat, la fel și procepția. Femeile se pot dispensa de bărbați pentru a-și trăi și celebra maternitatea. Creșterea numărului de familii monoparentale, în majoritatea lor compuse din femei și copii, arată că pe altarul reproducerii femeia se sacrifică mai mult. Femeile divorțează cu inima mai ușoară și a început să li se ușureze inima la gândul inseminării artificiale. Oricum este mai aproape de ceva la care se renunță mai greu decât adopția.

Unii autori vorbesc despre „crepusculul bărbaților”, considerând că de vină este contractul de căsătorie prin care „soțul își însușește forța de muncă a soției sale”. Alții spun că femeile nu s-ar fi supărat din această cauză, ci pentru că așteptările lor sunt neglijate, bărbații sunt

indiferenți la ce așteaptă ele: romantism, altruism, tandrețe.

Despărțirea de bărbat să fie oare o răzbunare, o consecință a frustrărilor adunate în timp de femei? Sau oare oboseala de a mai aștepta empatică atitudini ale partenerului? Sau poate că bărbatul la bine își uită soția, iar la rău dispare din preajma ei? Iată ce discuții se poartă în jurul autonomiei din ce în ce mai mari a femeii și când se spune autonomie se fac referințe nu atât la cea economică, cât la cea psihologică.

Mulți ar înnebuni dacă ar afla că de peste douăzeci și cinci de ani, Betty Dodson predă în SUA arta masturbării, organizând work-shop-uri, având o clientelă feminină serioasă și, mai ales, entuziastă. Lucruri care pe vremuri se petreceau în spațiul tainic al intimității se fac astăzi la lumina zilei. Tabuurile în zona sexualității cad ca la domino. Astăzi ți se recomandă să faci ceea ce altădată ți era interzis. Nu trebuie să ne speriem. Maternitatea, o recunoaștem, mai are mult mister, iar miracolul ei rămâne intact. Și femeile își invită bărbații să împartă cu ele experiența nașterii și pe unii chiar îi vedem în filme mângâindu-și drăgăstos pe frunte perechea și încurajându-o tandru. Nu mă îndoiesc că multe femei, la noi, doar cu pistolul la tâmplă ar accepta așa ceva. În alte filme, despre trecut, vedem femeile roind importante în jurul eroinei principale, trântind ușa în nasul vreunui bărbat care încearcă să arunce o privire curioasă către camera în care are loc miracolul nașterii. Ce putem face decât să medităm la cât de mult se schimbă lumea?

În reclame vedem, însă, cupluri fericite, înduioșat aplecate asupra unui pătuț de copil, schimbând între ei priviri ce ascund o tainică complicitate. Și, ce să vă mai spun, în pătuț, un copil de-adevăratelea!

Ce bine că ești, ce mirare că sunt

Alice Năstase

„Oprește trecerea. Știu că, unde nu e moarte, nu e nici iubire, și totuși, te rog: oprește ceasornicul cu care ne măsurăm destrămarea.”

Lucian Blaga

Prea femeie, prea bărbat

Luată de val, tentată să trăiesc bărbătește în lumea aceasta în care bărbații par cu mult mai liberi și mai fericiți decât femeile, mi-am înșelat de multe ori partenerii. Am căutat alte și alte senzații. Am fugit de acasă pretinzând libertate. Am sărutat fără noimă. Am îmbrățișat fără rost. Dar m-am întors, de fiecare dată, spășită, la cel pe care îl iubeam. Și cu un fuior de lacrimi femeiești în suflet, i-am spus adevărul. Și am plecat. Adesea am fost chemată înapoi. Câteodată, în urma mea s-a lăsat tăcere și pustiu...

Trăiesc într-o lume în care, atunci când mărturisesc că uneori aș fi vrut să fiu bărbat, mi se aduc lămuriri despre binefacerile feminității. Mi se explică, pe ton ferm, că toate căutările și neliniștile mele ar fi trebuit să se ostoiască în maternitate. Că singurătatea mea reverberantă s-ar cuveni să-și găsească alean în lumina sublimă pe care-o răspândesc zâmbetele copiilor mei.

Trăiesc într-o lume în care, atunci când mărturisesc că aș fi vrut să fiu femeie, ca toate femeile lumii, să atârî delicat în grija unui bărbat, să scap de încercările prea masculine ale supraviețuirii în ograda barbară în care locuim, mi se explică, cu intonație nemiloasă, că nu sunt

o femeie ca oricare alta. Că inteligența și talentul meu mă condamnă la putere și luptă. Că viața mea așa trebuie să arate și că greșesc neîncercând să țin mai strâns frâiele existenței concrete.

Ce sex ar fi trebuit să am ca să-mi fie mai ușor? În ce tabără a umanității ar fi fost mai bine să mă nasc, ca să mă simt liberă, ca să nu mai port cu mine, deopotrivă, și ispita care ucide perfecțiunea iubirii și povara tentației de a spune chiar și adevăruri ce rănesc?

Mă balansez între poli dușmănoși, mă sfâșii căutându-mi locul, între două tărâmurii care nu mă revendică și nu mă acceptă. Prea femeie ca să nu știu să plâng, prea bărbat ca să primesc ajutor.

„Eu am fost aruncat

— sămânță, idee? —

Într-un lut sărac și oropsit.

Și totuși,

uneori, mi-a fost dat

să fiu fericit.“

Victor Felea

Și totuși există duminici

Pe aceeași planetă albastră locuiesc două specii ciudate, străine, diferite. Nu bărbații și femeile, nici vorbă! Noi, locatarii sexelor opuse, suntem în mod iremediabil legați unii de alții prin condamnarea superbă la iubire. Dar lumea poate fi oricând împărțită în jumătatea celor care aleargă după dragoste și a celor care fug mâncând pământul după bani.

E destul de greu să faci diferența între unii și ceilalți pentru că, de obicei, toată lumea își trăiește viața după aceleași reguli. Străbatem zilele săptămânii într-o grabă care ne face să părem zănatici, uituci, risipiți. Bifăm, una

câte una, treburile scrijelite-n agende. Vână locuri de parcare, turtim pedala accelerației de podea, vorbim la telefon în timp ce conducem. Iar când săptămâna își cere dreptul la odihnă, alegem de prea multe ori să muncim în continuare, să nu ne oprim din goană, să nu facem fericită zăbavă nici întru cetitul cărților, nici întru răsfoitul propriilor gânduri.

Unii detestă weekendurile pentru că în cele două zile binecuvântate nu mai pot construi castele financiare. Altora le e teamă de zilele libere pentru că îi obligă să-și amintească. Fiecare răgaz de gândire prelungă le răsuțește în răni toate cuțitele amintirii. Fiecare siestă evazată peste marginile ceasurilor leneșe îi lovește în rafale cu aceleași întrebări cărora nu le-au putut găsi răspuns nici măcar atunci când strădania lor doboră toate recordurile concentrării. Și-atunci și unii și ceilalți așteaptă, cu disperare, cu deznădejde, să se facă luni. Să înceapă să rostogolească minutele, ceasurile, clipele, construind aceleași poduri către nicăieri, tăind cu o fulgerare de scris treburile înțesate-n agende.

Și totuși există sâmbete molcome și există duminici ospitaliere. Există ceasuri în care avem dreptul să ne refugiem în propriul nostru zâmbet. Există drumuri tivite de maci superbi, care duc nu spre amintirea fostelor iubiri, ci spre viitoarele ore ale fericirii noastre posibile. Există bani destui pe lume pentru cei care și-i doresc mai presus de dragoste și există iubire fără margini pe pământ, pentru cei care o prețuiesc cu măsurile valorilor supreme. Doar puterea noastră de-a ne face timp să le căutăm, să le așteptăm nu este aproape niciodată de ajuns.

„Cu cât îți voi greși, te voi iubi.”

Adrian Păunescu

Fascinația răului

Dacă am ști să cernem binele de rău și să ne dăm unii altora brânci pe calea corectitudinii, am trăi într-o lume de îngeri. Disecția este însă atât de dureroasă și necesită atâta precizie, încât procentul celor care se încumetă să o facă se anemiează pe zi ce trece. Cine n-a făcut rău niciodată să ridice piatra și să o arunce... Se încumetă cineva?!!

Separarea dintre bine și rău se limitează la social și ține strict de civilizație. Luați separat și dezbărați de mentalități morale și religioase, indivizii sunt tentați să se călăuzească nu după principii învățate, ci după instincte. În lumea decojită de morală, binele e plicticos. Doar răul ne face cu ochiul, ademenitor. Am cam vrea cu toții să furăm câte ceva. De-aia există proști pe lume, ca să trăiască bine deștepții. Ne-ar plăcea să turnăm minciuni ca niște ploi dezlănțuite. Câteodată mai că ne-am dori să crape nu doar câte-o capră a vecinului, ci chiar vecinul însuși. Iar despre înșelat n-are rost să mai vorbim. Încercând să ne găsim împlinirea sufletului, ochii noștri alunecă după trupuri apetisante și nu suntem, vai, nu suntem în stare să-i ferecăm sfios sub gene.

Ce e bine? Ce-i rău?

Binele unuia e răul altuia. Cineva câștigă și altcineva pierde. Suntem într-o continuă alba-neagra cu noi înșine, dar savoarea și farmecul vieții vin tocmai din încercarea noastră de a ne plasa, undeva, între bine și rău. Viața e frumoasă, pentru că e colorată. Nu albă, nu neagră, ci tărcată. Iar răul e misterios, interdicțiile se cer încălcate. Așa s-au născut bancurile care deplâng plictiseala din rai și parangheliile înfocate din iad. Așa s-au inventat zicalele gen „Fetele bune ajung în rai, fetele rele ajung unde vor ele”. E adevărat, e crunt de adevărat că femeile nu au vise

erotice cu domnii gospodari, care bat covoarele o dată pe lună și știu să pună murături, ci cu Don Juanii care știu să te facă să suferi, ah, să te perpelești, să mori de gelozie, să arzi de îngrijorată dorință. Foșnește în noi, răcoros și superb, fascinația răului.

„Cel mai periculos lucru din lume este să sari peste o prăpastie din doi pași.”

William Lloyd George

Scopul scuză mijloacele de contracepție

Pe vremuri, exemplarele umane se împerecheau în numele glorios al perpetuării speciei. Palmele bătucite ale bărbaților doborau scurt și eficient orice împotrivire a femeilor. Ele se lăsau, cu sau fără chef, culcate la pământ în numele aceluiași țel nobil. Pasămite cu cât era mai numeros, cu atât mai puternic era un trib – ca să denumesc cumva stafful instituțiilor primitive având ca obiectiv primordial supraviețuirea. În zilele și-n nopțile noastre, scopul împerecherii nu mai este același. Sexul nu prea mai are legătură cu nașterea puilor vii și hrănirea lor cu lapte produs de propriile mamele. Plăcerea a substituit funcționalitatea. Complicațiile postorgasmice sunt evitate cu ajutorul unei vaste industrii a bucuriei erotice fără urmări. Iar sexul oral e curată binecuvântare la casa omului care nu vrea progenituri.

„Mi-am rupt de la gură ca să te fac pe tine” este o expresie delicioasă, dar fără trimiteri alimentare. Exemplarele umane de sex opus se întâlnesc și se adulmecă, dar tatonarea nu are ca scop verificarea calității rasei în vederea procreării unor urmași viguroși. Mai presus de voinicia viitorilor prunci, motivele atracției țin de contul din bancă, de mașina parcată în fața restaurantului, de statusul social al partenerului de

geamăt sau de parfumul irezistibil de seducător emanat de subsuoara sa. Trântiți în așternuturi, coechipierii orgasmului se pipăie nu pentru a verifica starea de sănătate a celui ales ca reproducător. Degetele domnilor poposesc pe sânii duduilor nu pentru a vedea dacă acestea vor avea destul lapte pentru gurile urmașilor, iar buzele lor le gustă pântecul nu pentru a fi siguri că e capabil să dospească. Credeți că distinsele femele își călăresc până la istovire partenerii ca să fie sigure că aceștia vor fi în stare să alerge eficient după vânat? Aș!

După lungi milenii de înrobire, sexul s-a eliberat de povara țelului procreator. Și-a câștigat autonomia. Sexul pentru sex a înlocuit conceptul inutil al artei pentru artă. Sexul e arma fericirii trupului, a reușitei în viață, a satisfacției fără frontiere. Și e minunat că e așa, atâta timp cât nu ne pândește, încă, pericolul de-a ne trezi, singuri și bătrâni, la finalul unui mileniu multiorgasmic.

„Sursa nemulțumirii noastre sunt problemele mici. Oamenii nu se-mpiedică de munți, ci de pietre.”

Proverb chinezesc

Discreția îl înnobilează pe om, dar nici bârfa n-a ucis pe nimeni

Ne e foame de secretele altora. Oricât de culți, de educați, de cumpătați am fi, atunci când perdeaua unei case prin fața căreia trecem se dă la o parte, pupila ne fuge, lacomă, către interiorul interzis.

Zonele sociale marcate de prohibiții ne fac cu ochiul. Vrem să știm despre oricine cu cine face sex. S-o fi dedând și la perversiuni? Cât bănet o avea stivuit în cont? Ascunde în trecutul său tenebros vreun amantlâc murdar, vreo delapidare, ceva furăciuni ce merită povestite? Copil din flori posedă? Amant deține? Țiitoare are? Nu cumva

bea pe furiș?... Iar atunci când la ureche ne ajunge zvon despre toate aceste lucruri (despre care, în mod obișnuit, nu vorbim, dar gândim), cu voluptate, cu plăcere, cu emoție ducem bârfa mai departe.

Limitată la domeniul negativului, bârfa are din start șanse sporite să stârnească interesul ascultătorului. Cui îi pasă de știrile drăgălașe? Nu interesează pe nimeni personajele mămoase, corecte, verticale. Publicațiile culturale dau faliment, ziarele de scandal își îmbogățesc patronii. Toate veninoșeniile plac, sunt incitante, te fac să ciulești urechea.

Spunem bârfe ca să fim simpatici. Colportăm zvonuri ca să ne eliberăm, fiindcă zvonul este o primă etapă a defulării. Bârfim ca să avem un subiect de conversație interesant. Dacă vorbești despre tine, ești considerat plictisitor. Dacă te destăinuiești cu ușurință devii vulnerabil. Toate marile confesiuni sfârșesc prin a se întoarce împotriva celor care s-au încumetat să le facă. Și atunci ne refugiem, vrând-nevrând, în bârfă. Cine n-a bârfit niciodată să ridice piatra și s-o arunce în cei care se declară, onest, condamnați la apucătura șușotelilor despre cei care nu sunt de față. Iar cine n-a fost bârfit niciodată să se întristeze.

„Diferența dintre pornografie și erotism ține de modul în care a fost pusă lumina.”

Gloria Leonard

Ce a fost mai întâi: porcul sau curva?

Întrebarea „Ce a fost mai întâi: oul sau găina?” are o mirare corespondentă în zona conflictului etern dintre bărbați și femei: „Ce a fost mai întâi: porcul sau curva?” Lăsând deoparte scuturătura pe care ne-o provoacă duritatea termenilor, avem dreptul să ne întrebăm dacă

bărbații și-au demonstrat primii apucătura de-a tăvăli prin troacă sentimentele apretate ale femeilor sau dacă ele și-au pus primele poalele-n cap întru slava minciunii și a înșelăciunii, determinându-și partenerii să se poarte porcește cu ele.

Însă așa cum nici întrebarea cu trimitere filosofico-avicolă nu-și va găsi prea curând răspunsul, tot așa, nici noi nu vom găsi verdicte limpezi în eterna hârjoană dintre bărbați și femei. Cine greșește mai mult, cine iubește mai mult, cine înșală mai iute și trădează mai fără de scrupule, cine minte mai zdravăn, cine rănește mai adânc, cine uită mai repede și mai nemilos?

„Știi de ce sunt bărbații porci? Fiindcă femeile sunt toate, dar toate, niște curve!” mi-a spus cu convingere dramatică un domn cu trecut amoros zbuciumat și prezent înțesat doar de amintiri și revolte. Luată pe nepregătite, n-am putut să ripostez decât apărându-mă cu armele trecutului meu înțeleș, acceptat. Și l-am contrazis, recunoscând că toată viața mi-am dorit să fiu curvă. Dar m-a împiedicat mereu câte-un porc de bărbat. De care m-am îndrăgostit cu deznădejde fidelă sau care m-a dezamăgit atât de tare, încât convalescența lungă de după întâlnire m-a ținut departe de alte deznădejdi, cauzate de alți dragi parteneri de iubire. Și n-am mai apucat, deși voiam...

„Vreau să vă spun o povestioară îngrozitoare despre contracepția orală. Am întrebat o femeie dacă vrea să se culce cu mine și mi-a spus: Nu!”

Woody Allen

A înnebunit lupul! S-a țicnit lupul!

Femeia stă ghemuită și parcă timorată în fața lui. Creștetul ei din care izvorăsc șuvițe blonde ajunge la

altitudinea prohabului său prevăzut cu fermoar scump. Bărbatul își extrage picioarele din pantofi, decojește c-o mișcare expertă șosetele și se așază. Crăcănează tarsienele indispuse de-atâta ambreiat și accelerat, rotește călcâiele mofluze, și, brusc, cațără o labă în poala ei scurtă. Duduia începe să hâr-hâr-hâr și țac-țac-țac. Să frece, să maseze, să răzuie, să spele, să taie, să pilească, să lăcuiască. El geme mulțumit. Când se ridică de pe scaun e satisfăcut temeinic. Și are pedichiura făcută impecabil.

Văd scena în detaliu, reflectată în bronzul aceleiași oglinzi în care urmăresc cum crește arhitectura coafurii mele. Și-n ciuda faptului că masculul pe care l-am văzut descălțat e chipeș, nu pare tâmpit, și învârte pe deșt o cheie de mașină șmecheră, știu sigur că nu l-aș mai putea cunoaște prea îndeaproape. Nici măcar tinerețea lui fragedă și apetisantă nu m-ar putea convinge să-ncerc. (????... Ah, Doamne, ai milă de mine! Cu fiecare an pe care-l consum dincolo de pragul treizecilor, încep să-mi dea frisoane bărbații care se îndepărtează de același prag în direcția opusă.)

Bineînțeles că nu-mi doresc gamba mângâiată a dragoste de o copită de domn năpădit de bătăături. Nu-mi plac nici pectoralii prea împăroșați, detest indivizii cu unghii colțuroase, iar pe cei cu puncte negre îi exilez din start în Siberia intereselor mele erotice. Zic bogdaproste tuturor găselnițelor cosmetice care fac din bărbați niște obiecte care să se preteze mai bine la mângâiat și alintat, niște ursuleți de pluș numai buni de așezat pe perna de alături. Dar cred că saloanele de înfrumusețare mixte fac reale deservicii prestigiului masculinității.

Pe vremuri, bărbații luptau vitejește să-și apere familia. Porneau la război în numele dreptății sau al libertății. Se lăsau răniți, sufereau sau mureau pentru

idealuri nobile. În zilele noastre s-au schimbat și idealurile, și suferințele. Bărbații se luptă cu ridurile, se iau la trântă cu vergeturile și declară război părului de pe piept, iar asta se întâmplă sub ochii noștri holbați a mirare. A înnebunit lupul! S-a țicnit lupul!

Domnii îngrijiți sunt minunați. Cei pe care-i vezi acoperiți de pomezii, îmbigudați sau schimonosiți de vreo durere a înfrumusețării sunt, iertați-mă, teribil de caraghioși. Probabil că nici femeile aflate în plin proces de pavoazare nu sunt tocmai sexy, dar există o tradiție milenară care le scutește de oprobriu. Bărbații mai au de așteptat până să-și câștige dreptul de-a se dichisi fără perdea. Altfel riscă să pățească precum lupul din reclamă, care nu făcea altceva decât să-și îngrijească gingiile, dar o făcea în văzul lumii. Serios.

„Am reguli stricte în ceea ce privește întâlnirile cu colegii, în afara programului. Dar le mai ajustez, atunci când relația devine serioasă.”

Nelle, Ally McBeal

Secera și ciocanul

De jur împrejur văd numai șefi îmbârligați sentimental și sexual cu subalternele lor. În toate firmele despre care mi-a fost dat să aflu detalii există câte un director mai mult sau mai puțin general care se culcă des cu asistenta inadmisibil de personală, câte un redactor-șef care susține erotic cauza fragedei junior-editor apărute recent în redacție, câte un președinte de companie care trăiește cu duduia de la marketing, câte un posesor de butic încurcat cu vânzătoarea. Până la urmă, apucătura nu se dovedește a fi în răspărul firescului, din orice parte a pârliazului dintre sexe ai privi problema.

Încrustată în ADN, dorința bărbatului de a cuceri continuă să se manifeste, chiar dacă pământurile care puteau fi luate în stăpânire pe planetă s-au isprăvit de mult. Epoca modernă condamnă la pace, iar normele civilizației actuale interzic orice defulare prin luptă dreaptă sau trântă cinstită. Și atunci, bărbații nu-și mai pot manifesta vigoarea decât în fața femeilor dispuse la admirație necondiționată și sex fără prejudecăți. Ringul în care domnii își dau zi de zi bătăliile, locul în care își expun cel mai bine bicepsii bulbucăți de efortul strategiilor de piață rămâne biroul. Firma. Compania. Iar cea care asistă umezită de emoție la șirul victoriilor economice ale masculului dezlănțuit este nimeni alta decât angajata tânără, dornică să învețe meserie de la cei puternici, aceea ale cărei pulpițe dezgolite și lipsă de experiență au nevoie de ocrotire și training susținut.

Pe de altă parte, e tot mai limpede că, pentru a fi pe placul bărbaților, o femeie nu are nevoie să facă acrobații de inteligență. Nu e cazul să se arate capabilă să proiecteze bisnisuri de viitor. Ci e suficient să-și spună replicile, fie ele și neroade, cu glas învățat să toarcă, în așa fel încât urechea cuceritorului să audă dincolo de cuvinte un miaaaau-miorrrrlau cât mai ispititor. E de ajuns să adopte în conduită, și nu numai, o poziție maleabilă, să aibă coloana opiniilor arcuită și elastică și să ridice codița la momentul oportun.

Spre deosebire de femeile care se încăpățânează să se considere egale întru totul ale sexului opus – bățăioasele condamnate la ascensiuni profesionale solitare, la cariere fără orgasm – pisicoasele aparent neajutate vor promova plăcut și excitant, vor beneficia de creșteri salariale pluriorgasmice și vor avea parte de bonusuri erotice și valorice demne de luat în calcul. Și atunci devine mutual avantajoasă participarea profesională la scene învățate din

filme: șeful îmbrânțește de pe birou toate hârțoagele, seceră cu gest hotărât fotografia din care se hlizesc la el nevasta și plozii, iar subalterna cu fustița ridicată peste dantela de la ciorapi se tolănește grăbit și îi acceptă în mod repetat sfaturile zdravene, indicațiile erecte pe care și le însușește zgomotos, pasional, memorabil.

La muncă, dragii mei!

Aurora Liiceanu

„Când eram mai tânăr, puteam să-mi amintesc orice, indiferent dacă se întâmplase sau nu.”

Mark Twain

Să mințim că oameni suntem!

Un proverb idiş spune așa: „Adevărul nu moare niciodată, el duce numai la o existență mizerabilă.” Exprimarea este largă, încăpătoare și ne sugerează atât adevărul despre sine, cât și pe cel despre celălalt. Sau invers, minciuna despre sine și minciuna despre celălalt. Se poate opera în ambele planuri, simultan sau alternativ. Dar, oare, toți mințim? O bună întrebare. Unii studiază minciuna la animale, deși știm cam puțin despre minciuna la oameni. Mințim mereu? Imposibil, ar fi prea de tot! Există domenii în care minciuna se culcușește confortabil, ca la ea acasă. Geografia minciunii cuprinde, se zice, trei țări importante: amorul, afacerile și politica. Acolo trag mincinoșii, nativi sau educați/școliți sau și unii, și ceilalți. Alții spun că minciuna este omenească, că ea este, ca și inteligența, un continuu, la extreme fiind marii mincinoși sau marii nemincinoși. Ultimii ar fi cei sinceri. Ca personajul Mișkin. Dar sunt oameni perfect sinceri, oricând, oriunde și cu oricine și chiar și cu ei? „Imposibil” pare un răspuns sincer.

Un alt paralelism ar produce următoarele simetrii: prostul de pe scala inteligenței este sincerul pe scala minciunii, urmează grosul mediei – când sincer, când mincinos și, în sfârșit, marii inteligenți și, respectiv, marii mincinoși. Stereotipul pescarului s-a inventat pentru a ne da măsura marilor mincinoși. Nu s-a inventat un echivalent al IQ-ului pentru minciună.

Fiecare cu făbricuța lui de minciuni, dar nu se admit SIDEX-uri

Dacă mergem mai departe, ne vom întreba dacă nu cumva sunt mai vinovați cei care mint conștient față de cei care mint neconștient. Dar oare adevărul, accesele neprevăzute de adevăr nu sunt condamnabile uneori prin chiar efectele lor? Cum să-i spui cuiva adevărul gol-goluț? Ar însemna adesea să țintești cu ochii deschiși nenorocirea lor. Unde sunt politețea, tactul și acea elegantă lume a convențiilor care au venit odată cu civilizația și normele ei? Politețea binevoitoare – se spune – este fructul tardiv al unei gândiri evaluate, un fel de umanitate, de bunătate aplicată în acțiunile mărunte și în vorbirea zilnică; ea pretinde omului să fie blând cu ceilalți și să uite de sine pentru ceilalți; ea constrânge natura simplă care este egoistă și grosolană. Ea a permis „teatrul” în relațiile dintre oameni. Adevărul curat, crud și murdar, trebuie evitat. Scopul este nobil. Minciuna aduce avantaje. Nu a spus Paul Valery că „politețea este ipocrizia generalizată”? Nimeni nu minte gratuit, iar dacă unii simt nevoia cumplită de a transforma involuntar și firesc ceva în altceva, ei trebuie considerați ca mincinoși mai degrabă incurabili, suferind de o maladie morală. Fiecare cu făbricuța lui de minciuni, dar nu se admit SIDEX-uri.

Mințim ca să ne apărăm

Eh, aici, intervine și inteligența în joc. Să spunem că mincinosul compune un mesaj neadevărat. El trebuie să fie crezut, iar ca să fie crezut, el trebuie să fie în miezul lucrurilor care fac obiectul minciunii – soția care minte despre soț este mai credibilă decât vecina, știe ea ce știe – și mai trebuie ca ceea ce spune să fie credibil. Așa s-a născut ideea minciunilor albe, cele acceptabile într-o logică profană, a bunului-simț și a experienței colective. Adevărul spus poate să nu fie crezut sau poate să-l distrugă psihologic pe celălalt. Inteligența practică ne ferește de imaginația violentă care ne-ar face să mințim nemăsurat. Mințim ca să ne apărăm, să ne protejăm pe noi sau mințim ca să protejăm pe altcineva.

Agatha Christie spunea că doar două motive pot fi acceptate pentru a contramanda o vizită la care consimțiseși anterior: gripa sau scrisul scrisorilor. Dar, erau alte timpuri!

Morala este că nu trebuie să urățim urâtenia și să înfrumusețăm frumusețea. Trebuie să mințim în limitele decenței, acest dar al rațiunii și al moralei, așa cum cruzimea este un efect al naturii pasionale.

Aeroterme și detectoare de minciuni

Sunt femei resemnate să mintă și bărbați de la care se așteaptă minciuni. Nu toți suportă cu aceeași liniște adevărul și nu toți sunt indiferenți la complimente și insensibili la reproșuri. Dacă vrei să minți, caută domeniul controlabilului, unde nu pot apărea dovezi palpabile, probe materiale care să te incrimineze. Un exemplu ar fi bine-venit: dacă cineva cu care mănânci acasă – indiferent în ce casă – va tăia o singură felie de pâine la un moment dat, nu te grăbi să-l faci sau s-o faci

nesimțit/ă, decât după ce a mușcat din ea. Altfel, vă va putea răspunde zâmbind: „Am tăiat-o pentru tine!” Ne poate minți din ochi, dar nu există încă tribunal pentru toate înșelătoriile noastre, pentru micile minciuni cotidiene și nici probe pentru unele minciuni. Dar cine știe dacă nu vom găsi la Metro, Selgros sau Billa un detector de minciuni, exact acolo unde găsim și aeroterme, cuptoare cu microunde etc. și-l vom pune pe masă lângă prăjitorul de pâine!

„Dumnezeu i-a dat bărbatului un creier și un penis. Problema este că, atunci când funcționează la capacitate maximă, nu i-a dat și suficient sânge cât să le alimenteze pe amândouă.”

Robin Williams

Un război nestins: femei vs. bărbați

În multe părți ale lumii, femeile sunt descrise printr-un stereotip clar: ele sunt rele, sinistre sau chiar diabolice, oricând gata să bage groaza în bărbați. Și să-i ducă sigur la pierzanie. Despre bărbați se spune că ei sunt puternici și curajoși. Ei înșiși se consideră astfel. Parțial, femeile acceptă, dar mai adaugă ceva.

Fetele au un efect civilizator asupra băieților

În comunitatea feminină se transmite, de la o generație la alta, ca un mesaj explicit și demn de neuitat, nici în somn, o sintagmă care se adaugă laudelor de mai sus: Bărbații sunt porci. Simetric, comunitatea masculină transmite de la o generație la alta, cu aceeași strădanie, un alt mesaj de neuitat: Femeile sunt curve.

Ambele funcționează ca semnale de avertizare și se nasc din suspiciunea și frica unora de ceilalți. Ambele mesaje vizează cel mai de preț și cel mai rar ingredient al unei relații: încrederea.

Că bărbații sunt porci ne duce cu gândul imediat la animalul cu pricina. Animal cu faimă proastă. Este murdar, spunem. Nu prost, s-a dovedit, ci chiar inteligent. Am putea spune că bărbații sunt asociați cu igiena deficitară. În pofida grijii față de corp – valoare a modernității și a progresului tehnic – a dezvoltării liniilor de cosmetică masculină, bărbații, conform statisticilor, sunt inferiori femeilor la consumul de săpun. Poate că femeile se spală și se îngrijesc mai mult și din cochetărie, o valoare tradițională a feminității. Dar să nu uităm că băieții încep să-și supravegheze fizicul, să se spele mai des când încep să se îndrăgostească. Constantin Noica susținea cu tărie că fetele au un „efect civilizator” asupra băieților. Multe mame de băieți, dacă ar fi sincere, i-ar da dreptate.

Dar oare la murdăria fizică se referă sintagma denigratoare de mai sus? Sau oare la murdăria spiritului, la josnicia gândului, la o îndoielnică onestitate față de femei?

Într-adevăr, mentalul feminin a asimilat îndelung ideea că bărbatul folosește minciuna și lașitatea atât pentru a cuceri femei, cât, mai ales, pentru a le părăsi. Duplicitatea este ceva murdar. Ea deranjează femeia pentru că bărbatul recurge la ea pentru a răspunde imperativelor trupești, folosind-o, servindu-i mesaje pe care ea vrea să le audă: iubire, tandrețe, apropiere, atașament. Uneori, el mai uită și atunci ea îi amintește prin reproșuri mute sau prin scandal de nevoile ei. „Aș vrea să-mi arate mai mult că mă iubește” este un reproș cunoscut de către bărbați.

Denigrarea reciprocă nu vine decât din suspiciune. Bărbații sunt grosolani, vorbesc urât între ei, se poartă fără perdea, se zbenguie veseli în lumea pornografiei și, ceea ce este mai oribil, profită de naivitatea sau candoarea

femeilor pentru a le folosi. Poate că din totdeauna a fost așa.

Flautul (sau penisul) fermecat

În Brazilia, există un trib, numit Munduruku, care trăiește în pădurile din centrul țării. Femeile și bărbații din acest trib trăiesc separat, muncesc separat și au case separate. Munduruku reprezintă o formă rară și extremă de separatism între sexe. Folclorul lor păstrează un mit pe care se bazează acest separatism. Se spune că femeile, cândva, erau stăpâne, achiziționând nenumărate flaute magice, sacre ale bărbaților, acestea dându-le putere asupra lor. Bărbații s-au revoltat și au furat flautele care le aparțineau, pe care și acum le ascund în casele lor, păzindu-le cu strășnicie. Morala acestei povești este clară, cel puțin pentru bărbații Munduruku: atâta vreme cât femeile sunt izolate de ei, nu pot să fure flautele și să-i subjuge din nou, folosindu-i pe ei ca obiecte sexuale. Frica îi ține departe pe unii de alții. Să mai amintesc că după antropologi este posibil ca flautul să fie simbolul voalat al penisului?

Sintagmele de mai sus, forța generalizărilor nu sunt decât mecanisme de apărare. Femeile și bărbații poartă adânc în sufletul lor un război nestins. În limbaj modern, i se spune raport de putere.

Femeile vor cu orice preț ca bărbații să renunțe la cele trei atribute prin care sunt definiți: emoționalitatea restrictivă, inhibiția afecțiunii și preocuparea pentru succes. Ele vor iubire. Dar, culmea, ele sunt atrase exact de cei care corespund atributelor de mai sus. S-ar îndrăgosti ele oare de bărbați sensibili și emotivi, mângâietori ca o mamă și nemobilizați de ambiții de ascensiune socială? N-au fost oare femeile învățate să vadă bărbații, la mare nechez, strângând din maxilare și

nelăsând să le curgă nici o lacrimă? Nu știu oare femeile că lacrimile sunt însemnele feminității? Nu plâng fetele mai ușor decât băieții?

La un mare liceu din București, fetele au invitat băieții de la liceul militar din Breaza. Ei au venit relativ emoționați, cu flori, ca pe vremuri la baluri. Nu se dansa. S-au așezat vizavi pentru a discuta despre relațiile între fete și băieți. S-a dorit un dialog deschis, cu cărțile pe față. Un băiat a întrebat ce cred fetele despre băieți. Nici n-a terminat de pus întrebarea că din locul ei s-a ițit impacientată o fată care a spus sec și fără drept de apel că „sunteți porci!” Totul părea să se ducă de răpă. Băiatul a răspuns cu înverșunare în priviri: „Noi n-am spus că voi sunteți scroafe!”

Cu chiu, cu vai, lucrurile s-au dres. Dar ceva părea imposibil de negociat: încrederea unora în ceilalți. Ar fi dorit-o, dar riscul era prea mare. Barierea se pusese. Și, fiecare a rămas pe partea sa: fetele gândeau că băieții sunt porci, cu ele, evident, iar ei credeau că ele sunt curve, tot cu ei, evident. Cine pe cine învinge? În final s-au lăsat păgubași, fiecare cu dreptatea lui.

„Când femeile sunt deprimare, mănâncă sau fac shopping. Bărbații invadează o țară.”

Elayne Boosler

Sexul ca armă

Desmond Morris, mare specialist în comportamentul animalelor și director al grădinii zoologice din Londra, a scris o carte celebră. Ce aflăm din această carte: că sexul, la specia umană, depășește cu mult funcția de reproducere, așa cum se întâmplă la animale. Autorul ne spune că, la om, prin sex se poate obține statut social sau o carieră strălucitoare. El ne mai spune că, în mod

tradițional, femeia este cea care alege aceste strategii, pornind de la ideea că femeia la ananghie, ca și femelele maimuțe, iese din impas oferindu-se sexual. Și, mai arată el, strategia funcționează. Este validată etologic. Ce mascul ar refuza o asemenea ofertă?

Femeile, deci, au această soluție care, istoric vorbind, s-a dovedit eficientă. Nimeni nu spune însă că poți face carieră ca femeie și dacă nu ai acest as în mânecă sau dacă, avându-l, nu-l folosești.

Maria Callas este un exemplu în acest sens. Ea a coborât pe sol american cu o sută de dolari în buzunar și o voce minunată, dar cu o instrucție muzicală nedesăvârșită. Căsătoria cu Meneghini la douăzeci și șase de ani, el fiind cu treizeci de ani mai în vârstă decât ea, a ajutat-o să se lanseze, lucru pe care acesta i l-a reproșat la divorț și chiar a pretins bani după moartea ei. Maria Callas era foarte grasă, urâtică, dar cânta superb și-și dorea cu ardoare o carieră muzicală de primă mână. Nu sexul a ajutat-o să-l aleagă pe Meneghini, nici farmecele fizice, dacă ne gândim că fizicul a interesat-o odată ce chiar ea a slăbit douăzeci și opt de kilograme în doi ani. Cu greu, desigur. Fără îndoială că senzaționala ei transformare a ajutat-o să-l cucerească pe Onassis, dar acest lucru s-a întâmplat când ea era deja celebră, iar el o vroia pentru că cucerea nu numai o femeie, ci și o voce celebră, o celebritate internațională. Nici diva Callas și nici Onassis nu au avut nevoie unul de celălalt pentru a promova social și financiar.

Chiar dacă sexul ajută cariera, iar cea care nu ezită să o facă este privită cu un amestec de dezaprobare șoptită și admirație secretă, nu numai cariera în sine este obiectivul de atins. Și alte avantaje se adaugă: celebritatea, banii, poziția socială, gustul dulce-amar al satisfacției feminine, atenția celor din jur, publicitatea, admirația publicului.

Cel mai rău se vede din afară, când o „seamănă” trebuie dislocată și energia intrusei se concentrează asupra metodei: inițiativă violentă, directă, dar poate riscantă sau, dimpotrivă, inițiative mici, discrete, mai degrabă mici atingeri ale relației ce se dorește distrusă, cu grație, dar neșovăielnic, așa cum păianjenul urmărește o muscă.

O asemenea demonstrație găsim în filmul *Totul despre Eva* în care seducția sexuală vizează cariera și strălucirea.

Eva era foarte tânără, modestă, frumoasă, a nimănui. O anonimă. Plină de adorație față de o mare actriță, ajunsă la maturitate și celebritate, ea se insinuează în viața privată a acesteia, devenind necesară, familiară și oricând disponibilă cuplului format din actriță și un celebru regizor. Și, încet-încet îi uzurpă locul, din jind nepotolit pentru celebritatea ei, pentru bijuterii și blănuri, pe care le mângâia din ochi, de la distanță, așteptând cu răbdare să fie totul al ei.

Unele femei optează pentru a lua din viață ce vor, folosindu-și talentul în care cred cu tărie, altele, la fel de încrezătoare în talentul și aptitudinile lor, consideră sexul un ingredient sigur și facil, care se adaugă talentului, așa cum o cafea bună se face sigur bună cu cât pui mai multă cafea. Altele, gândind la rece că natura nu le-a înzestrat cu ceva special care le-ar aduce reușită, se bazează pe sex. Așa spun unii că ar fi făcut Marilyn Monroe de la începutul până la sfârșitul scurtei ei vieți de femeie și actriță. Unii i-au căutat talentul și zic că l-au găsit, alții nu l-au văzut niciodată.

O feministă cunoscută deplângea manualele din Franța, în care la fiecare poetesă sau scriitoare apărea mențiunea articolului posesiv: ea era fiica, sora, dar cel mai ades soția sau amanta cuiva. Și acest „cineva” era mereu un bărbat. Multă discreție există când este vorba despre bărbați pentru că sigur că, în proporții mai mici, a

existat acest fenomen și în cazul lor. Când se fac mențiuni similare, ele se fac extrem de aluziv, cu multă ambiguitate și doar în reviste lucrurile se spun mai pe față. Așa cum s-a spus despre Edith Piaf care s-a înfruptat din tinerețea lui Alain Delon și Aznavour, dar i-a și ajutat. Cine știe?

Multe fete roiesc în jurul unui bărbat pe care-l văd ca pe o trambulină a succesului social. El este flatat, ele văd prea bine și nu are importanță dacă va fi vorba despre o aventură, un serviciu sexual sau de o relație. Chestie de nuanță și de context. Pentru că reciprocitatea funcționează și este implicită. Astăzi trambulina nu mai este numai bărbatul, ci mai degrabă televizorul, care te pune într-un contact rapid cu mulți bărbați. El apare câteodată mai devreme sau mai târziu. Poate fi sponsor, angajator, impresar. Poate să-i „facă” o revistă, să-i cumpere o emisiune, un job cu vizibilitate socială ca, de pildă, emisiunea de știri. Cariera are adesea un sens mic ca și coada unui câine. Ea înseamnă ocazia de a împrușca un job, o promovare, o situație.

Femeile se servesc de sex ca de o armă. În viață pornești ca la război, înarmat.

Uneori, pentru a distruge, așa cum o face Demi Moore, într-un film numit *Hărțuire sexuală*. Rivalul ei de carieră, Michael Douglas în rol, îi era superior ca experiență și competență, dar ea vroia din tot sufletul ceea ce i se cuvenea lui.

Se mai spune că atunci când gândim că o femeie anume obține o poziție socială prestigioasă, un post, un rol, o emisiune pentru că se culcă cu toți, așa cum cad popicele văzute ca obstacole sau care vizează un singur popic, foarte important, de care depinde aspirația ei, gândim în stereotipuri. Dar tot așa se spune că stereotipurile sunt generalizări pe care trebuie să le privim cu prudență, să le judecăm critic. Din păcate, nici fum nu

iese fără foc și istoria este plină de exemple care fac din femeie o specialistă a strategiei prin sex. Ce bărbat ar rezista la o ofertă explicită? Legile schimbului sunt clare, ca în politică. Avantajele uneori se stabilesc în comunicarea nonverbală, căci pe cât de cinică este lumea astăzi, e foarte posibilă debarasarea de ingrediente amoroase verbale. Conturile bune fac relațiile bune.

„Femeile au nevoie de un motiv ca să facă sex, bărbații au nevoie doar de un loc.”

Billy Cristal

Să ne batem, să ne chinuim că de-aia trăim

Statistici imposibile: „Puțini bărbați urăsc toate femeile tot timpul, unii bărbați urăsc unele femei tot timpul și toți bărbații urăsc unele femei câteodată.” Cine poate spune că nu este adevărat? Dar tot atât de adevărat este și faptul că și femeile pot suporta această clasificare, chiar dacă femeile încă par a fi mai puțin violente decât bărbații. Și acest lucru se datorează în bună parte faptului că în definiția virilității, forța fizică și agresivitatea rămân ingrediente obișnuite. Dar nici acest lucru nu pare să fie un adevăr absolut: femeile vin în forță să concureze bărbații, ele au învățat să se bată, să dea din picioare, uneori mai dihai decât ei. O vedem în filme și unele, probabil, preiau acest model și-l valorizează pozitiv. Altfel nu ar exista Nichita, care e drept că a cam dispărut de la televizor, de unde dădea lecții femeilor cum să sperie pe oricine și, mai ales, pe bărbați. Atât femeile, cât și bărbații sunt abuzați și abuzează.

Soluții vechi și idei noi

În 1896, în Franța, feministele au cerut autorităților suprimarea interdicției de a purta îmbrăcăminte masculină pentru femei. Astăzi pare de necrezut că odată femeile nu aveau dreptul să poarte pantaloni. Ca argumente se foloseau pericolul corsetului și pantofilor cu tocuri înalte, dar și o corelație ridicată între lungimea fustei și mortalitatea feminină.

Purtarea vestimentației masculine a fost una dintre strategiile de luptă împotriva violenței masculine. Costumația masculină se considera că descurajează urmăritorii și potențialii violatori, dând femeii avantajul de a riposta agresivității masculine, siguranță în mișcări și diminuarea sentimentului de frică. Haosul revoluționar – marcat de omoruri și violuri – facilitase o oarecare deschidere față de acceptarea vestimentației masculine. Valoarea simbolică a travestirii reechilibra raportul de forțe între femei și bărbați în dimensiunea sa fizică. O păpușă sexuală atrage dorința de dominare, invită subconștientul masculin și duce la palme și pumni, la voluptatea victoriei fizice.

Travesti și duel

Brutalitatea și orgoliul masculin, ca și servilitatea feminină merg mână în mână, fapt pentru care adesea băieții sunt convinși de superioritatea sexului puternic căruia îi aparțin. Încă de mici, băieții chinuie fetele, le trag de păr, folosind un limbaj al desconsiderării, exersându-și astfel virilitatea. Fetele nu replică prea des, sunt intimidare, adesea speriate și, în final, resemnate, interiorizând inferioritatea fizică. Raportul de putere între sexe se construiește de timpuriu, în copilărie. Când mama este terorizată de tată și copilul deschide ochii asupra acestei realități, el o va considera normală și o va reproduce, ca o achiziție, mai târziu în propria lui viață.

Femeile care au militat pentru egalitate au fost și cele care au militat pentru dreptul femeilor de a se autoapăra. O feministă celebră sfătuia femeile, spre anii 1910, să umble cu revolver când ies seara pe stradă. Ea declara că revolverul are „o putere psihodinamogenă”: simplul fapt că-l ai îți dă curaj și te întărește. De asemenea, sporturi precum scrima erau recomandate. O cunoscută feministă a pledat pentru dreptul la duel și s-a bătut în duel cu o altă femeie, iar în 1911 s-a dueltat cu un jurnalist pentru ofensă, fapt ce a generat o vastă polemică. Dar motivul pentru care se putea accepta și chiar recomanda duelul era o cauză nonsexuală, pentru că numai așa duelului i se asigurau seriozitate și rol de propagandă. Evident, au existat și fervente antidueliste, pentru care imitarea violenței masculine însemna menținerea ferocității proprii bărbatului. A răspunde cu violență la violență nu era un gest demn. Preferabilă era o etică a nonviolentei, care implicit amintea de natura nebelicoasă a femeii și de superioritatea ei în termeni de umanitate. Duelul și serviciul militar nu fac, deci, decât să păstreze brutalitatea ca dimensiune a umanității.

Noua conștiință și prescripția nonviolentei

De câțeva vreme – la noi, mai de curând – a apărut o nouă conștiință: violența în relațiile interpersonale este ceva care se pedepsește. Violul este considerat o formă a criminalității, iar specialiștii consideră că există, nici mai mult, nici mai puțin decât optsprezece forme de violență. Dacă violența fizică este cea la care se gândesc cei mai mulți când vorbesc despre conflicte interpersonale, violența psihologică pare să prindă teren și să fie o specialitate feminină, chiar dacă repertoriul masculin de insulte, înjurături și amenințări verbale este foarte vast. Corect este să folosim termenul de relații intime abuzive.

Bărbații abuzează mai mult femeile, iar femeile abuzează mai mult copiii. Mare pe mic, am spune.

După procesul lui O.J. Simpson s-a constatat că unii judecători nu înțelegeau posibila legătură între abuzul fizic suferit de Nicole Brown Simpson în 1989 și uciderea ei în 1994. Caracterul ciclic al relației abuzive este în centrul violenței cu rutină. Violența se încheie totdeauna cu un câștigător și un perdant. Adesea, abuzatorul are o prezență publică bună, care la un moment dat se degradează. Așa s-a întâmplat cu Whitney Huston sau cu Marie Trintignant. Diferența între ele este că prima ia bătaie după bătaie, iar soțul ei amendă după amendă, în timp ce Marie Trintignant nu mai există, iar partenerul ei, Bertrand Cantat, se pare că face pușcărie. Dar există și o asemănare: ambele sunt cupluri violente, în care violența fizică este asociată cu alcoolul sau cu drogurile.

Rutină și violență: numai unul sau amândoi

Una dintre teoriile cele mai prestigioase privind violența în familie, în cuplu – sau conjugală – este cea a rutinei. În cuplurile de mai sus, rutina cuplului era escaladarea violenței, mergând până la brutalitate și urme. Bertrand Cantat nu este nici el un anonim. El era o vedetă, lider al grupului de rock Desir. Loviturile date Mariei i-au produs acesteia moartea, iar presa a speculat imediat evenimentul numind-o „Marie, icoana femeilor bătute”, amintind francezilor că șase femei mor lunar din cauza loviturilor aplicate de soții lor, iar una din zece este victimă a violenței conjugale. Cine ar crede? Psihologii vorbesc despre o mare diversitate de situații și de forme ale rutinei cuplului. Evident că Marie Trintignant nu se compară cu Josiane – bătută sistematic de un soț alcoolic, adesea în prezența copiilor, care a pus capăt situației omorându-l și făcându-l bucăți pentru a-l răspândi în

colete diferite – sau unele femei de la închisoarea Târgșor de la noi. În toată Europa sunt aproape 2 200 de adăposturi pentru femei – în Franța, primul a fost înființat acum treizeci de ani, deși violența în relațiile intime rămâne încă un tabu – iar la noi ele au apărut de câțiva ani și, desigur, sunt insuficiente. Unii trăiesc în cuplu într-un mediu sordid, chiar dacă nu banii îi fac să rămână împreună.

Întinde-o după prima palmă

Ce ne sfătuiesc cei care cunosc bine fenomenul? Evadarea. Să-l părăsim pe cel care o face pentru că lucrul se va repeta. Dacă am pierdut momentul inițial – uneori nedumerirea e mare! – atunci părăsirea nu se face pripit, ci planificat, după ce ai ceva bani, ți-ai salvat actele și ai măcar unde să stai o perioadă mai lungă sau mai scurtă. Și să nu uităm că bărbații părăsiți nu-și găsesc liniștea. Ei prind adesea curaj pentru a arăta că nu sunt „fraieri”, dar și femeile, după o perioadă de aproximativ o lună, simt cum li se înmoaie inima și vor acasă. „Rău cu rău, dar mai rău fără rău”, acest proverb atât de adevărat!

Și totuși...

La noi, peste 800 000 de femei sunt victime ale violenței în familie. Deși 67% din victimele violenței în familie sunt femei, 33% sunt bărbați. Un sondaj (2004), efectuat pe 1 806 de subiecți, a arătat că 83% din victimele violenței fizice sunt femei, dar și că 32% din victimele violenței psihologice sunt bărbați. Există adăposturi pentru bărbați. Nu la noi, încă. Câtă vreme 21% din respondenți consideră că nu trebuie să intervină nimeni în situații de violență domestică și 44% susțin că rudele trebuie să facă acest lucru, situația nu este prea

optimistă. Urcând mai mult în ierarhia socială, violența este mai rară, dar mai perversă sau mai complicată.

„Tristețea mea aude nenăscuții câini / pe nenăscuții oameni cum îi latră.”

Nichita Stănescu

Despărțire cu inima ușoară sau toleranță?

Despărțirea face parte din condiția umană. Psihologii folosesc pentru despărțire termenul separare, un termen neutru, fără rezonanță emoțională. Cuvântul despărțire se asociază imediat cu un sentiment de tristețe, nostalgie, amărăciune, ca și cum orice despărțire este similară cu un eșec. Despărțire, separare, indiferent cum am spune, nu înseamnă abandon. Abandonul este similar cu părăsirea. Orice separare fizică – lipsa contactului fizic direct, a prezenței fizice – are obligatoriu o componentă psihologică.

Separarea are diferite motive, în funcție de tipul de relație în care ea intervine: separarea între părinți și copii – care atunci când copiii devin adulți este firească atâta vreme cât între părinți și copii se păstrează relații, fiind vorba deci despre o separare de coabitare – separarea între părinți și copii fie prin abandonul părinților, fie prin fuga copiilor de acasă, separarea între iubiți sau soți ajungând până la divorț, separarea între prieteni sau colegi. Pentru despărțirea părinților de copii, în sensul fizic al cuvântului, a apărut, atunci când părinții suferă nemăsurat de mult, nesănătos, din cauza acestei separări, un sindrom care se numește „sindromul cuibului gol”. Oricine poate să se despartă de cei cu care locuiește și trăiește sau de cei cu care muncește. Separarea se produce fie în spațiul privat, fie în cel instituțional, public.

Adulții și copiii mai mari au adesea motive similare pentru a se despărți, primii de parteneri, copiii de părinți: alcoolismul, violența fizică, abuzul emoțional. Fuga de acasă reprezintă astăzi reacția copiilor preadolescenți sau adolescenți față de insatisfacția relațiilor lor cu părinții și de tratamentul abuziv al acestora. Ei fug de acasă pentru că sunt bătuți, neglijați sau abuzați psihologic. Totuși, erodarea autorității parentale face ca unii adolescenți să plece din casa părintească și din alte motive: atracția și curiozitatea față de un anumit stil de viață, lipsa de control și fascinația libertății absolute, aventura, preferința pentru grup în defavoarea familiei, reprezentări imature și idealizate privind viața și sensul ei.

Separarea poate avea, însă, și consecințe pozitive. Atunci când între doi iubiți sau soți apar conflicte și tensiuni, nemulțumiri pe care ei, formând un cuplu, nu le pot depăși, separarea este soluția facilă care salvează o parte sau ambele părți ale cuplului. Gelozia poate face viața un calvar dacă depășește anumite limite. În mici doze, ea flatează partenerul care vede în gelozie un semn al iubirii și dorința de a nu fi părăsit. Gelozia aduce adesea violență fizică în cuplu, mai ales când soțul, în concordanță cu prejudecățile sexiste, trăiește un sentiment de posesiune asupra femeii, solicitându-i fidelitate absolută. Acesta este complexul Othello. După 1990, în peste 70% din cazurile de divorț înregistrate în România, motivul a fost gelozia, manifestarea excesivă a controlului în cuplu. Psihologii, preocupați de longevitatea relațiilor în cuplu, menționează faptul că despărțirile se produc astăzi mai ușor, cu un consum psihologic net inferior celui din trecut. Când dorința dispare și dragostea se ofilește, divorțul dezvăluie secretul acestei duble deziluzii. Astăzi oamenii divorțează mai des și se recăsătoresc mai rar. Dar, cu toate că imaginea unei

persoane divorțate nu mai este acoperită de rușine, divorțul este perceput drept confirmarea unui eșec.

Societatea a controlat totdeauna relațiile interpersonale nu numai prin atitudinea celor din jur, ci și prin legislație. Despărțirile în cazul relațiilor legitim constituite au fost și sunt reglate de lege. Astăzi se admite că o separare poate fi rezultatul unui consimțământ mutual, în care ideea de vinovăție dispare, punându-se accentul pe cauze. Atitudinea socială față de despărțire s-a modificat odată cu peisajul schimbat al relațiilor între sexe. Oamenii nu mai au aceleași toleranță și putere de a se sacrifica prin implicarea într-o relație insatisfăcătoare. Eul a devenit mai important ca Noi.

Ne putem despărți mai ușor și de prieteni și colegi, dar și de șefi. Legăturile de atașament nu mai au rezistența de altădată. Oamenii se intersectează în viața lor, petrec împreună perioade de timp în care dezvoltă relații și merg mai departe, schimbând partenerii de viață, muncă, distracții. Fidelitatea este discutată atât în cuplu, cât și în instituții și afaceri. Conținutul fidelității este strâns legat de motivația despărțirii.

Reguli nescrise și reguli scrise

Ceea ce are prestigiu tradițional într-o relație și-i dă longevitate este, desigur, fidelitatea. O regulă nescrisă acordă fidelității fizice în cuplul de iubiți sau soți un loc care suportă rareori toleranța sau negocierea. De obicei, această regulă este implicită, necomunicabilă, de la sine înțeleasă. Psihologii, interesați de frecvența despărțirilor, deci a instalării conflictelor în cupluri, și-au pus problema raportului între exclusivitate și non-exclusivitate. Cu alte cuvinte, ce este într-o relație primară – cum este cuplul – exclusiv, astfel încât riscul despărțirii să fie minim? Majoritatea celor care au participat la discuții au afirmat

că în acest tip de relație comportamentul sexual este exclusiv. Orice comportament sexual implicând o altă persoană decât partenera este exclus. Dificultățile au intervenit atunci când a fost necesară identificarea acelor activități sau comportamente nonsexuale care au loc cu alte persoane decât partenera/partenerul. Aici acceptarea sau neacceptarea a produs nu numai confuzie, ci și lipsă de consens. Este oare o formă de infidelitate să ieși în oraș cu o altă femeie sau cu un alt bărbat, să mergi la dans sau la un restaurant sau să-l vizitezi acasă? S-a constatat că majoritatea celor întrebați consideră că relația sexuală trebuie să fie exclusivă și că partenerul sau partenera trebuie să renunțe la alte relații apropiate, deci la cele care implică o investiție afectivă mare. Sexul extramarital este exclus, dar majoritatea au admis că sunt atrași de alți parteneri și au și încălcat regula.

Psihologii au constatat cât de dificile sunt negocierile în cuplu și identificarea a ceea ce este permis – pentru a nu amenința relația și a produce despărțire – și ceea ce este intolerabil.

Pentru spațiul instituționalizat au apărut, pe lângă insatisfacțiile financiare, hărțuirea sexuală și hărțuirea morală. Oricine se simte amenințat de un șef abuziv trebuie să părăsească locul de muncă pentru a-și proteja integritatea psihologică. Adesea, însă, este dificil de găsit un alt loc de muncă.

Până la urmă, fiecare trebuie să-și definească toleranța și rezistența la situații tentante cotidiene. Argumentele și contraargumentele pentru o despărțire includ un amestec între elemente raționale și elemente iraționale. Adesea, frica de schimbare face să crească rezistența la intolerabil. Dar, tot adesea, respectul față de sine și valorile personale ne obligă să ne despărțim cu inima mai ușoară. În fond, avem o singură viață! Prezența

copiilor și „fațada” nu mai sunt motive atât de grele ca altădată. Confortul eului devine, indiferent de loc, o datorie dată de sine.

Separarea nu poate fi gândită în afara ideii de atașament. Pentru psihologi, persoanele de toate vârstele și ocupațiile trebuie să se confrunte cu polaritatea atașament–separare.

Experiența separării determină anxietate și anticiparea privării de avantajele – și obișnuințele – pe care le aduce relația. La adulți, tradiția separării în negativ în cazul relațiilor erotice există cam peste tot. Astăzi, totuși, se pare că oamenii se separă mai ușor și pentru motive mai puțin grave atunci când relațiile interpersonale sunt relativ normale. Divorțul amiabil pare să nu existe nicăieri. Și, dacă relația se restaurează ulterior pe alte baze, în termeni amicali, acest lucru se petrece în prezența unor reproșuri mute, de regulă, reciproce. Despărțire cu inima ușoară nu s-a inventat ca normă a separării.

Dragostea durează trei bani

Alice Năstase

„Problema sexuală a băieților de bani gata este că au fost obișnuiți, din fragedă pruncie, să primească totul fără să dea nimic. Nici măcar nu le-a explicat cineva vreodată că între o fată și un Porsche există o diferență: când distrugi o fată, tatăl nu te ceartă.”

Frédéric Beigbeder, *Dragostea durează trei ani*

SMS-uri otrăvite la cină

Femeile fac prea des aceeași greșeală. Ca să-și verse năduful după o ceartă feroasă cu iubitul, bombardează urechile prietenelor lor cu invective crunte la adresa infamului. Le explică amicelor, a milioanea oară, că individul e ciucure de defecte și trebuie grabnic părăsit. Când se răzgândesc, după împăcarea cu cină romantică, lumânările și orgasm, uită să le mai sune ca să le liniștească.

Împotriva inamicului iubit

Nu-s cu nimic mai brează. Ba chiar, mărturisesc spășită, că n-am făcut asemenea constatări privind peste gardurile altor relații. Ci, rușinându-mă de propria-mi purtare, m-am decis să n-o mai invadez cu mailuri disperate pe adorata mea Simona. Să nu-i mai plâng Cristiane în farfuria în care mi-a gătit, ca să mă împace, creveți tigru cu sos de grepfrut. Să n-o mai convoc la luptă pe Mihaela, să-mi fie alături pe viață și pe orgoliu, până la distrugerea liniștii nemernicului. Dar mi-a luat multică vreme și duium de lacrimi până să pricep...

Prima chemare la război împotriva inamicului iubit am lansat-o către toate amicele mele după ce i-am găsit lui Sku caietul în care-și transcria sms-urile.

N-am scotocit, vă jur, deși n-o să mă credeți. Într-o zi, în care trecusem să-l iau la un film și el nu se-mbrăcase încă, am găsit lăfăindu-se pe masa din sufragerie un caiet gros, cu coperte cartonate și roșii. Și, înainte să simt leșinul tropăind către mine, am apucat să deslușesc doar istoria unei singure zile.

12.05.2004, 17.30 Alice: „Te caut pretutindeni si ma sfarsesc de dor.” 12.05.2004, 18.47 Nico: „Vin acum. Pot sa raman peste noapte?” 12.05.2004, 21.32 Valerica: „De ce nu-mi raspunzi la telefon, iubitul meu? Nu mai vrei s-o vezi pe Irina maine în parc?” 12.05.2004, 22.55 Alice:

„Noapte buna, te sarut pe vise.” 12.05.2004, 23.10, Valerica: „Am sunat de 30 de ori. Probabil ești ocupat. Maine o sa ma suni tu...” 13.05.2004, 04.20 Nico: „Nu pot să dorm, ce bine a fost!!!”

Spășită vă spun că, după ce m-am înfuriat în toate cafelele la care mi-am convocat prietenele, după ce le-am cerut lor ajutor pentru răzbunare și sprijin pentru consolare, l-am iertat. L-am crezut că Nico venise să-i arate niște pui de caniche pe care el voia să-i cumpere să mi-i facă mie cadou. Da' nu-i plăcuseră și nu mi-a mai spus. Și pe urmă ea s-a dus la un masaj la un maseur. Că Valericăi nu-i răspunsese fiindcă știa deja că nu vrea s-o mai vadă, ca să nu mă supere. Că mie nu mi-a spus nimic de noapte bună că fierbea niște arpacaș și, când a terminat cu mestecatul în oală, se făcuse târziu și n-a mai îndrăznit...

„Daca vi iti fac si friptura patrunsa”

Un alt taifun s-a declanșat după ce am găsit în imprimantă un e-mail printat, trimis cu o seară în urmă, de Mari, angajata lui omniprezentă. Sku îmi amintise, la ceas de spovedanie izbăvitoare, că între el și amabila lui servitoare se comiseseră și câteva întâlniri la orizontală. Avusese însă grijă să condimenteze povestea cu câteva mutre scârbite, care să-mi grăiască despre orgasmul prăpădit, conversația tută și libidoul falimentar. Dar mailul printat grăia altceva: „Vin-o, te aștept, fiul meu de print, eu sunt o simpla angajată, dar am sentimentele sincere si unde mai gasesi in zilele noastre așa ceva? Dacă vi iti fac si friptura patrunsa cum iti place tie si altele care le vrei, cum ti-am facut si joi, casa mea e mica dar calda, hai vin-o! Cu drag, a ta pe veci Marieta.”

I-am povestit Simonei. Mihaelei chiar i-am arătat hârtia cu e-mailul. Pe umărul Cristianeii am lăsat o pată

de rimel. Apoi m-am întors în brațele lui și nu le-am mai sunat pe fete până la tămbălăul viitor. Și pân' la următorul. Și următorul. Căci eu și el ne-am iubit profund. Și ne-am jurat credință. Până când moartea ăăă... sau scandalul ăăăă... sau adulterul ne va despărți.

Despărțirea a venit când mie nu mi-a mai păsat dacă a fost scandal sau adulter. Sau dacă a fost iubire. O fi fost? Mai bine sun o prietenă și întreb...

„Dragostea înfrumusețează toate ideile și justifică toate obrăznicile.”

G.B. Shaw

Când dragostea îți pune capac

Din dragoste am făcut nebunii la care nu m-aș fi gândit niciodată. Am fugit de-acasă, am revenit, am cântat în coruri, am scris romane, am făcut scandaluri, am făcut copii. Și, tot în șirul trăsnăilor comise printre suspine îndrăgostite, pot așeza întâmplările culinare cu glazură dulce sau cu crustă crocantă, dospite, pufoase, gustoase, amoroase...

Cu iubirea la os

Știu pe de rost teoria conform căreia o femeie capabilă să dea cu picioarele-n sus împotrivirea bărbatului trebuie să fie nu doar iscusită-n cearșafuri, ci și pricepută-n fața aragazului. O știu demult. Și totuși, asta nu m-a determinat să-mi exersez priceperile de bucătăreasă decât atunci când mi-a ajuns iubirea la os. „Vino, Ali, să vezi cum se face tocănița” mă tot striga mama din bucătărie, dar eu mai dădeam o filă din romanul de inimă albastră și capă de blană pe care-l citeam, pe vremea liceului, și mă făceam că n-aud. „Hai, fată hăi, să mă ajuți să pun murături” îmi hăulea bunica din șopron când eram mică.

Dar eu, aş, nici gând să mă-nghesui printre gogonele când mă dedulcisem deja la *O mie şi una de nopţi*.

Şi totuşi, de câte ori a dat iubirea peste mine, mi-am dorit din răsuputeri să ştiu să fac baclavale. Să fiu în stare să-i ofer iubitului poale-n brâu nu doar din faldurile de mătase ale rochiei, ci şi din făină, drojdie şi ou. Şi pentru că nu exersasem la timp, şi, aşa, făcute în grabă, mi se năclăiau toate sosurile şi-mi ieşeau găluştele ghiulele, am fost nevoită să recurg la mici trucuri, cu efecte mari.

Minciunile proprii, mâncărurile altora

Într-o iarnă, am cumpărat cei mai afânaţi cozonaci de la Capşa, i-am îndesat în formele împrumutate de la vecina de deasupra, am încins năprasnic cuptorul şi mi-am invitat adoratul la o gustare cu cozonac de casă şi vin roşu. Mirosea în toată casa a zbor de îngerşi vanilaţi, se îmbibaseră perdelele cu aromă fragedă de cocă, casa toată plutea pe-un norişor de dragoste dospită, pudrată cu zahăr... Atât de tare l-am impresionat, încât, deşi îl mai aştepta o femeie într-o altă parte a oraşului, că, deh, bărbatul s-a născut poligam, a petrecut cu mine prima zi din Crăciunul acela şi m-a drăgălit cu migală, ca şi cum m-ar fi crezut în stare de-o asemenea ispravă. Peste ani, într-un e-mail împovărat de nostalgie, mi-a mărturisit că, dacă tot a rămas aşa de mult la mine, a avut vreme să observe, îndesate în găleata de gunoi, hârtiile stanţate frumos, Ca-sa-Cap-şa, Ca-sa-Cap-şa, Ca-sa-Cap-şa, pe care le pusesem, ghemotoc, sub chiuvetă. Şi că a priceput cât de mult îl iubesc şi s-a înduioşat.

Am minţit, adesea, dându-mă mai gospodină decât sunt şi aşezând pe feţe de masă de bumbac scump mâncăruri făcute de altele. Lasagnii aurii, splendid aburite, atunci scoase din cuptor de Roxana şi aduse iute şi pe furiş pân' la mine. Platouri înţesate cu vietăţi marine

minunat gătite în zemuri delicioase, pregătite cu dichis de Cristiana întru bunăstarea simțurilor mele și-ale iubitului meu. Musacale irezistibile coapte în cuptorul mamei și oleacă răskoapte, cât să miroasă în casă, la parterul propriului meu aragaz.

De ce-aș mai fi rămas?

Un singur bărbat am iubit atât de cumplit, încât am simțit nevoia să ucid păcălelile. De dragul lui, mi-am suflecat mânecile și-am trecut la truda feroasă de-a ciopârți ardei, morocovi, ceapă, întru slava și așezarea în borcane a gustării lui preferate: zacusca. Nu mi-a fost ușor. Mi-am hărtănit arătătorul cu cuțitul. M-am ars, m-am opărit și am plâns de durere. Când, în sfârșit, lucrarea mi-a fost desăvârșită și borcanul șters de apă cu grijă, eram atât de istovită, încât nu mai știam dacă voi avea energie să mă târăsc până în fața ușii lui, să-i dau ofranda iubirii mele dulci-picante. L-am așezat pe masă borcanul-trofeu, lângă un castron de porțelan argintat, locuit de-o linguriță scumpă, cu coadă trufașă. „Gustă, iubitul meu” l-am rugat. Dar tocmai atunci i-a sunat telefonul și mi-a făcut semn, grăbit, din spatele țigării Benson, că n-are timp acum de prostii. Și am plecat. (De ce-aș mai fi rămas?)

L-am întâlnit, peste ani, într-un loc în care fuseserăm cândva amândoi. În urma iubirii mele chinuite nu rămăsese nimic. Și n-am știut ce să-l întreb. Copii, împreună n-aveam... case nu-nălțaserăm, pomi nu sădiserăm. L-am privit lung. Și trist. Părea însingurat. Și-am întrebat, până la urmă, cu glas dulceag, dacă mai are castronul acela frumos, argintat. M-a privit năuc, pe sub ochelari, și s-a ncruntat a uitare. „Aaa, ăla, s-a spart demult!” „Dar lingurița cu coadă de păun?” am încercat să aflu și mi-a zis că cineva i-a furat-o. Și într-un târziu și-a

amintit că a ținut o vreme un borcan de zacuscă-n dulap. Dar că l-a aruncat. Că făcuse floare. Și că acum nici nu mai mănâncă zacuscă. Că-i dă arsuri. Că ține regim. Nici nu mai fumează.

Dar eu ce mai fac? Ce mai gătesc?... m-a întrebat...

„Cel mai trist lucru în dragoste este faptul că de cele mai multe ori sufletul ți-l răpește exact acela care nu are nevoie de el.”

I.L. Caragiale

Logodnă cu inel de ceapă

Am recunoscut deja că nu știu să gătesc. Dar am, totuși, câteva specialități la care nu mă întrece nimeni: supă de lacrimi, terci de speranțe, chisăliță de inimă, talmeș-balmeș de iubiri și salată de fructe oprite. Meniul la care jur că mă pricep nu e grozav de divers, dar prezintă avantajul că nu îngrașă deloc, dimpotrivă. În plus, mâncărurile sărate cu lacrimi pică greu la orgoliu, dar hrănesc ceva de speriat imaginația și forța artistică!

Kebab și pretenții

Pe unele le-am gătit singură. Pe altele le-am comandat de bunăvoie. De exemplu, câțiva ani la rând, am pornit spre Balcic ori de câte ori mi-a fost îngăduit să evaderez. (Ori de câte ori iubitul meu ciudat nu s-a răzgândit în ultima clipă, lăsându-mă ca pe-o proastă cu bagajele și visurile în fața unei benzinării cu mutră galbenă și miros înecăcios.) M-am iubit cu alesul – nu prea bine ales – al acelor vremi în aspre cearșafuri bulgărești, am dat de dușcă rachiu arzător, am devorat tristeți comestibile și mâncăruri îmbuibate de damfuri picante. Și mi-am pârlit inima într-o poveste în care înflăcărarea era, nedrept și dureros, mai mult a mea.

De pe vremea excursiilor mai la sud de Vama Veche am învățat pe dinafară nu doar culoarea turcoaz a mării de dincolo de Cap Caliacra, dar și rozaliul parfumat al ardeilor umpluți cu brânză, asortat cu aroma irezistibilă a iubirii mele furate. Fuioarele fierbinți care se ridicau din corăbioarele de ceramică îndesate cu Kavarna-kebab se cocoțau obraznic spre cerul Cadrilaterului, așa cum se ridicau mereu pretențiile partenerului meu: iubește-mă fără să mă deranjezi, acceptă-mă așa cum sunt, căci nu mă voi schimba niciodată pentru tine, dă-mi mie toate pernele din pat, lasă-mă să te mint, să te înșel și să te uit când mi se face chef să nu-mi amintesc, fiindcă așa sunt eu, imprevizibil, năvalnic, sălbatic...

Ți-am dat un inel

La mesele pe care le luam împreună la Balcic, preaiubitul meu comanda peștișori argintii ciopârțiți printre bucățele de ceapă și-mi arăta luna plină oglindindu-se în mare: „Între mare și lună ești doar tu” îmi spunea, iar eu îl credeam, fiindcă doream nebunește să-l cred. Ceream salate înnobilate de brânzeturi și, cu ochii înlăcrimați de aromele cepei, îi povesteam despre nopțile lungi în care-am încercat fără rost să-l scot din inima mea. Mușcam din cașcavalul înfofolit în șuncă și-i mărturiseam că, dimineață de dimineață, răsare soarele din dragostea mea pentru el. Comandam inele de ceapă pané sau bezele uriașe și-i povesteam despre istoria de dragoste tristă din *Pânza de păianjen*, despre Balcicul reginei Maria, despre tănuitele ei amoruri regale, la fel de chinuite ca și cele fără blazon. Mă adresam duios în limba engleză unei chelnerițe care îmi răspundea pre limba lui Kiril și Metodi și care, când spunea „nu”, bălăngănea din cap a aprobare. Îi porunceam să ne aducă mâncăruri proaspete și amintiri fără termen de garanție.

Am făcut drumuri lungi împreună. Ne-am îmbrățișat și am plâns, ne-am răsucit cuțitele în răni tot mai adânci, ne-am devorat orgoliile până la os și ne-am împreunat dorurile în clipe care păreau definitive. Și totuși, când la ultima noastră cină – în finalul căreia ne-am certat atât de gălăgios, încât cei treizeci de bulgari așezați la mesele vecine s-au întrerupt din mestecat ca să ne privească miloși, cu jale, cu amar, cu obidă, cu draci, cu bâzdâc sau doar cu simplu interes zoologic – iubitul meu a transferat în farfuria mea o verigă de ceapă, fiindcă voia să-și facă loc în farfurie pentru alte feluri mai fierbinți, am priceput că, deși am tânjit și am așteptat, acela e singurul inel pe care-l voi primi vreodată de la el. Și de foame, și de tristețe, și de necaz, l-am mâncat.

„A scrie înseamnă a face o plângere. Nu e mare diferență între un roman și o reclamație făcută la poștă.”

Frédéric Beigbeder, *Dragostea durează trei ani*

Foamea de iluzii

Există iubiri primitive și iubiri capcană. Există iubiri otrăvite, splendide precum ciupercile cu pălărie roșie, dar care ucid cu aceeași neiertătoare iuțeală. Există și iubiri-iluzii, pe care le cauți și le inventezi cu tot dinadinsul atunci când ți-e cumplit de foame să te-nrăgostești.

Floarea de marțipan pentru tortul de nuntă

Când am plecat acum câțiva ani la Budapesta, într-o excursie cu specific culinar, în care s-ar fi convenit să aflu toate dedesubturile delicioase ale bucătăriei ungurești, eram convinsă că nu iubesc pe nimeni. Când m-am întors, eram îndrăgostită learcă. Un bărbat pe care îl cunoscusem cu ceva vreme în urmă, dar care nu mi se făcuse remarcat decât prin felul ușor cabotin în care-și

adula logodnica (deși era aproape evident că în afara farmecelor exterioare expuse în decolteuri crăcănate fata nu contribuisese cu multe ingrediente la rețeta amorului lor picant), îmi trimisese într-o noapte, târziu, un sms din care, inițial, nu înțelesesem mai nimic. Un amestec de vorbe duioase și semne de întrebare, un amalgam de ezitări dulci și îndrăzneți fragile, urări de somn frumos, chemări la vise împreună. Greu decojită din lenea de noapte, am fost tentată mai întâi să cred că mi l-a trimis din greșală. Și nu mi-am făcut timp să-i răspund decât peste vreo câteva zile, când așteptam, cu ochi cârpiți de somn, să-mi decoleze avionul spre Budapesta. Mi-am închis mobilul, am izbutit să trag și-un pui de vis în minuscula oră de zbor și, odată ajunsă, am fost luată pe sus într-un grup efervescent, condus de o doamnă ghid cam repezită și dornică să ne facă să învățăm pe de rost toate cotloanele orașului splendid.

Mă extaziasem deja în fața orașului, când telefonul a piuit sfios, ca un diapazon lipit de cercelul de aur. Apoi aparatul a început să-mi toarne explicații. Și declarații. Și combinații. Și alegații. Pe fundal, de-o parte și de alta a Dunării albastre, Buda și Pesta își clipoceau luminile, amețitor, irezistibil. Serile aveau parfum de violine și vorbele lui îmi curgeau prin vene ca vinul dulce de Tokay. Gustam pateul de găscă și ascultam ceardașul nopții fără să mă pot sătura să-l aud spunându-mi cuvinte de dor.

În muzeul dulciurilor de la Szentendre ne-am ales, vorbind la telefon, nume pentru copiii noștri: Ilona și Viktor. În timp ce decupam petale pentru trandafirul pe care era musai să-nvăț să-l construiesc chiar eu, am plâns de emoție gândindu-mă că voi putea să decorez cu propriile-mi mâini tortul nunții noastre iminente. În fața clădirii Parlamentului ne-am jurat, în scris, dragoste veșnică. Pentru toată viața și pentru toată moartea. Pe

podul cu lanțuri ne-am sufocat de dor, de nerăbdare, de emoție, gândindu-ne că doar în câteva zile ne vom revedea. Doi oameni care nu s-au știut niciodată cu adevărat, dar pe care i-a unit o minune, peste timp și peste distanțe.

Pentru toată viața și pentru toată moartea

Îmi amintesc și acum de Budapesta ca de un oraș al unei mari iubiri. Închid ochii și văd Dunărea curgând la stânga pe sub geamul meu, revărsându-mi-se toată în inima ce nu-și dăduse seama ce sete cumplită i-a fost. Amestec gustul înțepător, îndrăzneț, năvalnic al mâncărurilor lor cu savoarea iute, dureroasă, a felului în care el a apărut în viața mea. Și uneori, când mi se pare că n-a fost aieveya, scot pe furiș din cămară inimioara de marțipan pe care am adus-o pentru el și-o privesc.

Aș fi putut să jur că mă va aștepta la aeroport. O vreme, după ce-am aterizat, am privit năucă mulțimea de oameni. Parcă toți cei care călătoriseră cu mine în avion erau absorbiți de brațe calde. Doar pe mine nu m-a așteptat nimeni. M-am așezat pe-un scaun, am răsfoit presa proaspătă, fără să înțeleg o iotă. Apoi l-am sunat. Avea telefonul închis. l-am lăsat un mesaj pe robot, cu o voce fragedă care încerca să zâmbească. Cu un glas care, în mod veritabil, aburea de dor. Nu m-a sunat înapoi nici atunci, nici în noaptea, nici în săptămâna aceea. Am sunat din nou în zilele următoare, dar nu mi-a răspuns niciodată.

Ne-am întâlnit întâmplător peste aproape un an de la întâmplarea aceea buimacă. Mi-a sărutat mâna. M-a întrebat de serviciu, de vreme, de business. Și a dat să plece. Dar înainte să se întoarcă mi-a spus: „Știi, Diana era însărcinată atunci. A trebuit să rămânem împreună.” Și mi-a arătat pe ecranul telefonului de pe care-mi

scrisesse cuvinte de dragoste mutrița dulce a unei fete de câteva luni. „O cheamă Ilona” mi-a zis. Și doar pentru o fracțiune de secundă mi-a zâmbit ca și cum m-ar fi iubit în continuare pe mine. Pentru toată viața și pentru toată moartea.

*„Fără tine-i cumplit, fără tine mi-e greu,
De n-ai fi tu cum ești, eu n-aș rămâne eu,
Să-mi aduci ierni de iad, să îmi dai toamne reci,
Să mă-njuri, să mă-nșeli, dar să nu poți să pleci.”*

Andrei Păunescu

Fără tine

Veșnic țin cură de slăbire și încerc să mă dezîndrăgostesc fără folos. Dar e ceva în mine care mă duce cu brațele întinse, ca și cum aș fi hipnotizată, către platouri cu baclavale și către iubiri deznădăjduite, dar dulci, către aluaturi parfumate și fragede, către brațe interzise.

Minim de calorii pentru suflet

În memoria mea amestec izul de vanilie cu cel de emoție îndrăgostită, aroma înțepătoare de ciocolată caldă cu mirosul de spermă și lacrimi rămase prin cearșafuri, gustul de rulouri cu frișcă, cu amintirile săruturilor dintâi. Am avut parte de ospete cu mieji de bunătați azvârliti prin platouri, de amoruri cu glazură de imposibil, am înfulecat delicatessuri înmuiate în sos de lapte, am devorat povești cu nectar, ambrozii și lacrimi. Pe toate le-am trăit hulpav, am râvnit la ele și, deși încerc să-mi țin în frâie strânse lăcomia, nu izbutesc să mă dezvăț de năravul de-a mă îndrăgosti, așa cum nu sunt în stare să mă dezobișnuiesc să mănânc bunătați care îngrașă. Bineînțeles, doar o dată la o mie de ani dau peste o mare iubire, dar, până la

urmă, toate celelalte întâmplări amoroase îmi sunt dragi. Sau măcar mă țin în viață, furnizându-mi acel aport minim de calorii de care sufletul meu are nevoie ca să nu se jigărească de tot.

O mușcătură dintr-un măr pe care el l-a sărutat

Atunci când m-a pălit, năprasnic și nemilos, dorința de a mă îndrăgosti, am izbutit să ajung la rezultate devastatoare pornind de la mijloace minime. Iubirea s-a aprins pălălaie de la doar o scânteiuță sfrijită, mai mică decât lumina oricărui pui de licurici. Prea puțini muritori ar fi putut s-o vadă... Dar eu, ca o profesionistă a sfâșierilor din amor, am înhățat-o, am adăpostit-o la loc uscat și-am turnat kerosen peste ea.

N-am așteptat, precum răsfățatele sorții, să mi se facă curte vreme îndelungată. N-am avut nevoie de buchete enorme de flori, de plimbări nesfârșite sau de atât de des pomenitele (și atât de rar întâmplătele în viața mea) cine romantice. Uneori o singură steluță ori un biet diez, trimise pe ecranul strâmt al telefonului, mi-au fost de ajuns. Alteori, o modestă atingere de falange m-a făcut să delirez de dorință. Și-n locul meselor întinse pe fețe țesute din cele mai fine și mai albe flori de bumbac, m-am bucurat de fiecare mușcătură dintr-un măr pe care el l-a sărutat înainte să mi-l întindă. Am vrut să ajung la esența trandafirie a iubirii profunde fără să parcurg filigranurile jocurilor alambicate de împerechere, neglijând meandrele provocărilor înțelepte, desconsiderând irizările luminilor așezate cu măiestrie în așa fel încât să mă pună în superbă și durabilă valoare.

Singurătatea de seară

Am greșit. Lăcomia și graba nu m-au dus nicăieri. Seară de seară mă așez singură la masă și desfac din danteluri de hârtie brânzeturi alese cu grijă și tristeți pe care nu le-am cumpărat de la delicaterie. Le-am trudit eu însămi. Torn din ceainic licoarea fierbinte, într-o singură ceașcă. Și picur, în loc de lămâie, amintirea unor tăceri pe care nu le-am meritat. Iar înainte să alunec către visul de piper, busuioc și ienibahar, mi se sfâșie pieptul de dor fără rost. Cum s-ar sfâșia pieptul cel fraged al unei vietăți delicioase. Așezate pe-un platou de argint. Pentru un ospăț la care bărbatul pe care-l aștept de o viață întârzie, întârzie, întârzie, întârzie...

„Nu știam că floarea amară a singurătății are, dacă o atingi pe obraz, sunetul unor pași care pleacă.”

Octavian Paler

Când să-ți pregătești inima pentru iubire

Am încercat să identific cât mai limpede semnele îndrăgostirilor mele. Ca să mă apăr cât mai eficient de incendiul pe care-l declanșează în mine fulgerul dragostei, mi-am cercetat instinctele și apucăturile prevestitoare de amor. Și am sperat, nebunește, că-mi voi putea ține sub control, prin cunoaștere, reacțiile viitoare.

Dragostea care vine în vis

Mărturisesc că, la început, mi-am propus jocul viteaz al autocunoașterii, din lacoma dorință de-a mă lăsa potopită pe de-a-ntregul de fericiri fără liman. Așa cum Vulpea l-a învățat pe Micul Prinț să vină la oră fixă la întâlnire, ca ea să-și poată pregăti inima pentru fericire, așa mi-am plănuțit și eu să mă antrenez pentru bucuriile

rumene ce vor să vină. Dar socoteala din casa adolescenței nu s-a potrivit cu cea din vârstele date în pârg. În timp și între timp, mărturisesc că am cam deraiat de la scop și nici rănilor n-au fost ușoare. Așa că am învățat să-mi adulesc din vreme posibilele iubiri pentru că, la o adică, să știu să mă apăr de marile, devastatoarele tristeți de după dragoste.

M-am obișnuit să fiu atentă la vise. De îndată ce vreun domn întâlnit mai ades mi s-a strecurat, fără telefon prealabil, în poveștile somnului, am priceput că stă la pândă o îndrăgosteață temeinică. Pentru unii bărbați, mi-am deslușit trăirile mai întâi în vis, și-abia apoi în lumina de veghe. Am adormit senină și m-am trezit chircită de chinurile dragostei, care-mi dăduseră, până atunci, târcoale fără să le pot înțelege. Și mult după ce povestea s-a ncheiat, am continuat să-i iubesc cu tot sufletul în vis, pe tărâmul unde nu există ranchiună, nici trădare, nici moarte. Căci, nu-i așa? Nici unul dintre noi nu-și poate visa moartea, trezindu-se izbăvitor înainte de marele abis. (La fel de gravă și de imposibilă pare adesea și moartea iubirii, dincolo de granițele somnului.)

Feluri de mâncare, feluri de iubire

Mi-am amintit adesea de episodul din *Seinfeld*, în care personajele din film își rânduiau intensitățile iubirii în funcție de apucăturile menajere pe care le aveau. Dacă făceau doar o ordine superficială printre lucrurile aruncate pe canapele și mese, se profila o aventură cu șanse la câteva repetări. Dacă simțeau nevoia unui șmotru mai voinic, era clar că relația avea șanse să evolueze. Iar dacă tânjeau să meargă atât de departe cu minuțiozitatea, încât să spele și cada, era limpede că pumnalul dragostei

îi lovise drept în inimă și că, inevitabil, mai devreme sau mai târziu, urmau să sufere din amor.

Mi-am așezat și eu în felii diferite iubirile, în funcție de felurile de mâncare pe care le-am gătit. Pentru cei pentru care am tăiat rondelile de brânzeturi fine și le-am așezat printre ochi sămânțoși de kiwi sau banane, am avut sentimente profunde, dar am știut dintru-nceput că n-am să mor din suferință. Au fost și cei cărora le-am spus din prima că nu știu să gătesc și că restaurantul e locul meu preferat de pierzanie – a economiilor și siluetei: trecătorii... Dar cei pentru care am mințit și-am suferit, cei pentru care mi-am pus prietenele la treabă și la gătit, cei pentru care am îndesat cozonacii cumpărați în forme și delicatessurile gătite de alții în cuptor, pe-aceia da, i-am iubit infernal și total și amar.

Și ca să nu mă judece nemilos peste ani, când vor fi aflat de minciună, acelora, puținilor, aleșilor, am avut grijă să le spun, întotdeauna și-aproape cu aceleași vorbe, singura poveste splendidă din lume în care cred, în care sper. O filă doar, un episod, din *Tristan și Isolda*: soțul Isoldei, instigat de curteni să-și pedepsească soția infidelă, o obligă pe Isolda să jure, într-o ceremonie cu public, că i-a fost credincioasă. Jurământul trebuia să fie făcut pe mormântul unui sfânt, care pedepsea imediat orice minciună, ucigându-l pe cel care rostea neadevărul. Isolda, femeia care băuse licoarea iubirii veșnice pentru Tristan, avea de ales între moarte și adevăr. Mormântul se afla dincolo de un curs de apă. Când alaiul regal a ajuns lângă râu, din mulțime a ieșit un cerșetor care s-a oferit să o ferească pe regină de neplăcerea de a-și uda botinele. Și a luat-o în brațe, și a trecut-o peste ape. Desigur, cerșetorul era Tristan, deghizat. Iar Isolda a jurat cinstit pe mormântul care n-ar fi iertat minciuna că nici un alt

bărbat, în afară de soțul ei și de cerșetorul acesta ce a trecut-o râul, nu a ținut-o în brațe vreodată...

„Nu există suferință mai mare decât amintirea fericirii trecute, în timp de nenorocire.”

Dante

Dragoste blândă și ananas crud

Nu cred că iubim o singură dată în viață, deși mi-aș dori nebunește să fie așa. Cred în iubiri care se nasc și cresc vâlvătaie și accept implacabil că uneori ne moare dragostea. Știu că există povești zvârcolite care vin și se duc și apoi se întorc, mai vii, mai acute, mai pline de țipăt dulce și de dor. Și știu că există vorbe, amintiri, gusturi de care nu ne vom dezice niciodată. Port cu mine, pretutindeni, gust de nostalgie și parfum de ananas proaspăt.

Constelații de gusturi pe cerul gurii

Am fost fidelă până la nebunie atunci când am iubit. Nici cu umbra gândului n-am crezut că m-aș putea prăvăli în îmbrățișări fără noimă și fără iubire. Pentru otrava ispitei curioase, pentru tentația parfumată de-a gusta amoruri neștiute am folosit la timp antidotul iubirii profunde, credincioase, îndărătnice. N-am fost schimbătoare nici în celelalte bucurii ale inimii și ale trupului. Am rătăcit mereu prin lume cu un volum de Nichita sub umăr, căutându-l pe cel care să merite să-i pot gândi: „Mă voi preface orb și am să vin cu brațul întins să-ți mângâi chipul.” Am ținut mereu glasul lui Peter Gabriel la îndemână, și-am răsărit și am apus la nesfârșit odată cu luna de pe fundalul îmbrățișării lui, spunându-mi, în șoaptă, *don't give up*. M-am refugiat adesea în lumile gândului ca în superbul Macondo născocit de

Márquez. Și la toate festinurile puse la cale în numele dragostei și al desfătării am încercat, cu poftă, să-mi așez pe cerul gurii constelația gustului sublim al ananasului crud, decojit cu sfială dintre solzii cei mari.

Povești de iubire și miresme de fruct spintecat

Am descoperit târziu deliciul ananasului, așa cum târziu mi-am descoperit feminitatea ascunsă într-un trup de fecioară speriată. Și i-am iubit savoarea de la primul sărut, năprasnic, iremediabil, deșănțat. Și pentru că nu am măsură în nimic, pentru că n-am cunoscut nicicând profunzimile cumpătării, iar smalțul răbdărilor mele l-am ciobit cu bună știință, am răspândit mirosul fructului adorat în toate cotloanele speranțelor mele, în toate amintirile demne de-a fi șlefuite și oblojite mereu. Am trăit dimineți îndrăgostite, în care am amestecat bucăți de ananas în omleta fierbinte, cu convingerea și evlavie cu care aș fi turnat pe furiș în blidul iubitului o poțiune de dragoste veșnică. Am așezat platouri de argint copleșite de fructe peste pernele dragostei noastre, m-am ținut de mână cu alesul inimii mele, peste mese înfocolite în mătăsuri chinezești, printre cârnițe dulci-acrișoare, ornamentate cu bucăți de aur înmiresmat. În extaz am picurat suc din bucăți strivite-ntre dinți pe buzele celui dorit.

De-a lungul și de-a latul amintirilor mele regăsesc gustul înțepător și dulce al ananasului, amestecat cu parfum de mari iubiri, cu ceață de lacrimi plânse în neștire. Se evaporă deopotrivă, pe urmele mele, povești de iubire și miresme de fruct spintecat. Dar cine să-mi mai adulmece azi urma de ananas și tristețe? Sunt tot mai puțini doritori de melancolii dulci pe planetă. Iar eu, tot mai obosită, smulg solzii fructului drag, unul câte unul, întrebându-mă: M-a iubit? Nu m-a iubit?

Aurora Liiceanu

„Cei care cred că banii fac totul pot fi bănuți că vor face totul pentru bani.”

George Savile

Găina de aur, oul de aur

Acum câțiva ani, am citit cu surpriză că în America există o asociație a copiilor, victime ale părinților milionari/miliardari. Că „banul cam strică adultul și că banul strică sigur copilul” este un loc comun în judecata profană. O știm cu toții din ceea ce vedem în jurul nostru. Vorbesc de bani, dar și de celebritate, pentru că, deși ele nu se asociază obligatoriu, adesea banii și celebritatea merg mână în mână. Oamenii celebri au bani, de obicei și oamenii cu bani mulți de tot devin adesea celebri prin bogăția lor și, mai ales, prin dorința lor fierbinte de a o arăta.

Fiul lui Margaret Thatcher este o hahaleră cu afaceri necurate în zona finanțelor

Copiii celor cu milioane sau miliarde s-au asociat, considerându-se victime, iar în repertoriul reproșurilor pe care ei le aduc părinților lor se află spleen-ul și lipsa de dorințe. Nu există aproape nimic din ceea ce ei își doresc să nu obțină. Ei nu știu niciodată dacă nu cumva sunt căutați, simpatizați, iubiți pentru banii și/sau numele lor, pericolul răpirii îi urmărește pretutindeni, există presiunile de a interveni pe lângă părinți etc. Nu putem spune că nu au dreptate. Dar cel mai dureros reproș, adesea păstrat în adâncul lor, se referă la absența fizică a părinților sau a unuia dintre părinți, care, din culpabilitate, îi îneacă în bunătați, amăgindu-se că-i dă tot

copilului. Și, așa, copilul „se strică la psihic”. Culmea este că mulți părinți o știu și totuși fac această greșală. A-ți duce copilul cu mașina la școală, a-i cumpăra mașină ca să meargă mai târziu la școală este poate foarte comod, dar într-o societate în care acest lucru este o excepție, acest comportament creează un „excepționalism”, greșit asimilat în sistemul de valori al copilului.

Ziarele ne dezvăluie ceea ce unii părinți bogați sau celebri ar dori să rămână „secrete de familie”: familia Bush are probleme cu copiii, băiatul lui Tony Blair a fost luat de părinți de la poliție, fiul lui Margaret Thatcher este o hahaleră cu afaceri cam necurate în zona finanțelor, punându-și mama în încurcătură, băiatul lui Paul Newman lua droguri și de aceea tatăl său s-a implicat în lupta antidrog și, mergând mai sus, fata lui Bette Davis îi reproșă mamei egoismul și indiferența. Alți copii, astăzi, umblă cu bodyguarzi și învață în școli scumpe și private, extrem de ferecate și „nepublice”. Sindromul „prinț și cerșetor” există, fără îndoială.

Important este că lumea este circumspectă față de copiii de bani gata, căroră le merge vorba că nu prea înțeleg ce este viața. Așteptările negative față de acești copii se hrănesc din câte ceva adevărat. Copiii bogați sunt triști și obraznici, frustrați și excesivi, trăind în umbra părinților, știind poate că nu se pot ridica la nivelul lor. Iar, când rămân orfani, familia se bate pentru a-i tutela, ca astfel să se înfrupte și ei din tutelă.

Și ce dacă ai o baie cu o colecție Walt Disney în mărime naturală, dacă te-mbăiază o străină bine plătită, așa cum s-a întâmplat cu fetița Christinei Onassis, ea, mama, fiind prea ocupată să-și consume propriile spaime și nefericiri, pentru a mai fi disponibilă complicațiilor maternității?

Se mai întâmplă ca fie copiii, fie părinții să se sinucidă. În general, parentalitatea bogaților și celebrităților este o problemă adesea sumbră.

Nici invers nu e bine, când copilul devine celebru și are bani cu nemiluita și fie uită de părinții lui, fie este exploatat de ei, căci, deh, aceștia au făcut un ou de aur. Nu oricine este Mireille Mathieu care și-a înzestrat toată familia și a stat ca o cloșcă de aur urmărind fericirea fiecărui frate sau soră!

Maria Callas a avut o copilărie nefericită, tristă, lângă o mamă târgoveață care a fugărit-o pe pista succesului ca un vâtaf pe o plantație de cafea. Maria a ajuns celebră, dar a suportat interviuri denigratoare ale mamei date ziariștilor pentru a o face să nu uite că trebuie să-i fie recunoscătoare, căci înainte de a fi celebră, trebuia să exiști, iar cea care a făcut-o să existe era chiar ea, mama ei. Ironia face că mama avea numele Evanghelia. Nu i se spunea „Umbra Mariei” și nu acceptase ea să publice în *Time* extrase dintr-o scrisoare a Mariei, care, exasperată de cererile ei, îi amintea că este destul de tânără să muncească și că dacă nu-i „ajung banii, n-are decât să se arunce pe geam”? Nu era ea cea care după moartea Mariei se lupta în procese cu fostul soț al Mariei, Meneghini, ambii hămesiți de banii Divei? Doi octogenari, înfruntându-se, unul pretinzând că are nevoie de bani să-i facă reclamă Mariei – mai era nevoie oare? – altul în numele maternității! Maria îi reproșa că-i furase copilăria, împingându-o doar să cânte și să câștige bani. Răul sistematic făcut imaginii publice a Mariei provenea dintr-un șantaj crescut pe convingerea fermă că maternitatea se plătește. Resentimentele din copilărie construiesc ziduri de neclintit.

Gérard Depardieu a plâns mai mult la moartea pisicii lui, decât la cea a tatălui

Alteori, separarea se produce din cauza evoluției diferite a copilului celebru ca în cazul lui Gérard Depardieu, care declara că părinții lui erau atât de elementari, încât nu știau să vorbească. Ei doar urlau și țipau; nu erau însă răi, ci doar neevoluați. Surâzând amar, distant și poate chiar cinic, el spunea că a plâns mai mult la moartea pisicii lui, decât la cea a tatălui.

Banii și celebritatea aduc complicații nebănuite în viața unui individ și, în ciuda securității pe care o oferă banii, bogații și celebrii sunt fragili și fragilizați, vulnerabili și pândiți mereu de nefericire. Adesea, se nasc legende care bătătoresc ideea familiilor blestemate.

Dar să nu credeți că trebuie să fii sărac pentru a cunoaște fericirea omenească. Eva Peron spunea că celebritatea și banii, strălucirea pe care ei o aduc este minunată când este intensă, dar că atât de repede „se sting luminile”.

Există și părinți obișnuiți cu copii celebri care s-au bucurat de iubirea și respectul copiilor lor și care au adus, ca Aznavour și Gorbaciov, un omagiu emoționant memoriei părinților lor. Iar părinții lor nu au uitat că ei erau pur și simplu copiii lor, așa cum copiii celebrităților când se gândesc la părinții lor își amintesc nu de iubirea și grija lor – dacă au fost – ci de banii lor.

O să spuneți că totul este o loterie, dar nu e chiar așa. Pentru că dac-ar fi nu ar exista cântecul *Banii n-aduc fericirea*. Mirajul există și va exista. Cei de pe margine privesc cu jind și-și doresc să aibă soarta celor bogați și celebri. Ați văzut cu câtă înverșunare vor mamele de fete să le vadă fotomodele, visând că fiicele lor au aceleași drepturi ca Noemi Campbell sau Claudia Schiffer? Nu se

visează ele umbrele fiicelor lor? Nici una nu bănuiește, însă, că fiica i-ar putea întoarce spatele când lumina ar deveni intensă!

„Îmi doresc un bărbat sensibil și înțelegător. Cer prea mult unui milionar?”

Zsa Zsa Gabor

Carieră și sex și bani

În orice carieră există exigențe privind rolul profesional. În general, ele vizează competența, respectiv capacitatea unei persoane de a acoperi – prin abilitățile și cunoștințele pe care le are – aceste exigențe. De aceea, se fac concursuri, castinguri, selecții și preselecții. În situațiile în care imaginea fizică a persoanei este importantă, exigențele referitoare la prezența sau apariția fizică sunt adesea pe locul întâi.

Frumusețea este o profesie

Cine a mai văzut oferte de muncă în care atributul „prezentabil/ă” nu este menționat? Frumusețea este și ea o profesie; *beauty professionals* este o categorie atât de largă, încât etichetele obținute de coafor, manichiurist, cosmetician – de regulă, profesii feminizate – au astăzi echivalente impresionante: toți sunt stilisti, de păr, de imagine generală, de unghii, de sprâncene etc. Sunt însă profesii în care vizibilitatea socială este redusă la relațiile de muncă și în care frumusețea fizică este o „cenușăreasă”, ceva care nu-ți servește prea mult, care contează mai degrabă pentru viața privată și mai puțin, se pare, în viața profesională. Dar, oricum, nimănui nu-i strică să fie frumos sau frumoasă, atractiv sau, în termeni mai vechi, „plăcut ochiului”. O femeie care stătea într-un laborator – ați observat câte laboratoare erau pe vremuri

în subsolul policlinicilor? – cu un mobilier sărac, printre eprubete, mereu cu un furtunaș în gură, într-un hălățel alb, oricât de drăguță era, nu-și putea exploata fizicul decât dacă își impresiona șeful, putând și ea să promoveze mai ușor. Limitele impresionării intrau în decizia ei. Cu alte cuvinte, își netezea o promovare. Francezii au o expresie pentru situația-limită a obținerii acestei promovări: *promotion-canape*. Oricine înțelege ce înseamnă acest lucru. În românește, echivalentul cel mai frecvent este „a trece prin patul cuiva”. Evident, nu al oricui sau nu orice pat.

Există multe strategii care premere sau coexistă cu patul. Ele stau la îndemâna oricui care se poate angaja în manipularea cuiva, fie conștient, fie parțial conștient. De obicei, strategiile nu vizează numai pe cel care devine victimă, adesea fericită, ci și pe cei care ar putea remarca sau șușoti critici. Există răutăți – adevăruri care fac rău – dar și calomnii – minciuni – adesea născute din invidie: o tânără belă care iese cu un bărbat mai vârstnic este c..., o femeie exigentă este ne..., o prezentatoare TV celebră sigur s-a culcat cu mai-marii ei, o colegă a fost promovată pentru că s-a culcat cu șeful, o fată tânără și frumoasă însoțind un politician pe teren este sigur amanta lui. Desigur că baza de credibilitate a acestor presupoziii este însăși realitatea vieții. Explicațiile de mai sus sunt „fum care nu iese fără foc”.

Oamenii sunt sensibili la flatare

Poate cea mai bună ilustrare a manipulării prin seducție sexuală plus loialitate feminină este filmul *Totul despre Eva*. Filmul este o capodoperă a ideii de succes profesional și reușită în viață. Pentru a sparge un cuplu bine stabilizat între un regizor și o mare actriță, Eva îmbină două strategii și așteaptă cu răbdare roadele: ea se

arată loială actriței, îi devine necesară și, în același timp, țese un întreg sistem de flatări soțului-regizor. Insidios, ea își dislocă rivala. Nu întâmplător, ea se numește Eva. Nouă, spectatorilor, ni se activează stereotipul atât de vechi al Evei, al femeii care păcălește bărbatul. Flatarea este o armă relativ inocentă, folosită nu numai în relațiile între sexe, ci și în viața de toate zilele. „Vorba dulce mult aduce” se numește în psihologie „ingrațiere”, indicând acel mecanism prin care cineva se insinuează, intră în grația altcuiva, obținând favoruri. Oamenii sunt sensibili la flatare. „Vorbele de făcut plăcere” sunt mult mai nevinovate decât schimbul cinic. Ele nu aduc totdeauna rezultate imediate.

Mai există, însă, și victime ale puterii pentru care abuzul de putere nu se distinge de violența perversă. Interesantă este remarca psihologică după care cineva se supune pentru că altcineva are în mod deschis puterea. În abuzul direct de putere, scopul este pur și simplu dominarea, iar o formă veche și solidă de dominare masculină este cea sexuală. Astăzi o numim hărțuire sexuală, atunci când cel sau cea vizat sau vizată nu se lasă cu ușurință sau nu acceptă să intre în joc.

Se spune că seducția este feminină, că femeile sunt maestre ale seducției, că bărbații sunt victime facile în zona sexualității, că nevoia de flatare este mai mare la bărbați. Se mai spune că bărbații practică o hărțuire explicită, brutală și fără ambiguități, spre deosebire de femei care sunt mai subtile, mai rafinate în victimizarea bărbatului. Deși în hărțuirea sexuală bărbatul este autor predilect, hărțuirea sexuală practică de femei poate ajunge la forme agresive, atunci când în joc este miza puterii prin carieră. Când este vorba despre spațiul muncii, cel instituțional, competența este necesară – obligatorie, mai corect, dar teoretic! – dar nu suficientă.

Viața o arată. Poți să mizezi pe mesaje care ajung la un bărbat fără ambiguități, dar, înainte de a o face, trebuie să știi că scadența vine. Că ceea ce oferi trebuie onorat, că de multe ori provocarea se termină rău și cale de întoarcere nu există. „Jucatul cu focul” poate fi o strategie dificilă. *„Cu banii poți cumpăra un câine minunat, dar numai cu dragostea îl poți face să dea din coadă.”*

Richard Friedman

Frumusețe contra bani

Toată lumea știe că, din cele mai vechi timpuri, frumusețea este asociată cu femeia. Era o specialitate feminină și încă este. De aceea, priceperea de a măslui fizicul era și este o preocupare și chiar o specialitate feminină. Bărbaților li se cereau alte calități. Ei bine, lucrurile s-au schimbat. Dar nu întru totul.

Nu se spune „copil cuminte și moș frumos nu se poate”

Femeile încă trebuie să fie frumoase, ba chiar această prescripție a căpătat forme sălbatice. Dar vechea zicală conform căreia băbatul trebuie să fie puțin mai frumos ca dracul, deși rămâne în picioare, mai are și varianta bărbat frumos. Din ce în ce mai mult în mass-media se fac referiri la fizicul bărbaților și din ce în ce mai mult bărbații se ocupă de fizicul lor și de felul în care arată. Aflăm că fotbaliștii mor după haine scumpe, că pot concura femeile la investițiile financiare în imagine. Există chiar și la noi cabinete de beauty pentru ei: depilări, cosmetice. Aromele și parfumurile nu mai sunt rezervate doar femeilor.

Dacă luăm în considerare cele două atribute – frumos și bogat – deci frumusețe și bani, nu putem obține decât

patru situații: frumos-bogat, frumos-sărac, urât-bogat, urât-sărac. Și, dacă eliminăm extremele – mare nenorocire, indiferent de sex – nu ne rămân decât două în care frumusețea și bogăția concurează pe piața alegerilor. Ce alegem? Ce preferințe avem? Ce decizie iei când ai de ales? Sau către cine-ți îndrepti alegerea când banul se asociază urâtului?

Și ce facem când apare și variabila vârstă? Pentru că există zicala „copil cuminte și babă frumoasă nu se poate”. Aici constatăm și faptul că femeii i se cere să fie frumoasă, bărbatul fiind exclus, pentru că nu se spune „copil cuminte și moș frumos nu se poate”.

Pusă astfel problema, veți vedea că alegerea aceasta este foarte dificilă. Mai întâi, pentru că dacă bogăția, banii sunt ceva precis – în fond, poate fi redusă la o cifră – frumusețea este discutabilă. Ca și urâtenia, chiar dacă există standarde. Cu alte cuvinte, ne aflăm în fața definirii inacceptabilului. Oricine poate face acest exercițiu dacă nu pornește de la cum să fie, ci de la cum să nu fie. Respectiv cum ne stabilim minimele exigențe, de la care negocierile interioare încep să lucreze. Este ca atunci când auzim pe cineva spunând „Nu m-am făcut doctor, pentru că nu pot să văd sânge.” Aici intrăm în lumea lui „în nici un caz”. Așa stând lucrurile și cum fiecare are în cap o reprezentare personală a urâtului, o lume a preferințelor, atunci când vorbim despre fizic, inacceptabilul nu este dificil de definit: bărbații trebuie să nu aibă defecte fizice, handicapuri. Aceștia sunt excluși din câmpul alegerilor. Poate că accepți un bărbat cu picioare scurte, dar trebuie să le aibă.

Presiunea socială a prezentului

Putem spune că unele defecte pot fi trecute cu vederea, altele nu, chiar dacă vederile sunt diferite.

Se mai adaugă și timpul. Dacă-ți propui o legătură scurtă și avantajoasă, poți strânge din dinți și face rabat la urâtenie. Poți răbda, pentru că și frumosul este perisabil și nu te ține-o viață.

Un cântec popular nu mai pare, în această perspectivă, valabil astăzi. În cântec se vorbește despre vânzarea bărbatului frumos, despre intenția unei neveste de a-și vinde bărbatul frumos la târg:

„Într-o zi de dimineață / Mă dusei cu-al meu în piață / E bărbatul frumușel / Cât îmi dai, lele, pe el?” Suma oferită e bunicică, dar pe nevastă o apucă îndoielile. Așa că nu-l mai vinde pentru că „Banul e lucru drăcos / Eu rămân cu-al meu frumos.”

Cea mai mare dificultate în alegerea cu pricina este presiunea socială a prezentului. Dintotdeauna frumusețea și banii au contat. Astăzi, ele contează ca niciodată. Peste tot mesajul este mai mult sau mai puțin agresiv. Reclama „cine-ți rezistă la o asemenea mașină” o spune clar. Se subînțelege că frumusețea nu este importantă la bărbați. Sau că ea este facultativă. Să fii frumos, să ai bani sunt mesajele prezentului. Pe vremuri, fetele alegeau „băieți de viitor” – care vor face bani – astăzi ele aleg „băieți de prezent” – care au bani. Nimeni nu așteaptă.

Invazia bărbaților în zona chirurgiei estetice și a industriei frumuseții ne arată că și ei au înțeles că banii nu ajung, că există bărbați cu bani – finanțele sunt mai ales masculine – dar că șansele de reușită cresc dacă la bani se adaugă frumusețea. Și, mai este ceva. Femeile, și ele, aleargă după bani. Și unele chiar și au. Și, atunci, dacă ele au bani, de ce să nu aleagă un bărbat cu bani și frumos? Mai ales că nimeni nu te obligă să stai cu el toată viața. Adică „banii la bani trag” se schimbă în „banii la bani și frumusețe trag”. Victoria Beckham avea destui bani când și-a luat ca soț pe frumosul ei fotbalist.

În sfârșit, avantajele de a alege un bărbat urât și bogat nu trebuie uitate. Ele sunt mai mari decât cele ale alegerii unui frumos bogat: invidia surorilor de sex este mai mică, te poți obișnui și la o adică-l poți părăsi mai ușor când un alt ofertant bifează ambele calități. Dubla meritocrație – cea relativ și limitat naturală, deci frumusețea și cea socială, banii – tentează și este confortabilă dacă nu te bântuie mitul duratei. Bărbatul urât și bogat și bătrân știe că banii contează, cel frumos, tânăr și bogat poate fi traversat de confuzii și provocat de rivale.

La toate acestea se adaugă un ingredient care descurajează și complică alegerea, deși astăzi nu se mai stă mult pe gânduri: interiorul, sufletul, caracterul, firea sau cum vreți să-i spuneți. Dar cine mai are timp de așa ceva? Imaginea contează și ce zic alții despre tine. Și chiar dacă ai putea stârni compasiune – doar stai cu urâtul! – fruntea sus: ai bani!

„Când vine vorba de bani, toți au aceeași religie.”

Voltaire

Luxul fără plural

Se spune că a existat în Antichitate un oraș, numit Sybaris, care devenise notoriu pentru apetența față de lux a locuitorilor lui. Sibariții, locuitorii acestui oraș, aveau voluptatea abundenței, somptuozității, în cele mai mici detalii ale cotidianului. Se poate spune despre cineva care iubește luxul că este sibaritic, dar în nici un caz despre cineva care, ostentativ, își afișează bogăția.

Logistica unei nunți a devenit mai complicată decât logistica invaziei în Irak

Luxul poate fi un stil de viață, dar și, din păcate, un mod de a-ți comunica frustrările sociale sau complexe.

Cuvântul lux nu are plural. El definește o atitudine precisă. Niciodată nu spunem că cineva iubește luxurile. Nici adjectivul luxos nu se prea asociază cu o persoană, ci mai degrabă cu obiecte: un apartament sau hotel luxos, o mașină luxoasă. Dar, se mai spune și meserie de lux, când o anumite ocupație oferă posibilități deosebite și mai ales bani. (Gică Petrescu considera că a fi impresar este o meserie de lux.) La terminarea unei parade internaționale de modă, un jurnalist a întrebat o celebră femeie-manechin, venită din altă țară: „Cum te întorci?” Ea a răspuns: „Bogată!” El a continuat: „Și ce faci acum?” Ea a răspuns, toată numai zâmbet: „Număr banii!”

Luxul este legat de consumerism, de cheltuieli bănești mari, de achiziția unor obiecte valoroase. În cronicile mondene străine, se fac referiri la extravaganțele britanicilor, considerați mai demult ca oameni cumpătați. Explicația este simplă: trăim într-o lume a imaginii, a exhibiției, a unui avânt al indiscreției la care se răspunde cu exhibiție și la o aliniere a aspirațiilor la lumea banului.

Nimic nu pare ciudat în faptul că britanicii stau trei ani pe lista de așteptare a ultimului tip de Porsche. Obsesia banilor merge mână în mână cu febra luxului pe scară mare. Un jurnalist de modă critica invazia revistelor care oferă tot ce ține de organizarea unei nunți, susținând cu mult umor că logistica unei nunți a devenit mai complicată decât logistica invaziei în Irak. Se mai spune că femeile când sunt deprimare ori mănâncă, ori fac cumpărături, adică cheltuie bani prin magazine, iar bărbații fac invazii militare. Un clișeu spune că bărbații își doresc să schimbe mașinile așa cum femeile înnebunesc după genți. Fiecare sex își stabilește obiecte în lumea dorințelor. Un jurnalist britanic susținea că nici o femeie n-ar rezista la o poșetă Prada sau la un sac Vuitton, tip Bowling, dintr-o piele de culoarea stridiei. Ah, da! Aici

intervine rafinamentul cunoscătorului, pentru că luxul este simptomatic. Ce face o femeie cu mulți bani spune mult despre ce e în capul ei. La fel e și cu bărbatul. Ambele sexe cheltuie când au bani, fie pentru ei și plăcerea lor, fie plăcerea lor este de a vedea cum se miră cei care nu au banii lor de ceea ce fac ei cu banii.

Casa lui Vali Vijelie și covorul lui Carmen Șerban

Luxul este asociat cu bogăția, dar nu neapărat cu eleganța, bunul-gust sau rafinamentul. Există lux ostentativ, există opulență exagerată și acest lux îl preferă cei care cumpără ce e mai scump, rareori supunându-se canoanelor estetice. Veți spune că fiecare face ce vrea cu banii lui. Dar vedem adesea că adresantul este altul și nu cel care aruncă banii cu ghiotura. Casa lui Vali Vijelie și covorul lui Carmen Șerban – un covor-portret – năucesc orice critic de artă, nu pentru că aceste case ar trebui să fie opere de artă, ci pentru că sensibilitatea la frumos se educă și unde nu există, carevasăzică nu există educație. Sau cultură.

Se spune că femeile sunt cheltuitoare. Oarecum adevărat. Mai nou și bărbații aruncă bani pe ceea ce aruncă și femeile. Mai nou și femeile înnebunesc după mașini, ca bărbații. Este secundar dacă și le cumpără ele sau ei. Ba chiar este interesant să dovedești lumii câți bani face iubirea celui alt. Dacă femeia este frumoasă, mai mulți bani se cheltuiesc pentru a-i arăta iubirea. În cadouri există o valoare adăugată. În India, dota fetelor negricioase este mai mică decât cea a fetelor mai albe. Același lucru funcționează.

Desigur că femeile sunt sensibile, tradițional, la tot ce ține de aspectul fizic – vestimentație, bijuterii, parfumuri, dar, mai recent, ele își dau mâna cu bărbații pe piața

obiectelor, cheltuind cât mai mulți bani pe aceleași obiecte.

Luxul arată reușita socială a bărbatului și reușita în viață a femeii. „Femeia subțire cu cheltuială se ține” este o realitate. În fond, femeia care pretinde lux, într-o „relație de relație”, se consideră implicit o femeie de lux. Se poate spune și altfel.

Psihologii spun că există nevoi și bunuri. Nevoile sunt fie nevoi de bază, fie nevoi superioare. Bunurile sunt fie bunuri necesare, fie bunuri de lux. Coco Chanel spunea că „luxul este o necesitate care apare când dispare orice necesitate”. Cu alte cuvinte, luxul nu are nimic de-a face cu supraviețuirea, el este inutil supraviețuirii, el începe unde se termină ceea ce este strict necesar. Pe de altă parte, bunurile sunt limitate, doar lăcomia este nelimitată.

Niciodată nu suntem singuri când cumpărăm ceva scump

Astăzi luxul, la noi, a invadat piața, substituindu-se produsului scump. Ni se oferă mărfuri de lux, pachete promoționale de lux – în diferite domenii – excursii de lux, restaurante de lux, mizându-se pe dorința secretă a oricărui de a atinge luxul, considerat a fi o favoare a destinului pentru mulți, dar ceva firesc pentru puțini.

Se poate spune că ceea ce este necesar pentru un om bogat este lux pentru un om modest sau sărac. Într-o anchetă privind sensul pe care oamenii îl dau luxului a reieșit că aceștia consideră a fi lux ceea ce nu-și pot permite. Evident, financiar. Dar, până la urmă, fiecare își definește propriile necesități dând un sens personal ideii de lux. Luxul ține de diferențele între oameni în lumea dorințelor, iar aceste dorințe sunt fabricate de cei din jur. Niciodată, se pare, nu suntem singuri când cumpărăm

ceva scump. Unii nu sunt chiar niciodată singuri când cumpără orice. În mintea lor se află cel care se va minuna și care le va aduce atâta plăcere!

Luxul ascuns, fastul discret nu se mai poartă și nici viața privată nu mai este chiar privată. S-a născut viața privat-publică, biografiile private sunt publice, știm cât costă sutienul lui Nicole Kidman, că Jack Nicholson ia Viagra, că a murit tatăl lui Céline Dion, câte servitoare îi aduc ceaiul reginei Angliei, unde-și face și cât costă ședințele de cosmetică ale Juliettei Binoche, cât este bacșișul la Ritz etc.

În lumea luxului există încă feminizarea competiției. Femeile dețin puterea, pentru că frumusețea se legitimează prin bani și mofturi. Jennifer Lopez a folosit șase limuzine pentru a merge de la un hotel exclusivist din Londra la altul plasat la o distanță de o sută de metri. Suita ei de treizeci de persoane, locuind în paisprezece apartamente de paisprezece mii de dolari pe noapte, a pierdut cincisprezece minute să se urce în limuzine.

Viața este un show, totul trebuie să fie cât mai impresionant, mai fascinant, mai teatral, mai grandios, „mai ceva ca ceva”.

Cuprins

- Până când amanții ne vor despărți
- Nimic din ceea ce e femeiesc nu-mi e străin
- Despre bărbați și alți demoni
- Iubesc, deci exist

- Rugă pentru copii
- Ce bine că ești, ce mirare că sunt
- Dragostea durează trei bani